

**Clubul *PAIDEIA* altfel:
provocări și soluții
pentru învățarea online**

Coordonator de proiect:
Vitalie Scurtu

Această lucrare a fost elaborată în cadrul Proiectului *Clubul de dezbateri PAIDEIA Altfel pentru cadrele didactice – noi provocări în mediul de învățare online*, implementat de Centrul Educațional PRO DIDACTICA, cu sprijinul financiar al Rețelei Centrelor de Politici Educaționale NEPC, cu sediul la Zagreb, Croația.

Opiniile expuse în această lucrare aparțin echipei de elaborare și nu reprezintă neapărat poziția finanțatorului.

Centrul Educațional PRO DIDACTICA
str. Armenească, 13,
Chișinău, MD-2012
tel.: (+ 373 22) 54 25 56,
fax: 54 41 99
www.prodidactica.md

Prepress: Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Goraș-Postică Viorica.

Dialoguri profesionale de la Clubul PAIDEIA *altfel*: noi provocări în mediul de învățare online. coordonator: Vitalie Scurtu; Centrul Educațional "Pro Didactica", Proiectul *Clubul de dezbateri PAIDEIA pentru cadrele didactice – noi provocări în mediul de învățare online*. - Chișinău: Centrul Educațional "Pro Didactica", 2021 (Tipogr. "Bons Office"). - p.: fig., tab. - (Seria "Aici și Acum")

Bibliogr.: Apare cu sprijinul financiar al Rețelei Centrelor de Politici Educaționale NEPC, cu sediul la Zagreb, Croația - 400 ex.

Cuprins

Cuvânt înainte	4
Viorica GORAȘ-POSTICĂ, Rima BEZEDE Provocările educației digitale dezbătute la Clubul PAIDEIA	5
Raisa GAVRILIȚĂ Elemente interactive în cadrul predării la distanță	13
Daniela STATE Evaluarea online: metode, tehnici, instrumente	21
Olga COSOVAN Alfabetizarea funcțională ca finalitate a studiilor gimnaziale	35
Tatiana CARTALEANU Activități și oportunități de învățare: o privire transdisciplinară	41
Ecaterina MOGA Managementul emoțiilor din perspectivă educațională	48
Elena DAVIDESCU Abordări esențiale privind stimularea motivației de învățare la elevi	56
Daniela TERZI-BARBAROȘIE Sindromul arderii profesionale la cadrele didactice: ce este și cum îl gestionăm	66
Daniela VACARCIUC Parteneriatele de succes	76
Pavel CERBUȘCĂ Educația pentru integritate în instituțiile de învățământ	82

Cuvânt înainte

În condițiile pandemiei COVID-19, sistemul educațional a întâmpinat noi provocări, care au determinat acțiuni de regândire, reproiectare, reorganizare, reevaluare a acestuia, precum și adoptarea unor măsuri necesare trecerii la învățământul online. De rând cu aceste schimbări, cadrele didactice, luate pe nepregătite, s-au văzut în situația de a identifica fără întârziere soluții, de a se autoinstrui în domeniul tehnologiilor informaționale și comunicaționale, însușind un arsenal divers de instrumente de lucru digitale. *Aici și acum*, TIC-ul a devenit o realitate care și-a dorit a fi cucerită, solicitând din partea cadrelor didactice și manageriale eforturi susținute de autoinstruire și perfecționare în domeniu, dobândire de abilități și competențe digitale, alfabetizare funcțională etc.

În virtutea noilor realități conturate, Clubul de dezbateri educaționale PAIDEIA a continuat și în vreme de pandemie să fie o platformă în sprijinul oamenilor școlii, o platformă altfel, la distanță. Astfel, discuțiile și dezbaterile transferate în mediul online, ghidate de formatori iscusiți, pe marginea unor subiecte de interes profesional, ancorate în noua conjunctură educațională, împărtășirile de idei și practici la clasă valoroase, completate de reflecții ingenioase și căutări în profundis, toate acestea au creat o atmosferă specială în zilele de vineri, în cadrul celor 18 ședințe, care au reunit peste 500 de participanți din peste 40 de localități din republică (ședințele clubului pot fi accesate gratuit pe pagina: www.red.prodidactica.md/clubul-paideia-altfel/).

Culegerea de față aduce în centrul atenției o parte din subiectele abordate în cadrul Clubului PAIDEIA altfel ce țin nemijlocit de formarea competențelor digitale – *Elemente de interactivitate în cadrul predării la distanță; Evaluarea online (metode/tehnici/instrumente)*, dar și teme ce valorifică dimensiuni relevante ale personalității cadrului didactic și managerial: *Educație pentru integritate; Gestionarea arderii profesionale a profesorilor (sindromul burnout): tehnici de prevenție și de intervenție; Alfabetizare funcțională; Abordarea transdisciplinară a terminologiei; Managementul emoțional din perspectiva dezvoltării personale; Parteneriatul educațional; Motivarea elevilor și cadrelor didactice.*

Sperăm că aspectele tratate în această lucrare își vor găsi un ecou puternic în activitatea didactică/managerială a cititorului, oferind un imbold de creștere profesională continuă și repere teoretico-practice în diseminarea bunelor practici educaționale în rândul colegilor de breaslă, asigurând, astfel, nu doar un impact pozitiv și motivațional pe moment, dar și cu efecte durabile asupra dezvoltării profesionale și personale a celor care au ales să modeleze generațiile în creștere.

Vitalie Scurtu, coordonator de proiect

Provocările educației digitale dezbătute la Clubul PAIDEIA

Viorica GORAȘ-POSTICĂ,

dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova;
vicepreședinte, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Rima BEZEDE,

dr., președinte, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Abstract: *The study offers an opening in the praxiological research of the challenges of digital education, from the perspective of the perception of practitioners from the Republic of Moldova, involved in the debates within the Paideia Club. The authors analyze the current perceptions of teachers based on the answers given to a questionnaire and conclude on the issues reported in the field of digital education. It also highlights the need to accept profound changes in the approach to curricular content, but also teaching-learning-assessment strategies, which must be learned along the way, including through professional dialogue and exchange of good practices.*

Keywords: *Paideia, digital education, challenges, teaching-learning-assessment strategies.*

Introducere

De mai bine de 10 ani, Centrul Educațional PRO DIDACTICA a lansat o inițiativă originală pentru cadrele didactice și manageriale de la toate treptele de școlaritate: convocarea bilunară a ședințelor unui club de dezbateri educaționale, pe teme fierbinți *aici și acum* din realitatea pedagogică. Botezat cu un nume celebru din istoria științelor educației – *Paideia* (concept în Grecia antică ce urmărea cultivarea spiritului uman prin studiul filosofiei și științei), Clubul s-a bucurat de popularitate chiar de la începuturi și nu și-a pierdut deloc din reputație în diferite contexte, chiar și în cel al crizei pandemice din 2020-2021. Pe de o parte, aceasta o explicăm prin emblema PRO DIDACTICA, pe de alta însă, recunoaștem bunul nume și profesionalismul apreciat al formatorilor-experti din mai multe generații de pedagogi, colaboratori ai noștri. Printre obiectivele împărtășite și promovate *in extenso*, se merită a fi subliniate cele legate de sprijinirea reformelor din domeniu și a învățării “de-a lungul și de-a latul” vieții, valorificarea principiilor unei societăți deschise (K. Popper), dar și dezbaterea problemelor și a bunelor practici din sala de clasă. Așa cum omul/*homo loquens*, ca ființă dialogică, își desăvârșește existența prin comuniunea cu celălalt, inclusiv prin reflecții și căutări *in profundis*, lumea virtuală impune mutații de divers ordin, care afectează substanțial comunicarea și relaționarea implicată.

Repere conceptuale

Activitatea profesională a cadrelor didactice solicită consolidarea continuă a competențelor și dezvoltarea unor noi abilități necesare pentru desfășurarea eficientă și calitativă a procesului educațional.

Cele 5 domenii de abilitare, stipulate în Standardele de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general, elaborate și aprobate în 2016, se structurează tematic astfel: proiectarea didactică, mediul de învățare, procesul educațional, dezvoltarea profesională și parteneriatele educaționale, reprezentând "cerințele de bază pe care trebuie să le demonstreze cadrul didactic, mereu deschis și motivat spre dezvoltare profesională și atingerea de performanțe superioare" [5, p. 3]. În același timp, acestea vor asigura, de manieră transversală, dezvoltarea competențelor digitale, elaborarea și aplicarea conținuturilor educaționale digitale. Or, tehnologia schimbă în mod accelerat lumea și școlile trebuie să se schimbe odată cu ea [Cf. 1, p. 29].

În acest context, dinamica transformărilor tehnologice, omniprezența dispozitivelor electronice și responsabilitatea cadrului didactic de a dezvolta abilitățile digitale ale elevilor au determinat nevoia stringentă de formare a competențelor de comunicare virtuală ale profesorilor, acestea devenind practic inerente activității la clasă. Ultimul an, marcat de criza Covid-19, a confirmat această necesitate [Cf. 3].

În acest sens, în 2018 a fost elaborat Cadrul European al Competențelor Digitale ale Profesorilor (DigCompEdu), care evidențiază 22 de competențe, organizate în 6 domenii de competențe:

1. Implicare/angajament profesional;
2. Resurse digitale;
3. Predare și învățare;
4. Evaluare;
5. Împuternicirea elevilor;
6. Dezvoltarea competențelor digitale ale elevilor.

Domeniul 1 se adresează mediului profesional în sens larg, adică utilizării tehnologiilor digitale de către profesori în interacțiunile lor cu colegii, elevii, părinții și alte părți interesate, pentru dezvoltarea profesională proprie și pentru binele colectiv al organizației. Domeniul 2 abordează abilitățile necesare pentru utilizarea eficientă și responsabilă, pentru crearea și partajarea resurselor digitale destinate învățării. Domeniul 3 este dedicat gestionării și orcheștrării utilizării tehnologiilor digitale în predare și în învățare. Domeniul 4 se referă la utilizarea strategiilor digitale pentru îmbunătățirea evaluării. Domeniul 5 se concentrează pe potențialul tehnologiilor digitale pentru stra-

tegiile de predare-învățare centrate pe cursant. Domeniul 6 detaliază competențele pedagogice specifice necesare pentru a facilita dobândirea de către cursanți a competenței digitale [Cf. 2].

Figura de mai jos reprezintă de o manieră cuprinzătoare ansamblul impresionant de competențe profesionale, reflectate în cadrul DigCompEdu, care sunt necesare, la etapa actuală, unui cadru didactic.

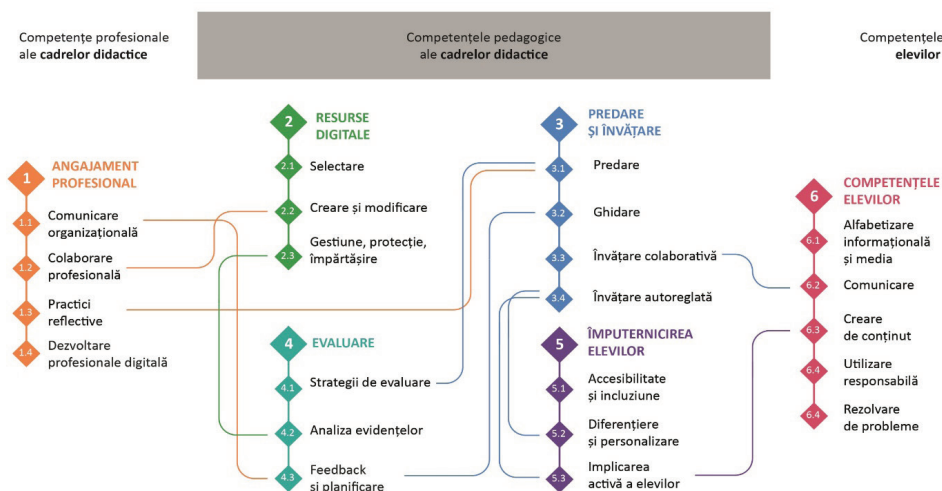

Figura 1. Competențele pedagogice ale cadrelor didactice

Dialogul profesional, cu o sorginte clasică solidă, de la dialogurile socratice ale lui Platon, prin care, peste sute de veacuri, asistăm la spectacole fascinante ale minții/gândirii/conștiinței, nu încetează să ne provoace și astăzi, în era informației, cu sau fără suportul tehnologiilor. Fiecare profesor este convins deja, de pe băncile școlii sau ale facultății, că "întrebând, gândirea intră în mișcare" [Cf. 4], iar discutând cu colegii, permanentele probleme ale școlii se limpezesc, capătă contur și valoare adăugată. Ne convingem o dată în plus că tehnologia este doar un instrument și trebuie folosită cu înțelepciune, nimeni nu o mai poate omite din practica de învățare, de la cea mai fragedă vârstă.

Secvențe metodologice

Pe parcursul lunii noiembrie trecut, odată cu începerea unui proiect de pionierat Clubul de dezbateri educaționale PAIDEIA altfel: noi provocări în mediul de învățare online, am realizat un sondaj de opinie printre cadrele didactice cu privire la marea provocare a acestui început de secol, educația digitală extinsă, din cauza crizei cauzată de Covid-19. Sondajul s-a realizat prin intermediul unui chestionar online, la care au participat 79 de respondenți, dintre care 43 (54%) au fost din Chișinău, iar 36 (46%) din alte localități din

țară, 49 (62%) indicând ca disciplină predată *Limba și literatura română, Limbi străine* – 9 persoane (11%), 7 persoane (9%) – clasele primare, celelalte, 18%, fiind cadre didactice de alte profiluri. Instrumentul de evaluare a inclus diferite tipuri de întrebări, iar răspunsurile oferite vor constitui obiectul interpretărilor ce urmează.

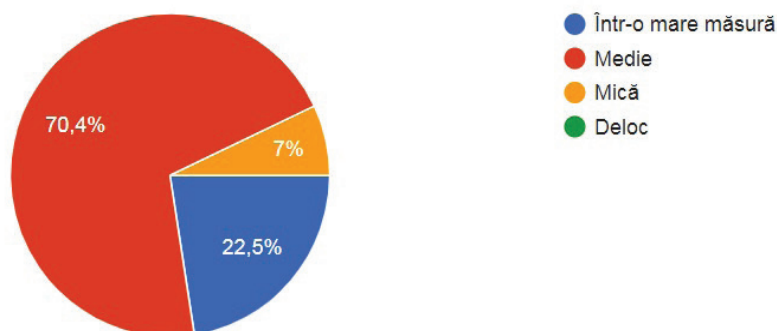
La întrebarea "Notați 3 cuvinte-cheie care, în viziunea dvs., caracterizează conceptul de *instruire/învățare la distanță (online)*", răspunsurile s-au situat pe următoarea scală de conținut, oferite în ordine descrescătoare, conform numărului de opțiuni:

- competențe digitale, tehnologii digitale;
- platforme (instrumente), sincron/asincron;
- pregătire/instruire/accesibilitate;
- provocare, motivație;
- flexibilitate, interactivitate;
- centrat pe elev, relevant, comunicare/dezbateri;
- noutate, inovație;
- resurse, studiu individual;
- reorientare, readaptare, generalizări, structură, implicare, captare, RED/resurse educaționale deschise, conexiune;
- produs, curiozitate, progres, succes, siguranță, noutate, nou, imprevizibil, dificil, iscusință, calculator, Internet, formare, colaborare, continuitate, individual, clasă virtuală, bibliotecă virtuală, incert, curaj, modern, interacțiune redusă, dorință, implicare, schimb de experiență, aplicare corectă, performanță, organizare, concizie, calitate, evaluare, diversitate etc.

Conchidem, în această ordine de idei, conștientizarea de către cadrele didactice a necesității de posedare a competenței digitale, cu recuzita diversă de resurse tehnologice, dar și de educare a unor abilități de adaptare creativă la noile contexte de învățare. Discutând cu practicienii aceste răspunsuri, la prima ședință a Clubului PAIDEIA, ei nu au rămas deloc surprinși, dimpotrivă, au confirmat multiplele avantaje și oportunități de dezvoltare prin învățare continuă, dar și unele aspecte ce scot în evidență inerente dificultăți, cauzate de necesitatea re-adaptărilor și re-orientărilor din mers, a interacțiunii reduse, a calității discutabile sau a performanțelor mai puțin controlabile sau chiar asigurate, vizibile. Între timp, la o distanță temporară nu prea mare, acestea se vor limpezi și vom putea discuta și prognoza mai bine evoluția educației digitale în contextul nostru.

Măsura în care practicienii își autoevaluează nivelul de pregătire pentru desfășurarea calitativă a instruirii/învățării online este ilustrată în Diagrama 1 și nu a fost deloc surprinzător nivelul mediu ca majoritar, dar, recunoaștem, cele 22,5% de practicieni care s-au autoevaluat cu un nivel foarte bun/într-o mare măsură denotă o stare de fapt bună, cu perspective realiste de a influența dinamica pozitivă a situației.

Diagrama 1. Gradul de percepție a nivelului de pregătire pentru realizarea instruirii online

Printre dificultățile/provocările, pe care le întâmpină cadrele didactice în procesul instruirii la distanță (întrebarea 3), am descoperit următoarele:

- probleme tehnice (dotare cu calculator, conexiune și viteză Internet, defecțiuni tehnice);
- lipsa interesului elevilor (motivația scăzută pentru actul învățării);
- imposibilitatea de a implica toți elevii (lipsa feedbackului);
- lipsa interacțiunii directe (a contactului direct);
- competențe digitale slab dezvoltate ale elevilor/cadrelor didactice;
- activitate cronofagă (managementul timpului, pregătirea de lungă durată pentru ore, timp redus, suprasolicitare);
- evaluarea (online, cu utilizarea instrumentelor, monitorizarea procesului educațional);
- platforme online/strategii didactice/sarcini interactive (elaborarea sarcinilor/distribuirea lor, pregătirea suporturilor digitale, selectarea instrumentelor/platformelor);
- implicarea părinților (motivația de a se implica);
- securitatea online a elevilor, asigurarea unui mediu sigur de învățare;
- autodisciplină, unii elevi sunt favorizați, lipsa suportului emoțional, iresponsabilitatea unor elevi, lucrul cu elevii cu CES, elevii din clase primare necesită instruire din partea profesorilor, ascultarea activă online, dificultatea de a aprecia itemii de creativitate, organizarea lucrului în grup etc.

Dificultățile de mai sus pot fi distribuite pe 4 categorii: *prima* ar ține de dotarea tehnică, de asigurarea cu conexiune la Internet și cu echipament; *a doua* – de competențele digitale insuficiente ale cadrelor didactice, dar și ale elevilor și părinților; *a treia* include motivația modestă pentru munca intelectuală și învățare a elevilor și lipsa de implicare, iar *a patra* categorie se referă la alte detalii metodice, precum lucrul diferențiat, inclusiv

cu elevii cu CES, abordarea creativ-inovativă a platformelor și a instrumentelor, volumul mare de timp consumat etc.

Cele 2-3 abilități/competențe de bază pe care ar trebui să le posedă un cadru didactic în contextul instruirii online, solicitate în întrebarea 4, includ, ca o continuare logică, ca o completare a celor invocate la întrebarea precedentă, următoarele domenii de expertiză:

- competențe digitale (inclusiv cunoașterea platformelor, softurilor, crearea de resurse digitale, combinarea predării sincron/asincron) – 45;
- competențe de comunicare și colaborare (în limba maternă, engleză; persuasivă, cursivă, captivantă; conflictologie) – 17;
- flexibilitate (inclusiv adaptare la schimbări, receptivitate, acceptarea noului) – 10;
- managementul resurselor (de timp, autodisciplină, planificarea conținutului, proiectarea pașilor) – 7;
- creativitate – 6;
- capacitatea de a lucra interactiv (motivant pentru elevi, menținerea interesului elevilor), de a învăța să înveți (lifelong learning) – 4;
- oferirea unui feedback pozitiv, adaptarea mijloacelor/conținutului la specificul clasei – 3;
- răbdare, voință, inițiativă, curiozitate, agerime, disciplină, acceptarea noului etc.

Așadar, educația digitală de calitate urmează a fi pregătită, recunoaștem că timpul nu ne așteaptă și multe lucruri trebuie să le facem din mers, așa cum trăim deja al II-lea secol grăbit, cu mult mai grăbit decât cel evocat de Gr. Vieru în poezia sa emblematică.

Printre instrumentele online (aplicații, platforme etc.), pe care le utilizează în practica pedagogică profesorii, regăsim: Zoom – 56, Classroom – 33, Google Meet – 33, Learningapps – 15, Wordwall – 15, Quizizz – 10, Kahoot – 7, Viber – 6, Moodle – 3, Studii.md – 5, Discord – 6, G suite – 5, Mentimeter – 4, Liveworksheet – 4, Webex – 3, Socrative – 6, Poșta electronică – 3, Storyjumper, Wordarting, Seterra.online, ed.puzzle, Flipsnaps, Jamboard, Puzzlemaker, Xmend, Bubble.us, Popplett, Flipgrid, Storyjumper, Testmoz, Crosswordlabs, Animaker etc. Și aici diversitatea e foarte mare, deja nu mai este o surpriză, rămâne ca perspectivă de cercetare calitatea și impactul, randamentul didactic al acestora. În continuarea întrebării respective, ne-a interesat să identificăm instrumentele online pe care practicienii ar dori să le mai însușească, în scopul desfășurării calitative a instruirii/învățării online. Printre acestea, s-au regăsit: Zoom, Instrumente de evaluare, Classroom, Genially, Moodle, Google Meet, Padlet, Kahoot, Wakelet, G suite, Crearea de videouri, Livework. Mai departe însă, mai mulți respondenți au semnalat că acestea pot fi însușite și în mod individual, cităm un singur exemplu: "Eu mi-aș dori ceva nou, dar nu despre platforme... Sunt foarte multe tutoriale accesibile în acest sens și aș fi curioasă să urmăresc o lecție obișnuită, chiar dacă online".

Subiectele de actualitate și de necesitate profesională pentru profesori, care pot fi puse în discuție în cadrul ședințelor Clubului PAIDEIA, sunt oferite în figura de mai jos:

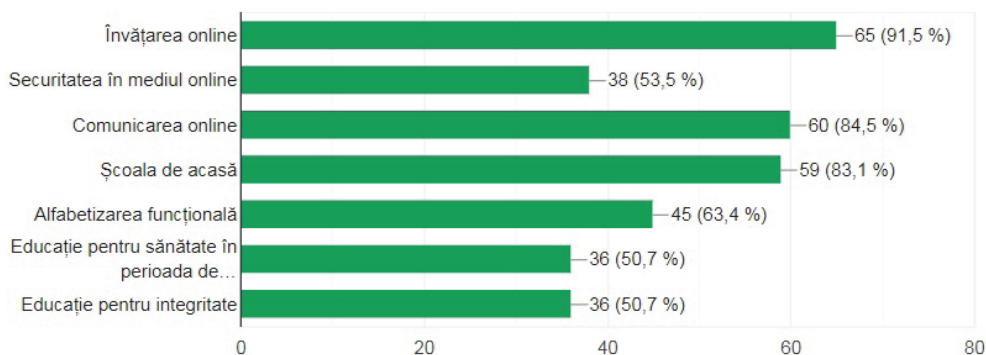

Figura 2. Teme preferate pentru dezbateri în cadrul Clubului PAIDEIA

Alte tematici, care prezintă interes personal și profesional pentru practicieni și ar merita să fie dezbătute la PAIDEIA, au fost, în opinia lor: evaluarea (online, tehnici de evaluare, prin instrumente de evaluare); motivarea elevilor online (captarea atenției); managementul emoțional (starea de bine, sănătatea emoțională, prevenirea burnoutului); tehnici interactive de predare/învățare; atelierele de lectură/discuții/scriere online/lecturi la distanță etc.

La finalul chestionarului, s-au solicitat *propuneri și sugestii* pentru eficientizarea desfășurării ședințelor Clubului, iar palmaresul răspunsurilor a fost vast și divers, în același timp acestea s-au polarizat: mai mulți și-au exprimat dorința de a ne revedea față în față la PRO DIDACTICA, pentru a se bucura de interacțiune și exersare pe viu a practicilor interactive de predare-învățare-evaluare, iar altă parte consideră că "ar fi bine să se desfășoare online, tot vineri după-amiază". De asemenea, cadrele didactice vor ca ședințele să fie pe larg mediatizate, să cunoască despre ele cât mai mulți colegi și să nu fie limitat numărul de participanți. Or, nevoile de schimbare în educație apar tot mai frecvent și mai pregnant, iar "dacă nu adaptăm modul în care învață copiii la nevoile în schimbare ale lumii din zilele noastre, riscăm să pierdem o generație" [1, pp. 19-20], poate și mai multe (nota noastră).

Concluzie și perspective pentru dezbateri

Prezentarea rezultatelor de mai sus, încadrate în PPT, au fost însoțite pe parcurs, dar și la final, de următoarele întrebări, care au provocat dialogul obișnuit între participanți. Le oferim mai jos, gândindu-ne că ar putea să inspire și alți colegi, în alte comunități profesionale interesate:

- V-au surprins prin ceva răspunsurile la sondaj? Dacă da, prin ce anume? Dezvoltați anumite idei/întrebări, împărtășindu-le colegilor oral sau în formă scrisă, pe chat.

- Vrea cineva să ne ofere/să relateze despre o practică bună/o experiență de succes personală sau din instituție cu privire la instruirea online?
- Puneți întrebări, relațați succint unele probleme care vă afectează în continuare și nu puteți găsi răspuns/soluții la subiectul *educației digitale*. Pentru a vă putea pronunța mai mulți, vă rugăm să folosiți și chat-ul. Cine va avea nevoie să partajeze ecranul sau să ne arate ceva din mediul online, să ne anunțați.
- Prof. Gabriel Săndoiu, de la Colegiul *Sfântul Sava* din București, scria: „O singură metodă are efect în educație: predarea prin fascinație.” Cum vă fascinați elevii în instruirea la distanță? Oferiți practici ingenioase, „găselnițe”, care funcționează *aici și acum*, cu elevii dvs.
- Continuăm ideea, parafrazându-l pe empaticul Prinț Mășkin din romanul *Idiotul* de F. M. Dostoievski: „Cercetând cu multă curiozitate și luare aminte instruirea la distanță, am descoperit...”.

În concluzie, opinăm asupra importanței edificatoare a dialogului profesional facilitat de noi și apreciem implicarea responsabilă a practicienilor, inclusiv întrebările și reflecțiile ingenioase. Sperăm că acestea i-au ajutat pe cei prezenți să înțeleagă necesitatea stringentă de schimbare radicală a abordărilor conținuturilor curriculare, dar și a relațiilor din sala de clasă, astfel încât randamentul, dar și impactul pedagogiei digitale, să fie nu doar pozitiv și motivațional pe moment, ci și cu efecte asupra dezvoltării personale și profesionale ulterioare a elevilor.

Referințe bibliografice:

1. Beard A. Născuți pentru a învăța. Despre capacitatea noastră incredibilă de a învăța și modul în care o putem folosi. București: Publica, 2019.
2. Cadrul european pentru competența digitală a profesorilor. Pe: https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/eos_cadrul_european_pentru_competenta_digitala_a_profesorilor_-digcompedu_fin_002.pdf
3. Metodologia privind continuarea la distanță a procesului educațional în condiții de carantină pentru instituțiile de învățământ primar, gimnazial și liceal. MECC. Chișinău, 2020. Pe: https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_mecc_metodologia_invatamant_distanta.pdf?fbclid=IwAR34rYKyQLpQrKbgKvdLXBBMzhzxNex26ixYelUtD5Nu-8WaHNZkRS04M
4. Platon. Dialoguri socratice. București: Humanitas, 2015.
5. Standardele de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general. MECC, 2016. Pe: https://mecc.gov.md/sites/default/files/standarde_cadre_didactice.pdf

Elemente interactive în cadrul predării la distanță

Raisa GAVRILIȚĂ,

gr. did. sup., Liceul Teoretic M. Sadoveanu din Călărași,
formatoare, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Abstract: *The special time we live in has shown that we need digital skills more than ever. Distance learning has become both a requirement and a rescue of the education process. Teachers make online classes as interesting as possible and use various interactive strategies. In this article we present several tools that enable teachers and students to have successful and efficient distance classes.*

Keywords: *interactive, distance learning, entertaining, virtual tools, teaching guidelines, parents, students.*

Noi, profesorii, avem un ideal foarte simplu: să fim mereu în totală și continuă interacțiune cu discipolii noștri. Să-i simțim cu degetul pe pulsul lecțiilor noastre, să-i vedem activi, să-i știm curioși, gata să exploreze împreună enigmaticele labirinturi ale materiei predate de noi. Îi vrem aproape, chiar dacă, din anumite cauze, sunt departe, în fața unui monitor. Ne dorim să avem cu ei o comunicare nealterată de intemperiiile vieții.

Din luna martie a anului 2020, ne-am trezit cu acest ideal aproape spulberat. Elevii au trebuit să rămână în casele lor, izolați, iar noi să căutăm febril căi de comunicare la distanță, având temerea ca nu cumva să pierdem conexiunea armonioasă pe care o aveam când ei frecventau zilnic școala.

Și am reacționat diferit. Unii dintre noi am fost sperați și am creat într-o zi grupuri pe Messenger sau pe Viber sau... pe orice altă rețea. Alții și-au luat un timp mai lung pentru meditație și au așteptat să se întâmple o minune. Iar o a treia categorie au lăsat aripile în jos și au crezut că nu mai pot învăța mișcările în această coregrafie complicată – educația online. Dar peste două luni, toți pedagogii au înțeles că, dacă își doresc să mai profeseze, trebuie să-și suflece mânecile și să-și conecteze calculatoarele și mintea, să învețe a butona cât mai agil, ca să refacă acea conexiune pierdută cu clasele de elevi.

A început o perioadă trepidantă, cu instruiri despre predarea online, cu zeci de tutoriale urmărite, cu notițe făcute, experimente și... primele bucurii intelectuale. Satisfacția a venit din ambele părți, căci elevii, elaborând produse digitale creative, urcau trepte noi și erau încântați.

Am reușit să creăm clase virtuale precum *Google Classroom*, să propunem sarcini

variate, să primim primele teme rezolvate, uneori stângaci, să corectăm temele, să trimitem notificări elevilor, să-i încurajăm, să ne sprijinim reciproc. A crescut considerabil respectul din partea societății, a tuturor celor care au copii sau au avut vreodată. Toată lumea a conștientizat acut necesitatea școlii și a profesorilor. Membrii societății și-au reevaluat radical atitudinea față de aceste persoane simple, care le instruiesc și le educă fiii și fiicele. Elevii și părinții au avut nevoie de un interval de timp, poate mai mare, pentru a se reacomoda la o școală **altfel**. Relația dintre familii și școală s-a revitalizat, a devenit una cu adevărat **reală**: părinții au început să participe mult mai activ în viața academică a copiilor, căci au simțit că aceștia nu se vor descurca fără un sprijin **solid** din partea lor. Mai ales părinții preșcolarilor, ai copiilor din clasele primare și ai celor din gimnaziu.

Umăr la umăr, am reușit să mișcăm carul din loc. Pe alocuri scârțâind, dar... toți am înțeles că drum înapoi nu există. Pandemia a durat (îmi place să folosesc verbul la trecut), timpul nu trebuia pierdut, școala trebuia să-și facă misiunea, profesorii fiind motorul ei, energia, volanul unei mașinării complicate, *predarea online*. Am început să aranjăm prioritățile pe policoare și ne-am dat seama că avem nevoie de o *netichetă*, de o structurare detaliată a lecțiilor, de lecții colorate și de **multă** creativitate.

Dar, la un moment dat, ne-am dat seama că avem nevoie de mai mult: voiam ca elevii să participe cât mai activ la ore, să apropiem lecțiile *la distanță* de cele din școală, *predare față în față*. Aveam nevoie de **INTERACTIVITATE**. Am început să săpăm mai adânc și să descoperim strategii care ne-ar ajuta pe toți să fim interconectați. Am descoperit că *instruirea online cere adaptabilitate, efort, acceptarea provocărilor, metode noi de predare*.

Numai un profesor **flexibil** se va acomoda la atâtea schimbări și le va face față. Capacitatea de a fi deschis, de a învăța este crucială pentru un cadru didactic de succes. Noile achiziții digitale ne ajută să fim moderni, să mergem în pas cu timpul, să trăim viitorul azi împreună cu discipolii noștri.

Efortul este unul considerabil, însă merită tot timpul. Satisfacția generată de produsele digitale create la ore este una enormă. Toate abilitățile ne vor facilita munca, iar randamentul lecțiilor va fi unul pe potrivă așteptărilor.

Este clar că multe dintre strategiile de care fac uz profesorii în cadrul predării față în față trebuie înlocuite. Vom realiza brainstormingul altfel, folosind tablele online de tip *Linoit*. Un alt instrument unde elevii pot aduce argumente pro și contra este *Tricider*. Profesorii au înțeles că strategiile și tehnicile pe care le aplică la clasă sunt insuficiente sau imposibil de utilizat uneori în spațiul online. Astfel, ei au conștientizat că este loc pentru noi achiziții, pentru însușirea de noi strategii digitale.

Pentru a învăța ceva nou, e nevoie de: dorință, voință, hărnicie, abilități digitale, motivație, studiu permanent. Și toți cei care au vrut să rămână profesori buni au continuat să studieze, să înțeleagă, să exerseze, să persevereze. Chiar dacă acest studiu cere mult timp în fața ecranelor și a monitoarelor, Internetul a devenit o sursă foarte generoasă de realizare a produselor pentru ore.

Pentru ca predarea online să fie **mai eficientă**, este necesar:

- să simplificăm predarea temelor;
- să evidențiem și să selectăm esențialul;
- să folosim documente ușor accesibile;
- să utilizăm un singur reper similar unei clase (*Google Classroom*);
- să propunem proiecte pe termen mai lung, care să-l facă pe elev să se ridice de la calculator.

Pentru a face lecțiile **mai atractive**:

- vom capta atenția elevilor prin imagini, întrebări interesante;
- vom testa frecvent elevii – aceasta previne uitarea;
- vom folosi elemente de joc intelectual;
- vom desfășura activități interactive;
- vom încuraja discuțiile de tip întrebare-răspuns;
- vom utiliza resursele disponibile online;
- vom menține lecțiile scurte.

Conform DEX-ului, termenul *interactiv* are următorul sens: "care se referă la interacțiune, care are caracter de interacțiune", iar termenul *interacțiune* se explică prin: "influențare, condiționare sau acțiune cauzală reciprocă". În rezultatul chestionării online, elevii își doresc ca predarea la distanță: să fie interesantă, utilă, colorată, veselă, facilă, **interactivă**; să-i pregătească de viață; să le solicite creativitatea; să le permită să fie unici; să incite curiozitatea. Observăm că elevii au scos în evidență necesitatea predării prin interacțiune, deoarece nu-și doresc să rămână simpli ascultători, martori pasivi, ci doresc să participe la propria lor formare.

În acest sens, formulăm câteva **sfaturi** pentru organizarea predării online:

- Realizați prezentări PowerPoint cu informațiile importante legate de lecția predată.
- Alegeți o paletă de culori pentru fiecare prezentare și nu folosiți prea multe, deoarece acestea obosească ochiul. Selectați culori deschise pentru fundal închis și viceversa.
- Adăugați în prezentări imagini și videoclipuri scurte.

Ce vom face **diferit în predarea online?**

1. Primele săptămâni de școală trebuie dedicate dezvoltării competențelor digitale

și construirii comunității.

2. Comunicarea cu părinții trebuie să fie mai aprofundată, mai simplificată și mai predictibilă.
3. Comunitatea și conexiunea trebuie să fie o prioritate pentru/între profesori.
4. Colaborarea profesori-profesori, profesori-părinți este foarte importantă.
5. Timpul petrecut *față în față* trebuie valorificat pentru o învățare activă.
6. Conținutul trebuie simplificat și predat mai lent.
7. Instrucțiunile trebuie să fie ușor de găsit, explicite și multimodale.
8. Practicile tradiționale de notare trebuie să cedeze locul feedbackului.
9. Evaluările sumative ar trebui să se concentreze pe creație.
10. Includeți în lecțiile predate **chestionare** scurte, fără a da o notă pentru acestea.

Beneficiile chestionarelor pentru elevi:

- Elevii rețin informațiile mai ușor;
- Se identifică golurile de cunoștințe;
- Se încurajează învățarea;
- Permite o verificare imediată a răspunsurilor.
- Elevii se simt **apreciați**.

Este de la sine înțeles că există plusuri și minusuri și în acest tip de predare. Vom formula avantajele și dezavantajele învățării online și vom încerca să valorificăm, pe cât e posibil, avantajele.

Tabelul 1. *Avantajele și dezavantajele învățării online*

Avantaje	Dezavantaje
<ul style="list-style-type: none"> • Disciplinează elevul și profesorul; • Este flexibilă; • Se adaptează la nevoile elevilor; • Se văd imediat rezultatele; • Favorizează creativitatea; • Numărul elevilor poate fi nelimitat; • Profesorul își sporește calificarea. 	<ul style="list-style-type: none"> • Neconectarea regulată la platforme; • Este impersonală; • Excesul de timp în fața calculatorului; • Eșecuri posibile la nivel tehnic; • Lipsește elevii de sprijin practic; • Necesită conexiune la Internet; • Nu satisface nevoia de socializare.

În continuare, vom scoate în evidență câteva platforme pentru întocmirea chestionarelor, care fac predarea mai interesantă și mai motivantă:

- **Quizlet** – permite crearea și distribuirea de materiale didactice;
- **Seesaw** – permite documentarea de către elevi privitor la ceea ce au învățat;
- **Kahoot** – permite crearea de jocuri interactive, care îi pot motiva pe elevi să învețe, îi ajută să rămână interesați de proces și concentrați;

- **Socratic** – permite testarea elevilor prin mini-chestionare.

Bineînțeles, mai întâi de toate, înainte de predarea propriu-zisă, vom discuta cu elevii și părinții un set de **reguli** ale învățării la distanță.

Responsabilitățile elevilor:

- participă la activitățile stabilite de cadrele didactice și de conducerea unității de învățământ, conform programului comunicat;
- rezolvă și transmite sarcinile de lucru în termenele și condițiile stabilite de către cadrele didactice, în vederea valorificării activității desfășurate prin intermediul TIC;
- au o conduită adecvată statutului de elev, manifestând comportamente și atitudini prin care să se asigure un climat propice mediului de învățare;
- nu comunică altor persoane datele de conectare la platforma destinată instruirii prin intermediul Internetului;
- nu înregistrează activitatea desfășurată în mediul online, în conformitate cu legislația privind protecția datelor cu caracter personal;
- au obligația de a participa la activitățile online; în caz contrar, elevului i se consemnează absența în catalog, cu excepția situațiilor justificate;
- au un comportament care să genereze respect reciproc, un mediu propice desfășurării orelor de curs.

Atribuțiile profesorilor:

- proiectează și realizează activitățile didactice din perspectiva principiilor curriculare și a celor privind învățarea prin intermediul TIC;
- elaborează, adaptează, selectează resurse educaționale deschise, sesiuni de învățare pe platforme educaționale, aplicații, precum și alte categorii de resurse relevante;
- proiectează activitățile-suport pentru învățarea prin intermediul TIC;
- elaborează instrumente de evaluare aplicabile prin intermediul TIC, pentru înregistrarea progresului elevilor;
- stabilesc împreună cu celelalte cadre didactice un program optim pentru predare-învățare-evaluare, astfel încât să se respecte curba de efort a elevilor și să se evite supraîncărcarea acestora cu sarcini de lucru.

Atribuțiile părinților:

- asigură participarea copiilor la activitățile didactice, urmărind crearea unui mediu fizic sigur, prietenos și protectiv pentru copil în timpul desfășurării activității;
- promovează un comportament pozitiv;
- apreciază progresul înregistrat de elev;

- încurajează, motivează și responsabilizează elevul cu privire la propria formare;
- mențin comunicarea cu dirigințele/învățătorul și cu celelalte cadre didactice;
- sprijină elevul, dacă este cazul, în primirea și transmiterea sarcinilor de lucru, în termenele stabilite;
- transmit profesorului feedback-ul referitor la organizarea și desfășurarea activității de predare-învățare-evaluare prin intermediul TIC.

Instrumente recomandate profesorilor pentru predarea online:

- **Prezi** – permite realizarea unor prezentări atractive, care vor capta atenția elevilor;
- **Canva** – este o platformă de design grafic, care vă permite să creați prezentări unice, documente și alt conținut vizual de excepție;
- **Flipsnack** – permite crearea cataloagelor interactive cu efecte realiste de răsfoire a paginilor;
- **TeachEm** – permite transformarea videoclipurilor de pe YouTube în lecții interactive și interesante, prin intermediul chestionarelor și notițelor, care se pot adăuga fiecărui videoclip;
- **Edupuzzle** – permite contabilizarea numărului de vizualizări ale videoclipurilor pe care le-ați expedit elevilor, monitorizarea numărului de urmăritori ai fiecărei secțiuni și, de asemenea, verificarea înțelegerii de către elevi a conținutului prezentat în videoclip;
- **Padlet** – este o platformă unde profesorii pot crea clase, scheme, planuri de lecții, pot discuta; se poate scrie, înregistra, pot fi adăugate hyperlinkuri, imagini, alte documente;
- **Jamboard** – este o aplicație utilă pentru răsfoirea, vizualizarea și expedierea articolelor Jam create; este o tablă digitală de lucru în echipă;
- **Tricider** – este o aplicație ce favorizează luarea deciziilor într-un grup; participanții au posibilitatea de a propune idei, de a le evalua și a vota în mediul online;
- **Eduglogster** – permite crearea de postere online cu utilizarea de imagini, linkuri, definiții, filmulețe;
- **Linoit** – este o aplicație bazată pe colaborare, unde elevii pot posta răspunsuri la întrebări, subiecte de studiu, își pot organiza temele; dezvoltă gândirea creativă și critică;

Portofoliile digitale interactive (Padlet, Genial.ly, Book Creator, Animoto etc.) – permit copierea linkurilor, încărcarea imaginilor, a filmulețelor, a unor piese muzicale, precum și o organizare originală a informației, un design personalizat etc.

Lexemele plasate pe orizontală sunt *cuvintele-cheie* ce evidențiază cerințele predării interactive la distanță. Ele constituie *chintesența* unui proces educațional de calitate, în ciuda condițiilor *diferite* ale școlii contemporane, dictate de pandemie sau de alți factori.

Școala nu poate sta pe loc, procesul educațional trebuie să rămână viu, atractiv, să dezvolte generațiile tinere și să ajute societatea să progreseze.

Referințe bibliografice:

1. Fryer M. Predarea și învățarea creativă. Chișinău: Editura Uniunii Scriitorilor, 2004. 148 p.
2. <https://creeracord.com>
3. <https://www.youtube.com>
4. <https://romania.europalibera.org>
5. <https://ipp.md/wp-content>
6. <https://siguronline.md>
7. <https://www.unicef.org>

Evaluarea online: metode, tehnici, instrumente

Daniela STATE,

gr. did. sup., master în științele educației,
formatoare, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Abstract: *Technological progress and the global pandemic situation have changed the paradigm of distance assessment. Practices related to the online assessment of students, described internationally, were used as models for assessing school performance during the pandemic. The challenge was that these tools were to be properly adapted to the various levels of general education and had to be applied carefully and appropriately. The teachers' mission was not only to replace hand-written or typed assessment forms by electronic ones, but also to adapt learning and assessment to the conditions in which they are carried out, to identify the assessment methods, techniques, and tools that would be appropriate for the envisaged assessment objectives, and to use technology in order to help students become autonomous in learning.*

Keywords: *online assessment, learning and assessment platforms, digital evaluation systems, feedback.*

Transformarea învățării și a evaluării nu este marcată doar de situația pandemică existentă în toată lumea, dar și de progresul TIC, care permite integrarea tehnologiei în activitățile zilnice, iar educația nu este o excepție.

În perioada organizării învățământului la distanță, utilizarea platformelor digitale, a rețelelor de socializare și a resurselor digitale s-a mărit în progresie geometrică, asigurând organizarea procesului educațional – a unui foarte diferit de cel obișnuit. Dar, în același timp, am început să ne îngrijorăm dacă sunt evaluate sau doar predate conținuturile curriculare. Le sunt oferite elevilor sarcini de evaluare corespunzătoare celor de exersare și dezvoltare a competențelor formate? Respectă oare evaluările efectuate prin intermediul platformelor de comunicare online rigorile sistemului educațional, principiile docimologice, obiectivul evaluării? Mai ținem cont și de faptul că, în timp ce procesul educațional desfășurat online trebuie să fie la fel de eficient ca și în învățământul tradițional, motivația elevilor pentru învățare tinde să scadă în cazul în care se ignoră sau se diminuează rolul evaluării.

Chiar dacă în perioada dintre martie 2020 și până în prezent obiectivul prim a fost și rămâne sănătatea, nu am putut încălca nicidecum dreptul elevilor la educație – la una de calitate. Am avut deci grijă să identificăm soluții, modalități și instrumente de organizare a procesului educațional online, cu respectarea componentelor triadei *predare-învățare-evaluare*.

Conceptul de *evaluare online* (la distanță) nu este un termen absolut nou. Despre modalitățile de evaluare a studenților la distanță cercetătorii din SUA și din spațiul european au vorbit atât pe diferite forumuri educaționale, cât și în publicații de specialitate – de exemplu, B.D. Arend, N.A Buzzetto-More, A.J. Alade, C. Crump, G. Rice, J.P. Sewell, K.H. Frith, M.M. Colvin, B. Willis etc.

Practicile referitoare la evaluarea online a studenților, descrise la nivel internațional, au reprezentat modele pentru evaluarea rezultatelor școlare în timpul pandemiei. Provocarea a fost ca aceste instrumente să fie corect adaptate pentru treptele de școlaritate din învățământul general. Prin platformele și aplicațiile disponibile online, drumul este larg deschis pentru diverse tehnologii utile în scopul predării și al evaluării, dar ceea ce trebuie să vină întâi este modul în care tehnologia va îmbunătăți pedagogia aplicată. Deci mai întâi pedagogia, apoi tehnologia.

Experiența actuală ne ajută să înțelegem că tehnologiile propun instrumente care necesită să fie aplicate cu atenție și în mod adecvat. Provocarea pentru cadrele didactice constă nu doar în a se îndepărta de conceptul de evaluare ca document Word prin simpla înlocuire a unei bucăți de hârtie cu un document electronic, dar în a folosi tehnologia pentru a-i ajuta pe elevi să devină autonomi în învățare. În contextele online, implicarea este absolut esențială; aceste instrumente trebuie să creeze o interacțiune umană mai profundă și mai semnificativă.

Pentru a înțelege și a identifica instrumentul cel mai potrivit pentru evaluarea online, după două luni de implementare a învățării la distanță, învățarea și evaluarea fiind asistate de tehnologii informaționale, am întrebat cei circa 500 de participanți ai webinarului organizat de Asociația Generală a Învățătorilor din România, filiala din Republica Moldova, la data de 24 mai 2020, cu genericul *Eficientizarea procesului de evaluare la distanță: probleme și soluții*, despre dificultățile cu care s-au confruntat în elaborarea, aplicarea, verificarea probelor de evaluare online. Iată câteva provocări și dificultăți menționate de respondenți:

- Cunoașterea insuficientă a platformelor, pentru a le distinge pe cele potrivite (13,8%);
- Dificultăți de ordin tehnic: lipsa conectării la Internet, viteză mică sau conexiune slabă (20,8%), dar și imposibilitatea de accesare a platformelor (5,2%);
- Verificarea probelor scrise de elevi și scanate (24,2%);
- Crearea testului pe platformele online (18,3%);
- Abilitatea elevilor de a accesa platforme (27,5%);
- Elevii nu dispun de dispozitive digitale cu conectare la Internet (31,6%);
- Cunosc multe platforme, dar încă nu au determinat care sunt mai bune și pentru ce anume (6,8%);

- Nu toți copiii au avut posibilitatea de a rezolva testul online (45,1%);
- Dificultatea de a aprecia proba cu notă/calificativ (10,8%);
- Lipsă de obiectivitate: plagiatul de pe Internet (45,6%), copierea de la colegi (21,2%), ajutorul părinților (9,9%);
- Timp limitat pentru verificarea probelor, probele scrise și scanate sunt mai greu de verificat (16,9%).

Analizând răspunsurile cadrelor didactice, am conchis că majoritatea obstacolelor cu care s-au confruntat puteau fi depășite. Or, aplicarea unor practici de evaluare corecte și fără erori, precum și livrarea la timp a rezultatelor sunt o necesitate pentru procesul educațional, indiferent de forma de organizare a orelor.

Sistemele digitale de evaluare, inclusiv în evaluarea tradițională, dar mai ales în cazul evaluării online, au menirea de a ajuta, în cel mai eficient mod, la depășirea provocărilor pe care le întâmpină evaluatorii. Adoptarea sistemelor de evaluare online, prin selectarea celor viabile, comode, ușoare în utilizare, are menirea de a facilita, nu a împovăra activitatea profesorilor, a administratorilor de evaluări și a elevilor/studentilor, care sunt nevoiți să-și gestioneze emoțiile și stresul în timpul evaluării.

Desigur, a fost o provocare să înțelegem cum arată un proces de evaluare de succes. Pentru început, am căutat instrumente și platforme pentru organizarea evaluărilor formative, apoi – a celor sumative. A fost și greu, dar și ușor. De ce? Avantajul a fost determinat de varietatea de modalități de integrare a tehnologiei în evaluare prin intermediul rețelelor de socializare, modalități care s-au multiplicat odată cu răspândirea pandemiei, alegerile fiind aproape nelimitate. Dificultatea a constat în a le identifica pe cele care se potrivesc tipului de evaluare, sumativă sau formativă, orală sau scrisă, care sunt ușor de manevrat (mai puține logări, mai puțini pași pentru conectare, în limba pe care o cunosc ș.a.), dar și pe potriva vârstei elevilor evaluați, a abilităților digitale, a posibilităților și capacităților de mânăuire a dispozitivelor digitale.

După mine, o **evaluare online eficientă** este cea care:

- corespunde principiilor docimologice și este în conformitate cu obiectivele evaluării;
- nu creează dificultăți de conectare pentru profesori și elevi;
- este realizată la timp și oferă posibilitatea de a reduce timpul de așteptare a rezultatelor;
- are mecanisme de oferire a feedback-ului imediat, astfel ca elevul să-și poată analiza rapid progresul, punctele forte și punctele slabe;
- este ergonomică, minimizează timpul de verificare, permițându-le profesorilor să se concentreze asupra analizei rezultatelor obținute, a strategiilor de recuperare și de dezvoltare;

- oferă rezultate individuale, dar și generale referitoare atât la proba aplicată, cât și la rezultatele înregistrate;
- poate fi utilizată atât pentru învățare, cât și pentru evaluare;
- duce la un rezultat mai bun al învățării și sporește încrederea elevilor.

Iată câteva instrumente web dintre cele utilizate de mine pentru evaluări – atât sumative, cât și formative.

Google Meet, inclus acum gratuit în instrumentele Google, ne-a permis organizarea de întâlniri online cu elevii pentru a desfășura evaluările orale.

Google Classroom ne-a permis să aplicăm evaluări scrise, care puteau fi corectate, iar feedback-ul direct acordat fiecărui elev ne-a facilitat comunicarea și învățarea. Testele online, sub formă de întrebări cu răspuns multiplu, pentru care am pledat, oferă feedback prin notare automată, incluzând răspunsurile corecte și direcționând elevii către conținutul de învățare care explică răspunsurile corecte.

Google Jamboard, folosit în evaluările interactive și, uneori, în cele formative, este un mod facil de vizualizare a unor răspunsuri scurte; toți elevii pot vedea toate răspunsurile date pe "fișe cu lipici" virtuale. Astfel, pot fi valorificați toți elevii, aceștia, la rândul lor, acumulând tot mai multe variante de răspuns la întrebările cadrului didactic.

Google Forms face posibilă conceperea unor formulare care pot fi utilizate în evaluările formative și/sau sumative. Testele scrise pot conține o varietate de itemi, nu doar din cei cu alegere dublă sau multiplă. Acest instrument îi permite profesorului să includă imagini sau fragmente video pentru interpretare, ca material de reflecție pentru elev sau ca bază de operare pentru anumiți itemi. Elevii pot fi evaluați atât cu ajutorul întrebărilor deschise, cât și al celor închise.

Quiz a fost utilizat inițial în cadrul lecțiilor, pentru feedback la sfârșitul activității. Recurgeam la el pentru a primi informații referitoare la gradul de percepere a subiectului predat, pentru ca ulterior să-l aplic frecvent și în evaluările formative interactive, și în cele formative punctuale sau pe etape. Așa elevii puteau afla imediat dacă au realizat corect un test cu răspunsuri la alegere. Cu un pic de măiestrie și creativitate, utilizam distractori potriviți, obținând teste pentru a căror rezolvare elevii urmau să facă apel la gândire, raționament, logică și deducție. În plus, cu instrumentul dat, elevii pot relua testul, îl pot rezolva repetat, acesta transformându-se într-un instrument de învățare.

Kahoot, instrument îndrăgit pentru interactivitatea sa și diversitatea itemilor tipizați, utilizat pentru evaluare formativă. Baza pedagogică a acestei aplicații este faptul că elevii devin „profesori”, construind ei înșiși teste.

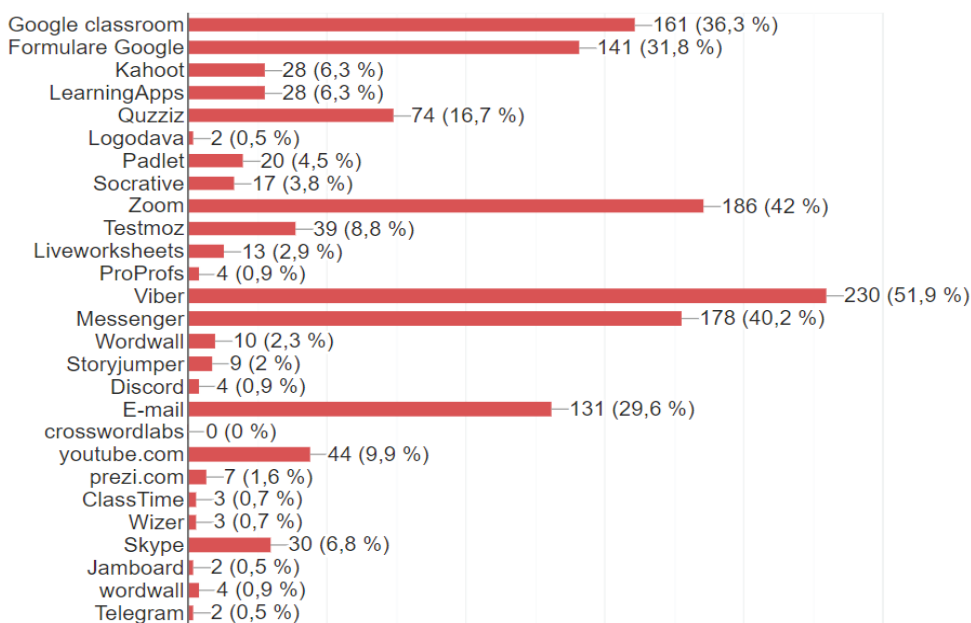
Wordwall oferă multe tipuri de activități potrivite pentru evaluare, mai ales în învățământul primar.

În timp, aceste instrumente web au fost completate cu alte câteva, loc de durată găsindu-și platformele care ofereau un rezultat sau feedback prompt elevilor, dar și informații relevante mie, învățătorului.

Știu că printre colegii mei sunt și din cei cărora aceste instrumente le-au fost oarecum mai străine, ei pledând pentru alte platforme, chiar dacă obiectivul era același.

Tot în cadrul webinarului *Eficientizarea procesului de evaluare la distanță: probleme și soluții*, fiindcă eram curioși să aflăm care instrumente web au fost utilizate cel mai mult în perioada de carantină de către învățătorii din Republica Moldova, am provocat participanții să ne răspundă (Diagrama 1).

Diagrama 1. Instrumentele web utilizate cel mai des de cadrele didactice în perioada de carantină

Din discuții, analizând rezultatele sondajului, după o perioadă de implementare, de încercări, de succese și nereușite, putem formula câteva concluzii și recomandări.

Ținem în vizor scopul evaluării! Există evaluare. Dar important este să existe nu numai procedurile de evaluare în sine, ci și o **varietate de** forme pentru a aprecia mai

obiectiv capacitățile elevilor. Se recomandă utilizarea a două, cel mult patru, instrumente, care sunt familiare atât cadrului didactic, cât și elevilor. Concentrarea pe doar câteva platforme le permite elevilor să lucreze cu acele instrumente cu care sunt obișnuiți, un alt avantaj fiind posibilitatea de a stoca rezultatele în unul sau în doar câteva locuri.

Ne asigurăm că instrumentele pe care le folosim sunt adecvate pentru scopul nostru! Pentru a fi siguri că toți elevii sunt implicați în procesul de evaluare, că nimeni nu întâmpină dificultăți în timpul probei de evaluare, va trebui să alegem un instrument online **sincron**. De acest lucru trebuie să țină cont învățătorii claselor primare. Pentru elevii din treapta gimnazială sau liceală, dar și în cazul testării unor cunoștințe (conținuturi), de ajutor sunt instrumentele de învățare asincrone. Unele dintre acestea (*Kahoot, Quizizz, Classtime, Socrative* etc.) sunt **universale** și permit să lucrați în ambele moduri.

Colectăm sistematic rezultatele! Evaluarea formativă este un proces pe termen lung. De aceea, este important să colectăm rezultate nu atât pentru control sau apreciere, dar pentru **analiza** progresului învățării și ajustarea acesteia. Chiar și cei mai mici școlari implicați în evaluarea online, după familiarizarea cu instrumentul de evaluare, pot fi ghidați să țină evidența propriei învățări, a progresului învățării, iar elevii din clasele mai mari pot fi angajați într-un exercițiu de introspecție personală. Când vorbim despre colectarea rezultatelor, nu ne referim doar la rezultatele cantitative, adică punctaje/note/calificative acumulate pe parcursul unei perioade de învățare. Mesajele video, fotografiile, probele scrise în Microsoft Word, capturile de ecran – orice produse realizate sunt dovezi ale activității elevilor. Colaborarea cu părinții poate facilita procesul, în special în cazul claselor primare.

Creăm instrumente utile! Datele pe care le primim în urma aplicării probelor de evaluare nu trebuie să rămână nevalorificate în spațiul online. Nu ne mulțumim de faptul că unele instrumente oferă feedback, trebuie să fim siguri că analizăm rezultatele, pentru a asigura o învățare reală și eficientă. Accesul elevilor la rapoarte de progres le va permite să țină evidența propriului progres de învățare. Este deosebit de util atunci când sarcinile/chestionarele se pot realiza aleatoriu. Chat-urile pot fi utile atunci când e nevoie ca grupurile sau elevii să pună întrebări și să răspundă la ele pentru a facilita activitatea individuală sau de grup. Cadrele didactice mai pot folosi chat-ul și pentru a interacționa în timp real cu elevii. Până la urmă, **cel mai bun instrument este acela care va fi folosit activ**. De aceea, e necesar să explorăm în continuare și să le permitem elevilor să facă același lucru.

Asigurăm feedback continuu! Unul dintre obiectivele principale ale testelor online este de a le oferi feedback „bogat” elevilor – una dintre cerințele paradigmei de învățare centrată pe cel ce învață. Puterea feedback-ului vine din faptul că el **poate redresa,**

menține o stare bună sau schimba un comportament. Iar pentru ca acest lucru să se întâmple, este important ca **feedback-ul să fie descriptiv, și nu evaluativ!** Feedback-ul acordat în cadrul evaluării își găsește rostul în reglarea și buna funcționare a activității de învățare: *Reușit s-a dovedit a fi...; Ți-aș recomanda...; Te felicit pentru... etc.*

În cadrul evaluării online, ca și în cadrul evaluării tradiționale, putem oferi feedback **emoțional** (de exemplu: zâmbete, gesturi de aprobare, mimică de încurajare), **de conținut** (de exemplu: *Ai scris corect; Ai fost original; Ai citit cu intonația potrivită; Ai rezolvat corect; Fii atent în continuare la utilizarea liniei de dialog*) și **de activitate** (de exemplu: *Te-ai implicat; Ai fost activ; Ai apreciat obiectiv colegul; Ai susținut atmosfera de lucru în grup; Am încredere că poți să te implic; Ai nevoie de un pic de curaj*). Putem oferi feedback în scris sau oral, prin înregistrări video sau audio, atât în cazul evaluărilor sincrone, cât și asincrone, în funcție de tipul evaluării și obiectivele propuse.

Acordăm atenție sporită evaluărilor formative! Acestea sunt foarte valoroase atât pentru elevi, cât și pentru cadrele didactice, deoarece ne permit să ajustăm învățarea și apoi să o modificăm în timpul procesului. Astfel vom rămâne fideli principiilor învățării centrate pe elev. Pledând pentru instrumente sincrone, care oferă posibilitatea organizării evaluărilor formative, cadrul didactic poate vedea rezultatele fiecărui elev individual, poate apela la comunicări private în chat, în timp real. În cadrul evaluărilor formative online, oferim feedback în timp util și decidem care elevi ar putea avea nevoie de ajutor și asistență separată, sincron sau asincron.

Planificăm și pregătim evaluările! Ca și în învățământul tradițional, evaluarea nu poate fi un element ad-hoc sau o surpriză – nici chiar pentru cadrul didactic. Evaluările online trebuie planificate cu prudență și elaborate cu multă grijă, luând în considerare și timpul acordat pentru sesiunile online, și specificul acestor evaluări. Utilizarea sarcinilor în exces nu poate decât să diminueze impactul și scopul probei de evaluare online – *Non multa, sed multum*. Iar dacă există prea multe evaluări, elevii se pot concentra pe cantitate, mai degrabă decât pe calitatea învățării mai profunde.

De cele mai multe ori, cadrele didactice sunt sceptice în ceea ce privește organizarea evaluărilor online, punând la îndoială integritatea evaluării, veridicitatea rezultatelor elevilor. În acest sens, este necesar de a adopta o nouă perspectivă cu privire la evaluarea online. Țin să împărtășesc câteva gânduri, idei și concluzii.

- **Evaluarea – „carte deschisă”.** E necesar să tratăm fiecare test ca și cum ar fi o „carte deschisă”, folosind întrebări care îi provoacă pe elevi. Chiar dacă ei recurg la resurse atunci când își formulează răspunsurile, vom cere ca acestea să fie individualizate, personalizate. Evaluarea online trebuie abordată ca parte a procesului

de învățare online.

- **Promovăm onestitatea!** În special pentru evaluările sumative, cadrele didactice pot promova onestitatea academică încă de la început. Le putem prezenta elevilor riscurile și consecințele copiatului pe termen scurt și lung.
- **Formulăm întrebări/sarcini care solicită gândire, raționament!** Utilizarea întrebărilor/sarcinilor din domeniul *aplicare* sau *integrare* (a se vedea Taxonomia lui Bloom), precum și a întrebărilor/sarcinilor care le solicită elevilor să-și valorifice experiențele individuale va personaliza conținutul testului, chiar dacă ei vor face apel la diverse surse.
- **Securizăm testele!**, în situația în care:
 - le solicităm elevilor să aibă o parolă personalizată pentru a accesa testul, inclusiv prin poșta electronică sau prin ID-ul de profil (în cazul elevilor din clasele superioare);
 - punem testul la dispoziție pentru un timp limitat;
 - elaborăm 2-3 variante de teste;
 - propunem teste în care este posibilă randomizarea itemilor/sarcinilor;
 - putem îmbina două metode de evaluare. De exemplu, proba scrisă îmbinată cu cea orală (eseul, participare la discuții, sesiune de chat online în timp real ș.a.).

Organizăm evaluări orale! Îmbinând evaluarea sincronă și asincronă, vom putea organiza și evaluarea orală, prin: interviuri, expuneri orale, dialoguri, comunicări orale, chestionare orală, conversații, prezentări. În acest scop, vom face apel la o bază de operare pentru evaluarea competențelor de comunicare orală, de producere și reproducere a textelor, de înțelegere a mesajului citit/audiat: texte narrative simple (povești, povestiri, fabule, legende), cu dialoguri frecvente și conectori care delimitează clar progresia acțiunii; dialoguri; versuri, cântece, ghicitori; texte cu caracter științific din domenii diverse (orașe, animale, oameni de știință, cultură, natură etc.); interviuri cu personaje/eroi/personalități; materiale cotidiene/instrucțiuni simple și scurte (reclame, prospecte, orare, rețete, reguli de joc etc.); înregistrări audio sau video; imagini, portrete, fotografii, colaje etc.

Evaluăm în bază de produse! Produsele elevilor sunt cea mai bună dovadă a calității educaționale, iar creativitatea pe care tehnologia îți permite să o exprimi este ceea ce oferă șansă profesorilor din diverse colțuri ale lumii să dea un vector pozitiv procesului educațional, chiar și atunci când aceasta pare greu de realizat. Iată de ce evaluarea în baza produselor educaționale este o soluție pentru a diminua efectul plagiatului.

Să descoperim câteva dintre produsele online ce pot fi servi drept sarcini de evaluare. În această ordine de idei, învățarea și evaluarea bazată pe *proiect*, cu utilizarea media, le poate oferi elevilor din clasele gimnaziale și liceale o serie de opțiuni. Experiența arată că învățarea/evaluarea în bază de proiect face apel la creativitatea elevilor. Este important și necesar să fim totuși prudenți, ca să nu pierdem din vedere scopul urmărit: ca elevii să demonstreze că știu sau au învățat să facă. Proiectele pot include simulări, jocuri de rol, studii de caz, exerciții de rezolvare a problemelor, activități de grup, brainstorming sau dezbateri pe diferite teme. Subiectul pentru proiect poate fi propus de către profesor sau elevi. Ei pot crea proiecte pentru un public mai larg decât colegii de clasă și își pot publica sau prezenta experiențele și concluziile prin intermediul site-urilor web/blogurilor/forumurilor/rețelelor de socializare. Cadrele didactice le pot propune elevilor formulare cu criterii și descriptori pentru autoevaluare și evaluare reciprocă.

Portofoliile reprezintă un produs pe care elevii îl realizează cu plăcere, acestea constituind instrumente eficiente de învățare și de evaluare. Elevii pot manifesta creativitate în conceperea și prezentarea portofoliilor. Acestea pot îmbrăca haina unor dosare, materiale audio/video și/sau prezentări, costurile fiind minime. Cheia succesului este ca profesorul să stabilească în prealabil rubricile/componentele ce urmează a fi incluse în fiecare portofoliu și criteriile de evaluare însoțite de descriptori.

Prezentările pot fi sub formă de pagini web informaționale, cum ar fi bloguri, teste generate de elevi, materiale video/audio sau prezentări PPT.

Studiile de caz pot fi valorificate pentru evaluarea individuală sau de grup. Mediul de comunicare asincronă (discuții/bloguri în loc de chat) este, de fapt, mai potrivit pentru abordările bazate pe probleme, deoarece elevii au mai mult timp pentru a reflecta și a colabora. Pentru soluționarea situației propuse, elevii pot folosi o varietate de metode, de exemplu: simulări, videoclipuri, prezentări, fotografii, dialoguri etc.

Jurnalele reflexive pot fi „depozitate” în bloguri individuale sau de clasă, unde toți elevii își pot aduce contribuția. Softul de blog gratuit poate fi utilizat pentru a crea reviste proprii. Cadrele didactice le pot propune elevilor din clasele superioare un format general: pagina de start a blogului, tematica săptămânală a blogului (expunând ce au învățat, ce au achiziționat, care este valoarea adăugată pentru ei, conexiunea lor cu ceea ce au învățat pe baza experienței personale și a cunoștințelor anterioare, precum și modul în care pot aplica achizițiile noi) și o reflecție finală cu însumarea generală a experiențelor. Pentru a facilita utilizarea jurnalelor, cadrele didactice pot colecta toate blogurile/produsele elevilor pe o pagină web, astfel încât toți cei implicați și interesați să aibă acces neîngrădit la jurnalele colegilor de clasă, iar elevii să aibă opțiunea de a-și comenta reciproc blogurile.

Pentru a exemplifica cele descrise mai sus, propunem câteva modele de teste de evaluare online aplicate în perioada pandemiei.

Testul nr. 1: Evaluare formativă

Disciplina: Matematica, clasa a II-a

Capacitatea evaluată: P3. Calcul oral în baza înțelegerii terminologiei matematice.

Criterii de succes:

1. Citesc/ascult cu atenție cerința.
2. Determin operația pe care trebuie s-o efectuez.
3. Calculez în minte.
4. Scriu răspunsul.

Itemi:

1. Calculează și completează cu rezultatele potrivite enunțurile matematice.

Scrie doar rezultatele.

- a. Produsul numerelor 5 și 8 este ____.
- b. Numărul de 7 ori mai mare decât 4 este ____.
- c. Dublul lui 9 este ____.
- d. Triplul lui 6 este ____.
- e. Câtul numerelor 30 și 6 este ____.
- f. Jumătatea numărului 14 este ____.

2. Privește atent la prețul jucăriilor.

		
•	•	•
4 lei	5 lei	8 lei

Scrie numerele lipsă:

- 3 albinuțe costă _____ lei;
- 5 mașinuțe costă _____ lei;
- pentru 4 șoricei se vor plăti _____ lei;
- pentru 2 albinuțe și o mașină se vor achita _____ lei.

Autoevaluare:

1. Rezultatele corecte: 40, 28, 18, 5, 7.
2. Numerele lipsă: 15, 40, 16, 18.

Am realizat fără greșeli.

Am comis greșeli, dar am înțeles unde am greșit.

Testul nr. 2: Evaluare formativă

Disciplina: Limba și literatura română, clasa a III-a

Capacitatea evaluată: P9. Prezentarea unui monolog succint la tema propusă.

Criterii de succes:

1. Utilizez cuvintele corespunzătoare temei propuse.
2. Construiesc corect gramatical propoziții simple.
3. Folosesc suportul de cuvinte, întrebări.

Item: **Alege una din situațiile propuse pe carduri pentru a realiza un reportaj de**

3 minute.

Card 1. Magazinul de jucării, unde s-au anunțat reduceri mari;

Informații:

Card 2. Fabrica de dulciuri "Bucurel";

Informații:

Card 3. Activitatea de amenajare a bradului în incinta liceului;

sau

Testul nr. 3: Evaluare sumativă orală

Disciplina: Limba și literatura română, clasa a III-a

Criterii de succes:

1. Respectă tema propusă.
2. Respectă planul propus.
3. Expune coerent și clar fiecare gând.
4. Respectă părțile textului.
5. Utilizează cuvintele și expresiile potrivite/frumoase.
6. Povestește argumentat.

Algoritm:

- Ce meserie este reprezentată?
- Cum sunt oamenii care practică această meserie?
- Unde îi poți întâlni?
- Ce unelte, ustensile, materiale se folosesc?
- Ce foloase aduce oamenilor, societății?
- De ce îți place această meserie?
- Ai vrea să o practici când vei crește mare?

Item: Alege unul dintre cardurile propuse și creează un text despre meseria reprezentată pe acesta, în baza algoritmului dat.

Testul nr. 4: Evaluare formativă

Disciplina: Limba și literatura română, clasa a V-a

Unitatea de competență 11.1: Selectarea în volum rezonabil a informațiilor necesare (esențiale), utilizând mijloace audiovizuale/informative.

Produse: prezentări simple pe teme date, povestiri, descrieri

Item: **Ascultă prezentarea. Elaborează o descriere din 8-10 enunțuri despre unul dintre obiectivele turistice prezentate sau despre Republica Moldova.**

Bază de operare: shorturl.at/fsEYO

Testul nr. 5: Evaluare formativă

Disciplina: Istoria românilor și universală, clasa a V-a

Unitatea de competență 3.2: Formularea mesajelor simple în baza informației selectate din surse.

Produse:

- Comentarea informațiilor selectate din diverse documente;
- Comentarea unor opinii din surse diferite;
- Exerciții de analiză a izvoarelor scrise și nescrise;

Item: **Ascultă reportajul. Scrie cât mai multe informații referitoare la obiectivul istoric prezentat în reportaj. Care dintre informațiile prezentate sunt relatate în manual/suport și care nu?**

Bază de operare: Cetatea Soroca, legendă vie (YouTube)

Testul nr. 6: Evaluare sumativă

Disciplina: Matematica, clasa a II-a

Instrument de evaluare: Formular Google : *Sursa:* shorturl.at/ceyTV

Testul nr. 7: Evaluare sumativă

Disciplina: Limba și literatura română, clasa a II-a

Instrument de evaluare: Formular Google

Sursa: shorturl.at/hwMQ6

Testul nr. 8: Evaluare sumativă

Disciplina: Științe, clasa a II-a

Instrument de evaluare: Formular Google

Sursa: shorturl.at/xCHV3

1. Bifează afirmațiile adevărate. * 2 puncte

Anotimpul recoltelor bogate este primăvara.

În timpul iernii, nu toate animalele hibernază.

Plantele și animalele se trezesc la o nouă viață iarna.

Primăvara, cele mai multe păștiți au pui.

Stratul gros de zăpadă nu spală plantele înmărgărite toamna.

2. Precizează anotimpul în care se desfășoară activitățile prezentate (alege un singur anotimp pentru fiecare caracteristică). * 3 puncte

	VARA	TOAMNA	IARNA	PRIMĂVARA
Animalele sălbătice adună provizi.	☐	☐	☐	☐
Plăbulele schimbă culoarea din stăruie.	☐	☐	☐	☐
Urșii hibernază.	☐	☐	☐	☐
Începe nouă an școlar.	☐	☐	☐	☐
Se culeg struguri, precum și alte fructe și legume.	☐	☐	☐	☐
Este vacanța mare.	☐	☐	☐	☐
Se toarnă zăpadă.	☐	☐	☐	☐
Uneori plouă cu grindină, tunete și fulgere.	☐	☐	☐	☐

3. Bifează varianta în care etapele de viață ale viețuitoarelor sunt ordonate corect. * 3 puncte

se înmulțesc, cresc, se nasc, mor, înmărgănesc

se înmulțesc, se nasc, mor, înmărgănesc, cresc

se nasc, cresc, se înmulțesc, înmărgănesc, mor

cresc, se nasc, mor, înmărgănesc, se înmulțesc

4. Dublează care părți ale plantei reprezentate în imagine are funcțiile de mai jos. * 3 puncte

	rădăcina	tulpina (trunchi)	floarea	frunza	fructul cu semințe
Prepară hrana plantei	☐	☐	☐	☐	☐
Fixează planta în pământ și absoarbe apa din sol	☐	☐	☐	☐	☐
Conduce apa și substanțele necesare spre frunze	☐	☐	☐	☐	☐
Produce fructe cu semințe	☐	☐	☐	☐	☐
Dau naștere plantelor noi	☐	☐	☐	☐	☐

5. Bifează foloselile aduse de pădure. * 2 puncte

lemn prețios

loc de recreere

poluează aerul

mărește puterea vântului

plante medicinale

mediu de viață pentru animale și plante

fixează solul cu rădăcinile copacilor

6. Bifează caracteristicile plantelor de mai jos. (Ațerpe! Pe fiecare rând și colorată poți fi mai multe variante de răspuns) * 12 puncte

	Liliacul	Măceșul	Lăleaua	Teiul	Murșelul (Rumex)	Centaurulea
Plantă erbacee	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Este arbust	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Este un copac	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Plantă decorativă	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Plantă medicinală	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Plantă cultivată de om	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Plantă sălbatică	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Referințe bibliografice:

1. Chicu V. (coord.). Metodologia privind evaluarea criterială prin descriptori în învățământul primar, clasele I-IV. Chișinău: MECC, 2019.
2. <http://www.napavalley.edu/Academics/OnlineEd/Documents/For%20Instructors/DesigningOnlineTests.pdf>
3. <http://www.uwec.edu/AcadAff/resources/edtech/upload/Best-Practices-in-Online-Teaching-Strategies-Membership.pdf>
4. <http://www.aah.org/assessment/principi.htm>

Alfabetizarea funcțională ca finalitate a studiilor gimnaziale

Olga COSOVAN,

dr., conf. univ., UPS Ion Creangă din Chișinău
formatoare, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Abstract: *The professional competitiveness of the modern man is largely based on literacy in its widest sense, including the ability to read any text: verbal and nonverbal, continuous and discontinuous. Yet the perception and interpretation of the messages exchanged between sender and receiver is only adequate if both use the same sign system. It is these contextual signs that are the basis of functional literacy, which consists of a number of other literacies: general, informational, foreign language communication, digital, daily life problem solving, acting in critical situations, communication, legal, and social-political literacy. The right time for the development of functional literacy is the gymnasium stage. However, since no single school subject is capable of achieving it alone, what we need is a complex transdisciplinary strategy to this end.*

Keywords: *literacy, competence, culture, curricular content, strategy.*

Dacă urmărim cu atenție discuțiile cu abordări holistice din domeniul educației, constatăm că noțiunea de *alfabetizare* cucerește tot mai mult spațiu. Alfabetizarea este privită nu doar ca o antiteză a analfabetismului, ca un prim pas spre perceperea textului scris, ci și ca un start pentru dezvoltarea unei competențe anume. Dincolo de alfabetizarea propriu-zisă, cea care se rezumă la combaterea neștiinței de carte, evaluările PISA estimează gradul de alfabetizare în lectură, la matematică și la științe. Apoi diversele domenii de activitate umană impun un prag de jos, o limită minimă la care trebuie să se afle oricine trăiește, activează și se dezvoltă *hic et nunc* – în acest timp, în acest loc. Rezolvarea problemelor de viață cotidiană este diferită ca prag de jos pentru un copil contemporan crescut în condiții de megalopolis și pentru unul care trăiește, tot azi, într-o localitate montană izolată, pentru unul care trăia acum 30-50 de ani și unul care este născut în mileniul al III-lea.

Este adevărat că simpla recunoaștere a literelor și sonorizarea textului, cu o anumită viteză și intonație, nu este suficientă pentru alfabetizarea în lectură, care este o platformă de dezvoltare a competenței lectorale și, în ultimă instanță, a culturii cititului. La fel, alfabetizarea funcțională nu este un scop în sine, ci este premisa pentru dezvoltarea competențelor necesare oricărei persoane care intenționează să se încadreze în varii contexte sociale și să obțină performanțele dorite.

Alfabetizarea funcțională, definită drept capacitatea persoanei de a interacționa și de a se adapta rapid la condițiile mediului, pentru a activa în acest mediu, este cunoscută din 1965 și a fost pusă în circulație la Congresul miniștrilor educației. Prevederile alfabetizării funcționale se raportează la un adolescent convențional de 15-16 ani, absolvent al treptei gimnaziale [3], care ar fi putut să se manifeste la diferite materii școlare, din educația informală și nonformală, dar nicio disciplină școlară nu-și propune să asigure o alfabetizare funcțională în toată complexitatea ei, eficientă și de durată.

Strategia de alfabetizare funcțională trebuie să se orienteze spre:

- identificarea, formularea și soluționarea problemelor inerente vieții în lumea contemporană;
- cultivarea deprinderii de a lua decizii independente și argumentate în baza unor informații sigure.

În ce constă alfabetizarea funcțională? Prezentarea componentelor ei [2, p. 31] vizează aspectele cele mai sensibile ale comunicării cu lumea din jur și implică atât cunoștințe academice, cât și deprinderi de a citi semnele, în sensul cel mai larg. Dacă am privi alfabetizarea funcțională ca pe un puzzle de conținuturi predate, el ar arăta cam așa pentru diferite clase gimnaziale (ne referim la conținuturile curriculare stipulate pentru Republica Moldova):

<p>Alfabetizare generală V. Calcule uzuale fără calculator VI. Întrebări și răspunsuri VII. Dialoguri și interviuri VIII. Cereri, chestionare, formulare IX. Referate (diverse accepții și utilizări)</p>	<p>Alfabetizare digitală V. Surse de informare în rețeaua Internet VI. Rețele de socializare, poșta electronică VII. Crearea și imprimarea textelor și a imaginilor VIII. Tabele și diagrame electronice IX. Redactori grafici</p>	<p>Alfabetizare de acțiune în situații de urgență V. Servicii specializate pentru situații de urgență VI. Comportamente adecvate în situații extreme, în caz de pericol VII. Grijă pentru propria sănătate VIII. Primul ajutor medical acordat victimelor unor calamități sau accidente IX. Prevenirea accidentelor de muncă și ajutorul medical acordat victimelor</p>
<p>Alfabetizare informațională V. Surse de documentare tipărite (cărți, dicționare, enciclopedii, îndrumare, ghiduri)</p>	<p>ALFABETIZARE FUNCȚIONALĂ</p>	<p>Alfabetizare de comunicare V. Crearea grupurilor de lucru și a echipelor, integrarea în activitatea de colaborare și cooperare</p>

<p>VI. Informațiile din mass-media (ziare, reviste, radio, TV) VII. Informațiile numerice VIII. Informațiile vizuale (scheme, schițe, grafice etc.) IX. Cataloagele bibliotecilor</p>		<p>VI. Relații interpersonale: cum să fi agreabil VII. Stabilitatea emoțională VIII. Flexibilitatea, cerințe și circumstanțe noi IX. Organizarea lucrului în grup</p>
<p>Alfabetizare de comunicare în limbi străine V. Contexte de utilizare a limbilor străine studiate sau cunoscute VI. Teme frecvente de comunicare în limbile străine VII. Provocări de lectură și audiere a textelor funcționale VIII. Provocări de vizionare a emisiunilor IX. Comunicarea face-to-face cu vorbitorii altor limbi (eticheta verbală, specificul cultural etc.)</p>	<p>Alfabetizare de rezolvare a problemelor de viață cotidiană V. Alegerea produselor și a mărfurilor VI. Alegerea serviciilor VII. Utilizarea aparatelor, dispozitivelor casnice VIII. Orientarea în spațiu (altă localitate, cartier necunoscut; descriere verbală, plan, hartă) IX. Planificarea cheltuielilor, bugetul personal/al familiei</p>	<p>Alfabetizare juridică și social-politică V. Interese personale și drepturi VI. Infrațiuni și încălcări administrative sau disciplinare VII. Funcțiile și împuternicirile președintelui țării, guvernului și parlamentului VIII. Sistemul electoral IX. Campania electorală (candidați, programe, dezbateri), buletinul de vot</p>

Ajustat la fiecare clasă, acest puzzle se concretizează în subiecte și sarcini adecvate vârstei și – parțial – conținuturilor curriculare, de exemplu, pentru clasa a V-a:

<p>Alfabetizare generală Calcule uzuale fără calculator</p> <p>Ce/cum calculăm zi de zi?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Calcule legate de bani: prețuri, cantități, reduceri; • Convertire de valute; • Calcule legate de timp: durată, vârstă, aniversări; • Punctaje, medii. 	<p>Alfabetizare digitală Surse de informare în rețeaua Internet</p> <p>Cum căutăm în Internet?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Site-uri și linkuri utile pentru elevi; • Procesarea informației găsite; • Strategii de navigare/descoperirea unor noi surse electronice; • Referința la sursă. 	<p>Alfabetizare de acțiune în situații de urgență Servicii specializate pentru situații de urgență</p> <p>De ce e nevoie de servicii specializate pentru situații de urgență?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Situația de urgență: contexte; • Telefoane necesare și descrierea rezumativă a situației; • Debrifarea unor scenarii; • Legende, joc de rol; studii de caz;
---	--	---

<p>Alfabetizare informațională</p> <p>Surse de documentare tipărite (cărți, dicționare, enciclopedii, îndrumare, ghiduri)</p> <p>Ce înseamnă să te documentezi?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Diversitatea surselor tipărite; • Documentarea din dicționare tipărite și enciclopedii; • Pentru ce sunt utile îndrumările și ghidurile? • Referințele la textele tipărite. 	<p>ALFABETIZARE FUNCȚIONALĂ</p>	<p>Alfabetizare de comunicare</p> <p>Crearea grupurilor de lucru și a echipelor, integrarea în activitatea de colaborare și cooperare</p> <p>De ce e nevoie să lucrăm în echipe?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Experiențe de lucru în echipe și grupuri mici; • Avantajele lucrului în echipă; • Probleme care apar, soluționarea lor; • Autoevaluarea contribuției personale la produsul comun.
<p>Alfabetizare de comunicare în limbi străine</p> <p>Contexte de utilizare a limbilor străine studiate sau cunoscute</p> <p>De ce trebuie să studiem limbile străine?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Limbile de circulație internațională; • Formule de salut, de rămas-bun, de mulțumire etc. Eticheta verbală; • Acțiuni în situații de limită (lipsa unui cod lingvistic comun pentru interlocutori). 	<p>Alfabetizare de rezolvare a problemelor de viață cotidiană</p> <p>Alegerea produselor și a mărfurilor</p> <p>Cum alegem mărfurile și produsele la magazin?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Liste de cumpărături și obiective comerciale; • Relația preț-calitate; • Informația producătorului și a vânzătorului; • Rolul publicității. 	<p>Alfabetizare juridică și social-politică</p> <p>Interese personale și drepturi</p> <p>Cum ne putem apăra drepturile?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Drepturile copilului în context contemporan; • Parteneriatul familie-școală în educația copiilor; • Protecția copilului și asistența socială; • Situații de problemă, dificultăți și riscuri cu care se pot confrunta copiii.

Sugestiile cum ar putea fi concepută alfabetizarea funcțională pentru alte clase gimnaziale sunt expuse rezumativ în *Modele conceptuale...* [1, pp. 106-116].

În rândurile de mai jos, intenționăm să punem în discuție două dintre componentele alfabetizării funcționale: *alfabetizarea informațională* și *alfabetizarea de comunicare*.

Alfabetizarea informațională vine să valorifice posibilitatea holistică de documentare, de procesare a informației, mai ales din surse tipărite, parcurgând o cale alternativă navigării pe Internet: de la a găsi o sursă adecvată, utilizând cataloagele bibliotecilor, referințele la alte surse până la a înțelege tot contextul: tabele, scheme, grafice, schițe; ea este ca o imagine retrospectivă a alfabetizării digitale, dar totuși în uz. Cu cât documentarea din surse accesibile online este tot mai la îndemâna elevilor contemporani, cu atât va fi necesară mai multă atenție capacității de a găsi și selecta informațiile necesare din cărți, îndrumare, enciclopedii și alte surse tipărite; de a citi scheme, schițe, grafice; de a utiliza informațiile din mass-media (ziare, reviste, radio, TV); de a utiliza cataloagele alfabetice ale bibliotecilor și de a analiza informațiile numerice. Ca strategie, ar fi interesant să urmărim chiar cu elevii pe parcursul unei perioade ce informații caută sau primesc fără să le caute pe durata unei zile/săptămâni. De unde și cum vine această informație? Ce facem cu ea când o primim? Firește, pentru o alfabetizare autentică sunt necesare situațiile de problemă, pentru care s-ar căuta soluții și algoritmi de acțiune: un bilet de călătorie, un panou publicitar, o invitație sau meniul unui local sunt doar câteva exemple relevante. În lipsa acestei alfabetizări, cea digitală devine decorativă: poți găsi, accesa o sursă de documentare, dar nu o poți procesa adecvat, dacă, în general, știi să butonezi, dar nu știi să faci conexiunile între textul pe care îl citești și achizițiile anterioare.

Alfabetizarea de comunicare, surprinzător, nu este capacitatea de a deschide și susține procesul de comunicare cu varii emițători, receptori, prin diverse canale etc. Înainte de competența de comunicare lingvistică, alfabetizarea de comunicare presupune capacitatea de a lucra în grup sau echipă, de a fi agreabil pentru alte persoane, de a susține stabilitatea emoțională, de a se acomoda la cerințe și circumstanțe noi, de a organiza lucrul în grup. Studiile instituționalizate creează numeroase oportunități pentru această alfabetizare, dar și o reclamă cu insistență: cum ar arăta azi un elev care nu acceptă sau nu poate să se integreze în echipe și grupuri de lucru, nu poate estima propria stare emoțională și nu o poate deduce pe cea a personajelor literare? Orice curs școlar este deschis pentru aplicarea tehnicilor de echipă, orice profesor poate urmări activitatea de grup, poate detecta anumite probleme de comunicare și poate facilita rezolvarea lor. Aceasta se întâmplă în cazul când la diferite materii se lucrează realmente în echipe, iar caracterele în plin proces de formare, comportamentele elevilor nu sunt adecvate comunicării eficiente. Și la lecțiile de educație fizică, în cadrul jocurilor de echipă, și în activitățile extracurriculare este suficient teren de observare a prezenței sau a lipsei unui comportament adecvat pentru comunicarea eficientă. Pentru că viața de dincolo de studii va impune încadrarea în diverse echipe și va reclama o comunicare normală, este necesar ca cineva să „alfabeti-

zeze" elevii în acest sens, urmărind strategic să creeze condiții de activitate într-un grup, să dea sarcini de echipă, dar mai ales să debrifeze situațiile (ceea ce nu se poate realiza la lecțiile obișnuite).

Alfabetizarea funcțională nu este o modă. Ea este premisa dezvoltării competențelor și aici nu ne referim doar la competențele-cheie ale sistemului educațional sau la competențele specifice unor discipline. Alfabetizarea funcțională stă la baza competențelor pentru secolul al XXI-lea, pe care angajatorul azi deja le reclamă angajaților. Indiferent de secolul în care s-au născut și s-au format în instituții educaționale.

Referințe bibliografice:

1. Cartaleanu T., Cosovan O., Zgardan-Crudu A. Modele conceptuale ale cursurilor opționale pe aria curriculară *Limbă și comunicare*. Chișinău: S.n., 2017.
2. Cosovan O. Elaborarea unui curs opțional: paradigme și strategii. În: *Didactica Pro...*, nr. 6, 2019, pp. 29-33.
3. Вершловский С.Г., Матюшкина М. Д. Функциональная грамотность выпускников школ. В: *Социологические исследования*, № 5, Май 2007, с. 140-144.

Activități și oportunități de învățare: o privire transdisciplinară

Tatiana CARTALEANU,
dr., formatoare, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Abstract: *We examine transdisciplinarity from the perspective of certain practical activities that are easy to implement in the classroom: developing diagrams, designing sketches, solving problems, and representing studied concepts graphically in a metaphorical way. The activities from the December 11 2020 and May 14 2021 sessions are briefly reflected upon. These sessions were directed at all teachers, regardless of their subject. Our message is that the development of transdisciplinary competences is a result of cooperation between teachers, as well as rigorous planning and design.*

Keywords: *transdisciplinarity, reference framework of the National Curriculum, key competences, specific competences, learning activities and opportunities.*

Examinată sub umbrela generică a conceptului de *interdisciplinaritate*, *transdisciplinaritatea* vizează „abordarea pluridisciplinară, transversală, propune rezolvarea unor teme, probleme, situații complexe, dependente de mai multe discipline și principii organizatorice, ceea ce stimulează capacitatea de integrare a informației și de operaționalizare a acestora la nivelul unor probleme mari [2, p. 199]”. Încă lipsind în *DEX*, în *Dicționarul de cuvinte recente* adjectivul *transdisciplinar* este utilizat pentru a-l echivala pe *transcurricular*, iar acesta este definit, ca orice adjectiv, printr-o atributivă în suspensie: *care privește mai multe discipline* [8, p. 541].

Chiar și atunci când rămâne în limitele disciplinei pe care o predă, orice profesor are în vizor competențe-cheie și, derivat, obiective transdisciplinare: sunt obiectivele generale ale formării intelectuale. Nicio disciplină nu se orientează în exclusivitate spre ele, fiecare își aduce contribuția și concomitent profită de contribuția altor materii, însă niciun obiectiv pedagogic nu se va materializa și nu se va manifesta ca performanță dacă elevul va avea curențe la acest capitol. Oricare dintre taxonomiile pedagogice lansate în diferite timpuri și realizate din diferite perspective se orientează, tacit și implicit, spre aceste obiective generale. Dificultatea conceptualizării lor în formă de tramă educațională rezidă în aceea că (a) ele ar trebui să fie formulate înainte de a se purcede la elaborarea actelor normative pe fiecare dintre ariile curriculare, dar (b) atingerea acestor obiective oricum le revine profesorilor care predau materii separate. Însă elevul care poate să expună un text o face la fel de bine și la literatură, și la istorie; elevul care a deprins meșteșugul eseului scrie eseuri la orice materie, iar cel care posedă un mecanism de memorizare a

cuvintelor noi îl aplică nu doar la învățarea limbii de instruire și a celor străine, ci și la asimilarea terminologiei științifice din orice domeniu.

Bunăoară, disciplina care urmează să-l învețe pe elev cum se rezumă un text, începând din clasa a V-a, este *Limba și literatura română/rusă* (limba de instruire). Asimilând procedurile elementare și cerințele față de produsul numit *rezumat*, elevul demonstrează ulterior aceste abilități de rezumare la texte diferite ca factură, mesaj, stil și volum. Totuși la disciplinele din aria curriculară *Limba și comunicare* rezumatul are un specific, fiind orientat prioritar spre textul literar. Rezumarea textului audiat sau citit, ca operație intelectuală, este crucială pentru evaluările la limbile străine, care, la fel, se edifică pe aceeași abilitate formată la limba de instruire.

Paralel, elevul este pus în fața necesității de a rezuma și de a expune texte științifico-didactice din manual, texte de popularizare și științifice din enciclopedii la materii ca *Științe, Geografie, Istorie, Fizică, Chimie, Biologie, Educație pentru societate* etc., de a le prezenta oral sau în scris, de a include rezumatele în alte produse evaluabile. An de an și pas cu pas, abilitatea de a rezuma esența textului citit sau audiat devine o competență potențială și transferabilă [A se vedea: 1, p. 19], aplicabilă în diferite situații de viață, nu doar în circumstanțe educaționale.

Astfel că întregul unei viziuni globale și holistice asupra finalităților educaționale, reflectat în *Cadrul de referință al Curriculumului Național*, se sparge în secvențe de mozaic și se adună (sau nu se adună!) caleidoscopic, după situație, în acel întreg spre care s-a orientat instruirea instituționalizată. Varietatea materiilor de studiu, chiar și în cadrul unei arii curriculare, nu trebuie să fie considerată un obstacol pentru a pune în fața elevilor sarcini care le valorifică plenar competențele și deprinderile de muncă intelectuală.

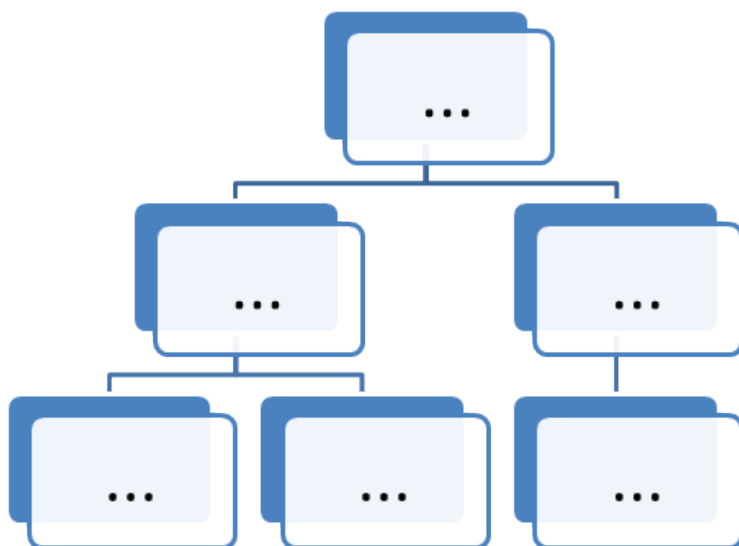
În ședința Clubului de dezbateri educaționale PAIDEIA am discutat cu participanții despre contribuția fiecărei arii curriculare și în speță a fiecărei discipline școlare la formarea și dezvoltarea deprinderilor de muncă intelectuală și a metacogniției.

Pentru etapa de *Evocare*, propunem profesorilor să examineze schema¹ de mai jos și să răspundă la întrebări:

1. Cu ce se asociază această reprezentare grafică?
2. Când v-ați întâlnit prima dată cu conceptul de *schemă*?
3. Care materie școlară:
 - a. Face uz de scheme?
 - b. Explică principiile de elaborare a lor?

1 **SCHÉMĂ** ~e f. 1) Reprezentare grafică simplificată a unui obiect. 2) Plan redus la ideile principale; schiță.

- c. Evaluează produsele de tip *schemă*?
4. La materia pe care o predai, ce conținuturi ar putea asigura:
 - a. Exerciții practice de descifrare a schemelor;
 - b. Selectarea modelului;
 - c. Alcătuirea schemei;
 - d. Modelarea schemei;
 - e. Citirea și interpretarea schemei?

Aceste răspunsuri sunt ascultate, comentate, completate; la ele se revine atât în luările de cuvânt ale participanților la ședință, cât și în discursul formatorilor. Rezumativ, conchidem că *Matematica*, *Fizica* sau *Chimia* sunt materiile la care elevul învață să construiască diverse scheme, iar atunci când la gramatică se va cere reprezentarea grafică, în scheme, a structurii enunțurilor, profesorul doar va apela la niște deprinderi deja formate, însă va rezerva suficient timp și va acorda multă atenție specificului acestor scheme:

- Care este algoritmul de elaborare a schemei unui enunț simplu/dezvoltat/complex?
- Care sunt elementele constituente ale schemei unui enunț?
- Cum se face comentariul textual al schemei?
- Ce sigle, acronime și abrevieri general acceptate se utilizează?

Pentru etapa de **Realizare a sensului**, cursanților li se propune să examineze activitățile de învățare pe care le desfășoară elevii, dacă sarcina este: **Elaborează schița unui itinerar turistic pe care îl vei parcurge din punctul X în punctul Y, respectând algoritmul dat.**

În vizorul profesorului se situează aplicarea – utilizarea unui procedeu învățat într-o situație familiară sau nouă; analiza – descompunerea cunoștințelor în părți și considerarea relației dintre părți și structura generală; crearea – combinarea elementelor cunoscute, existente pentru a obține un produs nou.

Tabelul 1. Analiza proiectivă a sarcinii

Algoritm	Activități și oportunități de învățare	Gama de produse posibile/așteptate
1. Examinează harta. Stabilește punctul inițial și punctul terminus al traseului.	<ul style="list-style-type: none"> • Conceperea unui plan de acțiuni; • Documentarea: identificarea surselor credibile; • Dobândirea informațiilor; • Alegerea traseului; • Schițarea prealabilă a traseului. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prezentare cu suport vizual: hartă, poster, poster electronic; • Plan de idei; • Proiect.
2. Determină obiectivele semnificative de pe acest traseu.	<ul style="list-style-type: none"> • Trecerea în revistă a obiectivelor; • Documentarea din diverse surse; • Trierea și interpretarea informațiilor. 	<ul style="list-style-type: none"> • Discurs; • PPT; • Slide-show; • Colaj.
3. Compară obiectivele de pe traseu, semnele lor distinctive. Raportează-le la interesele tale, ca potențial turist, și alege varianta optimă a itinerarului.	<ul style="list-style-type: none"> • Examinarea obiectivelor alese; • Analiza specificului fiecărui obiectiv turistic; • Compararea obiectivelor alese; • Ajustarea traseului inițial; • Elaborarea schiței; • Valorizarea proiectului de schiță; • Argumentarea opțiunilor; • Perfectarea schiței; • Reprezentarea pe hartă a itinerarului. 	<ul style="list-style-type: none"> • Discurs argumentativ; • Discurs persuasiv; • Eseu reflexiv; • Flyer publicitar; • Pliant publicitar; • Broșură publicitară; • Film publicitar; • Hartă turistică cu legendă extinsă.
4. Estimează durata deplasării, în funcție de obiectivele turistului.	<ul style="list-style-type: none"> • Rezolvarea de probleme; • Demonstrarea oportunității unui oarecare traseu; • Justificarea opțiunii pentru un anumit ritm de deplasare. 	<ul style="list-style-type: none"> • Grafic; • Diagramă; • Hartă în format electronic; • Discurs argumentativ.

5. Stabilește modul de deplasare, alege mijloacele de transport, calculează costurile călătoriei.	<ul style="list-style-type: none"> • Interpretarea datelor obținute, pentru a lua o decizie; • Consultarea site-urilor specializate; • Calcularea estimativă a costurilor. 	<ul style="list-style-type: none"> • Diagramă; • Analiza SWOT; • Graficul T; • Tabel de calcul; • Webografie recomandată.
6. Precizează-ți așteptările; verbalizează stări, sentimente, emoții.	<ul style="list-style-type: none"> • Comunicarea informativă, argumentativă, reflexivă, persuasivă; • Receptarea și transmiterea de mesaje. 	<ul style="list-style-type: none"> • Hartă în format electronic; • Hartă mentală; • Eseu; • Pagină de jurnal.
7. Elaborează schița finală, alegând un produs și o formă de prezentare.	<ul style="list-style-type: none"> • Utilizarea modelelor asimilate; • Trecerea în revistă a produselor elaborate; • Sinteza ideilor lansate anterior. 	<ul style="list-style-type: none"> • Schița finală, în forma aleasă de elev.

Prezentarea și analiza acestor idei a constituit esența etapei de realizare a sensului. Cel mai interesant moment pare să fi fost atribuirea activităților de învățare unor discipline școlare și înțelegerea caracterului transdisciplinar al unor operații intelectuale uzuale. Subiectul poate fi propus la discipline ca *Geografia*, *Istoria*, *Limba română/rusă* (limba de instruire), *Limba străină* sau *Educația pentru societate*, dar la competențele pe care i le reclamăm elevului pentru realizarea cu succes a sarcinii contribuie și alte materii de studiu. Nici produsele posibile nu constituie un obiectiv cert al vreunei discipline școlare, ci toate împreună – de la *Limba și literatura română* la *Informatică* – participă la formarea competenței de gândire proiectivă (un alt reper conceptual pentru cei care construiesc traiectul instructiv al elevului de azi și al specialistului de mâine).

Ulterior, am examinat o competență transdisciplinară cu cel mai mare impact în viața cotidiană: **rezolvarea de probleme**. Referindu-se la taxonomia competențelor transversale, autorii *Cadrului de referință al Curriculumului Național* plasează pe poziția a doua, imediat după „I. Învățarea pe tot parcursul vieții”, „II. Gândirea complexă și critică” [1, p. 23]. De aici selectăm un item elocvent: „O persoană capabilă să gândească în mod complex și critic utilizează strategii creative și critice de rezolvare a problemelor și de luare a deciziilor (s. n.)” [Ibidem].

„Rezolvarea de probleme” este un domeniu atribuit prioritar științelor exacte și celor naturale (*Matematică, Informatică, Fizică, Chimie, Biologie*), însă sarcinile de acest tip nu lipsesc nici la *Educația tehnologică, Geografie, Istorie, Limbă și literatură*. Dintre materiile școlare, *Matematica* este prima care îi formează elevului deprinderea de a citi, a înțelege, a vedea/a vizualiza, a aborda și a căuta soluții la o problemă, prezentând în final rezolva-

rea, iar toate celelalte discipline „profită” de această achiziție și doar o reorientează spre situații de învățare sau produse noi. Pentru confirmare, ne adresăm documentelor curriculare (sublinierea ne aparține):

Matematica: *Aplicarea raționamentului matematic la identificarea și rezolvarea problemelor, dovedind claritate, corectitudine și concizie* [7, p. 9].

Fizica: *Gestionarea cunoștințelor și a capacităților din domeniul fizicii prin rezolvarea de probleme și situații-problemă cotidiene, manifestând atenție și creativitate* [5, p. 8].

Geografia: *Elevii vor putea realiza demersuri constructiviste în măsura în care cadrul didactic îi va îndruma să învețe, să gândească, exersându-și deprinderile de gândire activă, logică, analitică, critică, în diverse activități și în rezolvarea de probleme* [3, p. 28].

Informatica: *Utilizarea funcțiilor predefinite pentru rezolvarea problemelor din matematică, fizică, pentru prelucrarea textelor* [6, p. 32].

Limba și literatura română: *În cazul evaluării competenței de integrare a experiențelor lingvistice și de lectură în contexte școlare și de viață, se vor aplica metode alternative de evaluare și vizează aprecierea modului în care elevul rezolvă probleme ale lumii reale în contexte cotidiene cu ajutorul experiențelor lingvistice și literare* [4, p. 57].

La etapa de **Reflecție**, după cercetarea, în echipe alcătuite conform ariilor curriculare, a caracterului general și specific al termenilor *lege, problemă, unitate*, s-a dat sarcina de a ilustra acești termeni în tehnica metaforei grafice. Inițial au fost afișate definițiile din *DEX*, iar ulterior cursanții și-au putut prezenta produsele, partajând ecranul. Sesiunea s-a încheiat cu discuția despre adaptarea celor învățate astăzi la activitatea cotidiană a fiecăruia. Formatorii au insistat asupra ideii că transdisciplinaritatea nu poate fi realizată de un singur pedagog, oricât de dedicat, pasionat și erudit ar fi – ea este rezultatul colaborării în cadrul instituției. Sloganul cu care s-ar putea mobiliza este preluat de la IDEO: „Niciunul dintre noi nu este mai deștept decât noi toți laolaltă” [Citat după 9, p. 287].

Recomandare

Deoarece evaluarea competențelor transdisciplinare nu se poate face plenar în cadrul unei singure discipline, unele dintre proiectele de învățare ar putea fi concepute ca proiecte transdisciplinare: ele vor avea ca finalitate un produs de sinteză, iar elaborarea și evaluarea lor vor fi ghidate de mai mulți profesori.

Referințe bibliografice:

1. Cadrul de referință al Curriculumului Național. Chișinău: Lyceum, 2017.
2. Cristea S. Dicționar de pedagogie. Chișinău-București: Litera Internațional, 2000.
3. Curriculum Național. Aria curriculară *Educație socioumanistică. Geografie*. Clasele VI-IX. Curriculum disciplinar. Ghid de implementare. Chișinău: Lyceum, 2020.
4. Curriculum Național. Aria curriculară *Limbă și comunicare. Limba și literatura română*. Curriculum disciplinar. Ghid de implementare. Clasele V-IX. Ch.: Lyceum, 2020.
5. Curriculum Național. Aria curriculară *Matematică și științe. Fizică*. Clasele VI-IX. Curriculum disciplinar. Ghid de implementare. Chișinău: Lyceum, 2020.
6. Curriculum Național. Aria curriculară *Matematică și științe. Informatică*. Clasa a V-a – a IX-a. Curriculum disciplinar. Ghid de implementare. Chișinău: Lyceum, 2020.
7. Curriculum Național. Aria curriculară *Matematică și științe. Matematică*. Curriculum disciplinar. Ghid de implementare. Clasele VI-IX. Chișinău: Lyceum, 2020.
8. Dumitrescu Fl. (coord.) Dicționar de cuvinte recente. Ediția a III-a. București: Logos, 2013.
9. Robinson K. O lume ieșită din minți: revoluția creativă a educației. București: Publica, 2011.

Managementul emoțiilor din perspectivă educațională

Ecaterina MOGA,

dr., expert în educație, gr. did. sup., gr. manag. I,
formatoare, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Abstract: *Each of us at least once in our lives felt helpless or faced with a situation where things seemed to get out of hand. In everyday life we encounter problems, circumstances in which we realize certain feelings we have: enthusiasm, anger, frustration, anxiety, suspicion, team, anger, joy, etc. How do I face these challenges and how can I be sure that what I am doing is not beyond me? Emotion management mechanisms need to be mastered to cultivate well-being.*

Keywords: *emotional management, emotions, education, IQ, EQ.*

În fiecare zi ne confruntăm cu noi contexte, care ne solicită luarea unor decizii, care ne dezvoltă în plan personal și profesional, astfel încât modul nostru de a trăi să devină unul care generează perspectiva unei influențe constructive și a stării de bine, atât în raport cu noi înșine, cât și în relațiile interpersonale în care investim.

Din experiența didactică, dar și de consiliere, constat că una dintre cauzele care determină arderea profesională, lipsa entuziasmului, oboseala cronică, frustrarea, nemulțumirea, insuccesul sau lipsa progresului este incapacitatea de a gestiona emoțiile.

Managementul emoțiilor reprezintă o cale de gestionare și adaptare a capacităților și aptitudinilor pe care le avem în vederea dezvoltării noastre continue. Pe de altă parte, este firesc să avem emoții, acestea sunt un prim semnal al funcționării noastre ca persoane, ele dau culoare vieții.

Ce sunt emoțiile? Ele sunt un răspuns extern al reacției fizice sau o demonstrație exteroară a ceea ce se petrece în interiorul omului. Acest răspuns este o strategie de apărare sau de reacționare pe care o alege corpul uman, care se derulează la diferite niveluri de intensitate. Ne confruntăm zilnic cu emoții care ne pot îmbolnăvi sau care ne vindecă, esențial este să putem să le controlăm și să le orientăm pentru a beneficia de efecte pozitive, care vor alimenta starea noastră de bine. Anume starea de bine reprezintă confortul psihologic, emoțional, cognitiv, social și fizic care determină, în mod direct, progresul în dezvoltarea noastră. Starea de bine are de a face cu mediul în care ne aflăm, iar acesta determină succesele sau insuccesele noastre, progresul pe care îl putem atinge.

Emoțiile noastre au diverse surse primare, de care sunt generate: fie că vorbim despre amintirile care au lăsat amprentă în viața noastră și care reapar cu intensitate, determinând retrăirea stărilor pe care le-am parcurs, fie de factorii externi care ne influențează și care conduc la formarea unei convingeri personale despre propria persoană. Astfel, opinia noastră despre propria persoană generează comportamentul nostru față de ceilalți, iar acesta determină comportamentul celorlalți în raport cu noi, comportament ce întărește părerea noastră despre noi înșine.

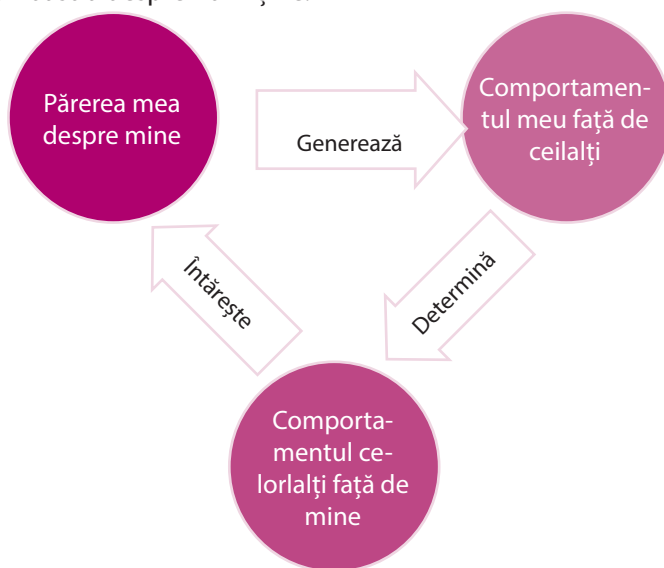

Figura 1. Circulara sferei comportamentale

Combi-nația mai multor emoții generează anumite stări interioare. La rândul lor, aceste stări creează climatul psihologic pe care ni-l educăm în timp și pe care îl transformăm în obișnuințe comportamentale, astfel că unele reacții la stimulii externi provoacă automatizat anumite emoții primare sau secundare. Excesul de emoții, negestionat, conduce spre dezechilibru și frustrare. De aceea, este important să acționăm constructiv și să gestionăm pas cu pas stările emoționale. Pentru aceasta, avem nevoie atât de inteligență emoțională, cât și de inteligență intelectuală dezvoltată. Întrebarea frecventă ce se desprinde de aici este: *Care dintre acestea determină succesul?* Daniel Goleman răspunde în lucrările sale: în mod tradițional, puterea creierului este dată de IQ; însă cu cât lumea devine mai complexă, inteligența emoțională trece pe primul plan.

Astfel, în viața de zi cu zi sunt importante atât IQ, cât și EQ. Pe parcursul anilor, avem nevoie de IQ pentru a obține o diplomă, a acumula cunoștințe și a forma deprinderi. EQ este importantă în relațiile pe care le avem, este esențială la locul de muncă și ne ajută să facem o diferență în modul în care ne gestionăm emoțiile. Inteligența emoțională nu

Înlocuiește IQ, este nevoie de un IQ ridicată pentru a înțelege ce poate face EQ și pentru a putea alocă timp și efort în vederea îmbunătățirii calităților personale. Prin comparație, IQ ține de capacitatea de a gândi, iar EQ – de capacitatea de a simți. Când aceste două dimensiuni sunt combinate, ajungem să alegem înțelept și să acționăm, nicidecum să reacționăm, deoarece știm să ne autocontrolăm emoțiile și stările prin care trecem. IQ o dezvoltăm în procesul de învățare academică, adică în școală, iar EQ – prin experiența vieții. IQ este înnăscută și nu o putem ridica la un alt nivel, pe când EQ o educăm, o învățăm și îi putem ridica nivelul.

Inteligența emoțională implică: *conștiința de sine, autogestionarea, empatia și abilitățile sociale*. Aceste componente necesită a fi explorate și dezvoltate. Or, cu cât aceste componente sunt explorate mai mult, cu atât nivelul EQ va fi mai ridicat. Inteligența emoțională cuprinde: *scala autoaprecierii, scala autoexprimării, scala interpersonală, scala luării de decizii și scala de management al stresului*.

1. Scala autoaprecierii se constituie din *imaginea de sine, alături de autoactualizare și de autoconștientizare emoțională*. Or, anume scala autoaprecierii ține de funcționarea emoțională și socială, de obținerea performanței și de instalarea stării de bine.

Omul poate să-și aleagă conștient scopuri în viață, apropiindu-se, într-o măsură mult mai conștientă, de succesele sau de eșecurile sale. Individul nu este capabil să schimbe evenimentele care au avut loc, dar el poate să-și reexamineze percepția proprie asupra acestor evenimente și să le reinterpreteze.

Legitățile care stau la baza constituirii autoaprecierii sunt reflectate în formula lui W. James: *Autoaprecierea = Succesul/Pretențiile*. Astfel, autoaprecierea se determină prin corelația dintre succes și așteptări, ceea ce indică două căi de ridicare a autoaprecierii: prin sporirea succesului ori prin micșorarea nivelului de expectanțe. În cercetările sale, M. Rosenberg susține că *autoaprecierea* reflectă nivelul aprecierii de sine, nivelul de dezvoltare a respectului de sine, trăirea valorii personale și atitudinea pozitivă față de tot ce intră în sfera Eului.

L. Rimas și O. Rimas, în lucrările lor, subliniază faptul că *autoaprecierea* omului este determinată, în mod direct, de normele și evaluările sale. Concepția despre om și valoarea lui sunt decisive în autoaprecierea personală sau în evaluarea din exterior. Prin urmare, este de o inestimabilă importanță ca omul să-și formeze o imagine de sine adecvată, nedistorsionată, acordând prioritate valorilor umane.

Imaginea de sine reflectă reprezentarea și evaluarea pe care individul și le face despre el însuși, în diferite etape ale dezvoltării sale și în diferite situații în care se află.

Autoactualizarea este definită ca un ansamblu informațional la care poate accede un individ în privința propriei sale persoane; este conștientizarea de sine ca ființă distinctă față de un altul.

Autocunoașterea reprezintă un principiu intelectual care permite aprecierea diferenței între bine și rău și garantează exercițiul liberului arbitru; este percepția prin care omul se cunoaște pe sine însuși într-o viziune interioară.

2. Scala autoexprimării este constituită din *expresivitatea emoțională, asertivitate, independență*.

Emoțiile sunt expresia unor valori, fie de natură pozitivă, fie de natură negativă. Valorile sunt pilonul esențial în autoexprimarea autenticității, de aceea e necesar să lucrăm la identificarea și cultivarea lor în viața de zi cu zi. Un alt aspect important ține de dezvoltarea unui vocabular din domeniul afectiv. Acesta ne va ajuta la automatizarea *expresivității emoționale*. Or, de expresivitatea emoțională depinde echilibrul nostru interior, modul în care învățăm să exprimăm ceea ce simțim atât verbal, cât și nonverbal; aceasta generează starea de bine interioară, confortul psihologic în care conviețuim cu noi înșine, în primul rând, apoi cu ceilalți.

Asertivitatea reprezintă abilitatea de a exprima sentimentele și emoțiile, convingerile și ideile, de a susține propriile drepturi într-o manieră constructivă. Această conduită se manifestă la nivel de exprimare verbală, prin care respectăm personalitatea celorlalți, indiferent de mesajul pe care îl comunicăm, chiar dacă este unul de natură negativă. Aș putea afirma că asertivitatea este caratul nostru, coloana vertebrală care dictează maturitatea noastră în relațiile cu cei din jur. Este modul în care ne facem auziți, de o manieră constructivă și cu efect. Dezvoltarea acestei componente conduce la creșterea valorii personale, la impactul personal și la starea de bine.

Independența reprezintă abilitatea de a gândi și a lua decizii pentru noi înșine, fără a fi influențați de ideile, dorințele și sentimentele altora. Pentru a ne dezvolta independența, este necesar a dobândi deprinderea de a fi proactivi, de a ne conduce personal și a fi oameni care gândesc și acționează disciplinat. Aceasta semnifică abilitatea de a sta pe propriile picioare, fapt ce implică o puternică încărcătură cognitivă, emoțională, încredere în rațiunea personală și un grad de disponibilitate în asumarea riscurilor.

O persoană care își manifestă eficient independența va avea satisfacția de a acționa conștient în virtutea eticii personale și a propriilor valori, rezistând presiunilor de a se conforma într-un mod nesănătos.

3. Scala interpersonală are la bază următoarele structuri: *relaționare interpersonală, empatie, responsabilitate socială.*

Așadar, putem dezvolta relații eficiente dacă suntem în stare să ne înțelegem, în primul rând, pe noi înșine, apoi pe ceilalți. Dezvoltarea abilității de a relaționa interpersonal ne va ajuta să atingem succesul de o manieră constructivă și temeinică. Este important să vedem dacă o relație necesită a fi încheiată sau dacă vom investi în dezvoltarea ei. O relație care eșuează constant nu merită a fi reparată continuu, dacă acțiunile de a o menține pe linia de plutire vin doar dintr-o singură direcție. O relație eficientă presupune cooperare, efortul de a o consolida echilibrat și constructiv pentru ambele părți.

Prin empatie, urmărim formarea abilității de a înțelege și a conștientiza prin prisma trăirilor celeilalte persoane. Este important să folosim această abilitate pentru a-i cunoaște pe cei din jur, intrând în rezonanță cu ei. Abilitățile empatice se conturează atunci când simțim diferențele între noi, iar această acceptare ține de maturitatea individuală. Astfel, condiția de bază pentru dezvoltarea și menținerea unor relații interpersonale autentice și de durată este reprezentată de nivelul sănătos de empatie.

4. Scala luării de decizii cuprinde *rezolvarea de probleme, testarea realității, controlul impulsurilor.*

În situațiile de stres este necesar să identificăm sursa ce a determinat apariția acestuia și să găsim soluții. Astfel, dacă ne simțim oboisiți, triști, descurajați, bolnavi, plictisiți, putem să luăm o pauză, să vorbim cu o persoană competentă să ne ajute, să discutăm cu un prieten, să cerem o îmbrățișare, să ascultăm muzică bună, să scriem în jurnalul personal etc. Or, dacă ne simțim liniștiți, atenți, veseli, încrezători, mulțumiți, suntem apți să ascultăm cu atenție, să învățăm, să exersăm, să ne controlăm comportamentul. Dacă suntem îngrijorați, neliniștiți, iritați, entuziasmați, agitați, urmează să luăm o pauză, să facem o plimbare sau exerciții fizice, să bem apă. În momentul în care simțim că suntem furioși, terorizați, panicați, sperați, răutăcioși, putem să facem exerciții fizice, să alergăm, să respirăm corect, să numărăm până la 20, să cerem ajutorul unui profesionist.

Pentru dezvoltarea scalei de autoapreciere, sunt necesari următorii pași:

- determinarea punctelor forte și a limitărilor;
- conștientizarea emoțiilor și a efectelor acestora asupra comportamentului propriu, precum și impactul lor asupra celorlalți;
- analiza comportamentului dintr-o perspectivă introspectivă.

5. Scala de management al stresului este constituită din: *flexibilitate, toleranță la stres, optimism.*

Obținerea abilităților de a face față în mod eficient stresului și frustrării ține de managementul stresului. Însușirea acestui procedeu conduce la formarea deprinderii de a fi flexibili și de a dori să ne adaptăm la schimbare.

Însușirea mecanismelor ce țin de managementul emoțiilor are mai multe beneficii:

- performanțe mărite;
- motivație îmbunătățită;
- inovație sporită;
- încredere;
- leadership și management eficient;
- muncă excelentă în echipă;
- stare de bine personală și profesională;
- excelență în dezvoltare;
- calitate a vieții;
- etc.

Într-o instituție de învățământ, atât cadrul de conducere, cât și cadrul didactic trebuie să lucreze asupra dezvoltării calitative a sferei personale și profesionale, pentru a cultiva starea de bine, gestionând corect emoțiile și stările cu care se confruntă zi de zi. Prin acest mijloc, reușim să influențăm atât calitatea vieții noastre, cât și a elevilor din sala de clasă, echipându-i pentru viață.

Fiecare dintre noi trece prin situații când simțim că lucrurile par a ne scăpa de sub control, când totul pare a fi într-o stare de tensiune, când suntem în dezechilibru și nu știm dacă urmează să acționăm sau să reacționăm. A avea emoții este firesc, normal – ele demonstrează că trăim. A scăpa de sub control emoțiile, indiferent de natura lor, este o problemă ce necesită a fi soluționată și, totodată, o situație pe care trebuie să o examinăm. Soluția, în acest context, o găsim prin însușirea anumitor mecanisme, care trebuie aplicate, exersate până la automatism și transformate în deprinderi.

Unul din mecanismele cele mai benefice în autogestionarea emoțiilor este aplicarea principiului *PRO ACTIVITĂȚII*. A fi o persoană *pro activă* înseamnă a fi o persoană responsabilă, care se autodisciplinează. De menționat că o persoană disciplinată gândește disciplinat și acționează disciplinat – ceea ce ne ajută să eficientizăm procesul de gestionare a situațiilor cu care ne confruntăm.

Practic principiul *PRO ACTIVITĂȚII* cu regularitate, de mai bine de 16 ani. La început

este greu, dar rezultatele merită insistența. De obicei, însușirea acestui proces durează în jur de 90 de zile.

Atunci când mă confrunt cu situații stresante, emoționale, parcurg următorii pași:

- Conștientizez situația – ce se întâmplă și de ce se întâmplă ceea ce mi se întâmplă.
- Îmi pun voینța în funcțiune – mă stăpânesc și nu dau frâu reacțiilor primare care mă invadează.
- Valorizez imaginația – dacă acționez într-un anumit mod, de ce acționez așa și ce obțin; dacă aplic un alt scenariu, ce obțin?
- Aplic filtrul de valori morale – corespunde răspunsul pe care vreau să-l dau cu crezul meu interior, cu principiile și valorile mele de bază?

Astfel, între STIMUL și RĂSPUNS există un interstițiu, un spațiu în care doar noi, ca PERSOANE, putem CONȘTIENTIZA ce se întâmplă, ne putem stăpâni REACȚIILE prin PUTEREA VOINȚEI, iar prin antrenarea IMAGINAȚIEI revedem scenariile, pentru a alege oferta optimă, apoi validăm situația, trecând rezultatul ales prin prisma VALORILOR MORALE ce ne aparțin. Ele sunt ca un barometru.

Știți cât durează acest interstițiu? Atât cât ați număra până la 10.

Să încercăm, din aceste clipe, ca orice gând, orice acțiune sau reacție care are tendința să izbucnească din interiorul nostru spre exterior să o trecem prin algoritmul *pro activității*, numărând în gând până la 10.

Pare complicat? E o primă impresie, așa e la început. Dar urmează bucuria rezultatelor, dacă optăm pentru *pro activitate* zi de zi. Acesta este un principiu descoperit de Victor Frankl, care este aplicat astăzi de mari lideri, oameni de succes. Deci funcționează!

Pentru GESTIONAREA EFICIENTĂ a emoțiilor din viața noastră sau a celor dragi nouă, recomand un *Abecedar al eficienței personale*, care cuprinde 10 pași:

1. Definește emoția!
2. Determină factorii care o provoacă!
3. Adoptă un mod *pro activ* de a acționa!
4. Învață să exprimi ceea ce simți!
5. Înțelege că poți să progresezi în formarea comportamentului doar dacă exersezi!
6. Autoevaluează fiecare pas în gestionarea emoțiilor!
7. Acceptă că nu îți reușește din prima!
8. Continuă să perseverezi pentru a cultiva un comportament!
9. Recompensează-te pentru micile reușite!
10. Împărtășește progresul cu alții!

Chiar dacă creierul nostru are format un mecanism de reacție la o anumită emoție, tot nouă ne revine rolul de a învăța să controlăm acțiunile ulterioare. Să parcurgem repetat acești pași, să revenim asupra fiecărui eșec, pentru a ne ridica din nou și a persevera, pentru că merităm ce e mai bun.

Să încercăm să facem mici pași pentru a ne elibera de povara frustrărilor, a lucrurilor toxice care ne fac viața dificilă. Putem reuși să devenim propriul nostru conducător, deoarece învățăm zi de zi să ne cunoaștem, să ne autodescoperim și să ne dezvoltăm. Procesul de transformare durează. Nu este ușor, dar rezultatul este surprinzător.

Referințe bibliografice:

1. Aubrey C. D. Managementul performanței. București: Polirom, 2007.
2. Covey St. R. Etica liderului eficient sau conducerea bazată pe principii. București: Allfa, 2001.
3. Robert A. Cum imposibilul devine posibil. București: Vidia, 2011.
4. Neculau A., Ferreol G. Psihologia schimbării. Iași: Polirom, 1998.
5. Goraș-Postică V., Bezedo R. (coord.) Leadership educațional: o provocare pentru dezvoltarea profesională a cadrelor didactice. Chișinău: C.E. PRO DIDACTICA, 2011.
6. Gordon Th., Burch N. Profesorul eficient. Programul Gordon pentru îmbunătățirea relației cu elevii. București: Trei, 2011.
7. Senge P. Școli care învață. București: Trei, 2016.

Abordări esențiale privind stimularea motivației de învățare la elevi

Elena DAVIDESCU,

dr. , conf. univ., Institutul de Formare Continuă
formatoare, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Abstract: *Motivation is an essential condition for the student's success in school. In that article we intend to elucidate the theoretical and methodological landmarks to stimulate students' learning motivation. If we ask students what motivates them to make an effort to learn, the answers we receive are usually very varied. We learn, for example, that he learns to gain a professional qualification, to succeed in life, to get good grades, from the desire to know new, interesting content, from the ambition to surpass others, to receive praise from on the part of teachers and parents or to avoid certain conflict situations.*

Keywords: *motivation, learning, learning motivation, stimulation, guidance, self-direction.*

Actualitatea temei abordate

După cum se știe, inteligența este pusă în funcție și orientată spre anumite scopuri de factorii emotivi-activi, motivaționali ai personalității. Orice activitate umană, deci și activitatea de învățare, se desfășoară într-un „câmp motivațional” [5, p.137].

Activitatea de învățare eficientă presupune nu numai fixarea unor scopuri clare și folosirea experienței cognitive (seturi perceptive, fondul reprezentărilor mentale, noțiuni, reguli raționamente, imagini complexe, reconstitutive sau originale), ci și suportul energetic, activator, predispozant – factorul *dinamogen* și *orientativ* (de direcționare a conduitei într-un anumit sens). Altfel spus, este vorba despre motivație, care depinde, în mare măsură, de experiența individului, de calitatea imaginii de sine, de evaluările cognitive ale diverselor situații, de orientarea valorică, precum și de credințele referitoare la cauzele succesului personal și de nivelul de aspirații. Evoluția de la starea primară, în care predomină trebuințele fiziologice (caracter înăscut), la cea în care se conturează și se consolidează cele secundare (de autoactualizare) se produce odată cu dezvoltarea cognitivă și socioafectivă [13, pp.197-198].

Motivația, ca mecanism psihic reglator, stă la baza comportamentului uman. Ea răspunde unei întrebări fundamentale în înțelegerea psihologiei umane, și anume „De ce?”. Aflând care este motivația cuiva, care sunt nevoile sale psihologice dominante, putem înțelege de ce a acționat într-un anumit mod, ce a urmărit prin acțiunea sa și dacă o va repeta sau nu. Așadar, cunoașterea motivelor unei persoane este un element esențial în predicția comportamentului său viitor [1, p. 347].

În acest context, motivația a fost și este foarte controversată din perspectiva opiniilor teoretice emise în legătură cu ea. În literatura de specialitate există o multitudine de definiții care fie apropie prea mult motivația de instincte și de latura biologică, fie o consideră un mecanism superior, care transcende nevoile personale

Tabelul 1. Definiții ale motivației în baza mai multor autori

Autor	Definiții
J.Y. Shah W.L. Gardner	Motivația reprezintă procesele psihologice care produc stimularea, direcția și persistența unei acțiuni voluntare orientate spre îndeplinirea anumitor obiective.
I.-O. Pânișoară G. Pânișoară	Motivația este ceea ce energizează, direcționează și susține un comportament. Motivația se referă la dinamica comportamentului, la procesul de inițiere, susținere și direcționare a activităților organismului.
K. Noels	Motivația implică o combinație între efort și dorință în vederea obținerii unui anumit obiectiv.
M. Golu	Prin termenul de <i>motivație</i> definim o componentă structural-funcțională specifică sistemului psihic uman, care reflectă o stare de necesitate în sens larg, iar prin cel de <i>motiv</i> exprimăm forma concretă, actuală în care se activează și se manifestă o asemenea stare de necesitate.

Analizând definițiile descrise, observăm trei aspecte importante:

- *Alegerea unei acțiuni specifice* – care răspunde la întrebarea *de ce* unii oameni fac ceea ce fac?
- *Persistența acestei acțiuni* – care răspunde la întrebarea *cât timp* sunt în măsură să susțină respectiva activitate?
- *Nivelul de efort investit* – care răspunde la întrebarea *cât de mult* se vor implica în respectiva activitate?

Analizând aceste definiții, putem delimita câteva aspecte-cheie: *persistența* este un concept deseori asociat cu cel de *motivație*; *intensitatea comportamentului* (deosemnând, totodată, nivelul de efort investit) este un indicator de bază pentru studiul motivației; *direcția și obiectivele* („dorința”) sunt deseori asociate cu un nivel înalt al motivației. Deci procesul de motivare este unul clar direcționat de un propulsor (do-

rință, obiective, nevoi), are o anumită intensitate (duce la apariția unui grad de efort voluntar investit în acțiunea respectivă) și o durată în timp (caracterizată de conceptul de *persistență*) [10, p. 182].

Motivația reprezintă cea mai importantă prerechizită a învățării școlare. Oamenii nu dispun de o motivație universală și generală, ci de una orientată spre anumite acțiuni și probleme specifice. În contexte școlare, dorința elevilor de a învăța este condiționată de existența mai multor factori cu acțiune conjugată, care țin de cel care învață și de contextul învățării. Motivația are un caracter energizator ori activator asupra comportamentului și, totodată, unul de direcționare a comportamentelor spre realizarea unui anumit scop [9, p. 87].

Motivația învățării sau învățarea motivată, un concept frecvent întâlnit astăzi, deși recunoscută ca un concept complex, relevă drept principale caracteristici, invocate de noile abordări paradigmatică, următoarele: dinamicitatea; contextualizarea; conexiunea cu scopurile activității; modelarea înțeleșurilor esențiale prin medierea realizată de jocul metaforelor explicative [7, p. 75].

Vom analiza în continuare reperele teoretico-metodologice de stimulare a motivației de învățare a elevilor.

Expunerea conținutului de bază

Studierea motivației a apărut din nevoia de a înțelege cât mai bine *factorii individuali* care ar putea explica rezultatele școlare ale elevilor. *Cum putem mobiliza un elev care, deși are un nivel ridicat al abilității cognitive, obține rezultate școlare slabe? Cum putem stimula un elev să obțină performanțe școlare în concordanță cu potențialul său?*

Pentru toate nivelurile de școlarizare, motivația elevilor constituie unul dintre cei mai importanți determinanți ai succesului școlar. Studierea acesteia are o însemnătate deosebită din cel puțin două motive. În primul rând, motivația prezice performanțele obținute în timpul anului școlar sau la testele standardizate și are implicații asupra alegerii traseelor de școlarizare și asupra absolvirii diferitelor niveluri de învățământ. În al doilea rând, standardele academice tot mai ridicate pun accentul pe necesitatea motivării elevilor, chiar și a celor neajutorați și lipsiți de speranță [4, p. 71].

Motivația învățării reprezintă ansamblul mobilurilor care declanșează, susțin energetic și direcționează activitatea de învățare. De obicei, considerăm motive ale învățării anumite dorințe, trebuințe de bază, cum sunt dorința de autorealizare/autoafirmare, dorința de a obține note bune pentru a mulțumi părinții, teama de pedeapsă, curiozitatea, anumite interese etc. [9, p. 87].

Motivația în învățare variază în funcție de vârsta celui care învață. Dacă la vârstă preșcolară copilul se bazează mult pe starea de plăcere și în funcție de ea se implică sau nu în învățare, la vârste mai mari învață mai mult sau mai repede în funcție de *interese*, *curiozitate (intrinsecă)*, în unele cazuri datorită *profilului de personalitate responsabilă*. Elementele procesului de învățare conțin principalele motive care ne ghidează în viața cotidiană – *afiliere*: apartenență, prietenie, grijă și implicare; *putere*: importanță, recunoaștere și abilitate; *distracție*: plăcere, amuzament și învățare; *libertate*: independență, alegere și autonomie [10, p. 183].

Motivele învățării pot fi sociale și personale, cognitive și extracognitive, nemijlocite și indirecte, durabile și trecătoare, pozitive și negative, apropiate și de perspectivă, eficiente și neeficiente etc. Rămâne fundamentală diferențierea motivației în intrinsecă și extrinsecă, clasificare ce se regăsește în fiecare dintre cuplurile de motive enumerate. Desigur, ideal este ca în procesul de învățământ să se găsească formula optimă de îmbinare a motivației interne cu cea externă, îndeosebi cu valorile sferei psihomorale a personalității, stimulând concret conduita de învățare, devenind atitudine pozitivă față de învățatură [8, p. 162].

Învățarea ca proces psihologic și activitate didactică nu are un scop în sine, ci presupune și implică un anumit suport motivațional și afectiv. De aici derivă necesitatea inițierii și dezvoltării unor strategii de motivare care, deși exterioare individului, pot contribui la intensificarea ritmului de învățare și la creșterea performanțelor școlare, prin cultivarea capacității de motivare și automotivare din partea agenților educaționali [6, p. 226].

Datele necesare realizării unui profil motivațional se obțin prin observarea elevului în diferite contexte de învățare, printr-o discuție cu el sau prin aplicarea unui chestionar. R. Ames și C. Ames (1991) au stabilit o listă de comportamente ce ar putea servi drept indicatori ai existenței unor probleme de motivație. Desigur, aceste comportamente sunt doar un semnal pentru profesor, care va trebui să urmărească mai atent elevul, să discute cu el și să stabilească cu exactitate ce se află în spatele comportamentelor sesizate. Printre comportamentele ce indică probleme de motivație, se numără următoarele: *elevul amână cât mai mult momentul începerii lucrului; are dificultăți în a se decide; își fixează scopuri greu de atins; alege calea cea mai facilă și mai rapidă pentru a îndeplini o activitate; crede că șansele sale de succes sunt reduse; refuză să încerce să execute o nouă activitate; își face munca rapid și fără a fi atent; abandonează repede o activitate și nu încearcă să o facă și a doua oară; explică eșecurile proprii prin incapacitate de a face lucrurile cerute; pretinde că a încercat să lucreze, dar nu i-a reușit nimic* [12, p. 93].

Comportamentul suportiv al profesorilor este important pentru rezultatele școlare

ale elevilor, deoarece pot dirija în mod direct activitățile de învățare prin strategiile de predare utilizate, pot stimula motivația de învățare a elevilor și le pot influența comportamentele prin regulile pe care le fixează pentru activitatea din clasă. Relațiile profesor-elev au fost caracterizate prin atribute precum: *apropiere, conflict, dependență, căldură, încredere, implicare, expectanțe, ascultare, încurajare și respect*. Studiile empirice au arătat că percepția relațiilor pozitive cu profesorii facilitează motivația academică, responsabilitatea socială, sănătatea emoțională și socială a elevilor, acționând ca un factor protector în situații de expunere la surse de stres. Relațiile bazate pe grijă, căldură, respect și cordialitate au o influență pozitivă asupra aspirațiilor, conceptului de sine, strategiilor de învățare și rezultatelor academice ale adolescenților. Sensibilitatea profesorilor față de problemele elevilor, experiența didactică acumulată au un impact pozitiv asupra percepției de către elevi a propriei competențe școlare și asupra notelor în clasele gimnaziale [4, pp.100-101].

Abilitățile de predare ale profesorilor și scopurile școlare influențează performanța academică: elevii progresează mai rapid dacă lucrează cu profesori bine pregătiți. Unele studii arată că însăși frecventarea școlii de către elevi poate fi influențată de mesajele transmise de profesori cu privire la potențialul acestora de a avea succes sau eșec.

Suportul academic emoțional (încurajarea, încrederea) și instrumental (oferirea de ajutor în rezolvarea sarcinilor de învățare) primit de la profesori influențează pozitiv rezultatele academice ale adolescenților. Corectitudinea, autoeficacitatea în privința instruirii și disciplinei, oferirea de ajutor, susținere, feedback în rezolvarea sarcinilor de învățare, valorizarea răspunsurilor și a ideilor elevilor facilitează angajamentul în activitatea de învățare și rezultatele școlare [Ibidem 4, p. 101].

Pentru a maximiza performanțele școlare, este bine ca profesorul, încă de la începutul lecției, să ofere argumente care să-i motiveze pe elevi să participe activ la oră. Sunt precizate astfel finalitățile sarcinilor, semnificația informațiilor pentru dezvoltarea personală și profesională a acestora. În urma unui studiu, s-a evidențiat faptul că doar o treime din comentariile profesorilor aveau un caracter incitator – de exemplu, „*Are să vă placă...*”, „*Vă va fi de folos pentru...*” etc. Profesorul trebuie să fie un specialist în **chirurgie comportamentală**, motivând corespunzător elevii, intrinsec și pozitiv, cognitiv și afectiv. Pentru a se asigura o experiență plină de entuziasm, ce stimulează și provoacă la autodepășire, profesorul urmează să utilizeze în cadrul lecțiilor diferite întăriri/consolidări: **sociale**: comentarii verbale (de exemplu, „*Ai învățat foarte bine, Alex!*” – folosirea numelui este un motivator suplimentar); expresii faciale și gesturi (un zâmbet, un gest care simbolizează „OK”); **ale activității** – acordarea de timp liber copilului, ca el să facă ce vrea; **întăriri tangibile** (premiu, diplome); **grafice**: o insignă, etichetă pe care scrie „Elevul lunii” și pe care copilul o poate purta în piept/aplica pe geantă [11, p. 676].

Util în vederea motivării pentru învățare este și **managementul contingenței** – elevul acumulează puncte cu fiecare nou succes și, la un moment dat, când decide că a acumulat suficient de multe, le poate schimba pe o recompensă dintr-o listă dată (materiale didactice, excursie, jocuri etc.).

Foarte importantă în motivarea cu succes a elevilor este învățarea prin cooperare. Avantajele acestei metode sunt: permite o mai bună înțelegere conceptuală, facilitând comunicarea și susținerea reciprocă dintre elevi. Inițial, elevii formează grupuri de 4-6 persoane. Apoi, fiecare membru nvață o anumită parte a materialului propus atenției (1/6, 1/5 sau 1/4 din material, în funcție de numărul elevilor din grup), pentru ca, ulterior, să o predea colegilor de grup. Elevii care învață aceeași parte a lecției se pot asocia, pentru a face schimb de idei, impresii și a-și verifica nivelul de înțelegere: în acest mod, fiecare se va simți responsabil atât pentru propria învățare, cât și pentru cea a colegilor de grup, creându-se premisele experimentării succesului școlar [Ibidem 11, p. 678].

Printre strategii, mai relevante ni se par acțiunile ce vizează:

- dezvoltarea încrederii în sine sau potențarea încrederii în forțele proprii;
- dezvoltarea atitudinilor și a sentimentelor apreciative și pozitive față de activitatea desfășurată;
- realizarea concordanței dintre nivelul expectanțelor-așteptărilor și realizarea scopurilor;
- crearea raportului de dependență dintre stadiile educaționale și cele profesionale;
- generarea de oportunități și înlăturarea barierelor;
- adecvarea obiectivelor educaționale și a strategiilor didactice la nivelul cerințelor sistemice și la nevoile individuale [6, p. 226].

Psihologii P. Eggen și D. Kauchak (1992) au creat un model de stimulare a motivației în context școlar, atrăgând atenția că aceasta depinde de: **variabilele climatului, personalitatea profesorului** și anumite aspecte ale **activității de instruire**. În clasă trebuie să se creeze o atmosferă securizantă și stimulativă. Elevii pot face față situațiilor dificile, descurajante, fără teama de a fi criticați, dacă au încredere în forțele proprii, dar și dacă profesorii sunt un „catalizator” care mediază obținerea de succese. Dacă standardele sunt prea ridicate, elevii se pot descuraja; dacă sarcinile sunt prea ușoare, interesul se diminuează. Într-o anchetă realizată de cei doi psihologi pe un lot 1500 de elevi s-a evidențiat că trăsăturile cele mai valorizate ale profesorilor sunt atitudinea favorabilă și grija manifestată față de aceștia. De fapt, este vorba despre abilitatea profesorilor de a demonstra că le pasă de elevii lor, nu numai în calitate de subiecți care participă la activitatea de învățare, ci și ca ființe cu propriile lor gânduri, impresii, dorințe, atitudini, preocupări, bucurii, temeri.

În studiile sale, Carl Rogers a subliniat importanța empatiei – *transpunerea mentală, cognitivă sau afectivă în starea celuilalt, fără anularea propriei inferiorități* – în spațiul formal (perceput, uneori, ca fiind rigid și constrângător). Entuziasmul și atitudinile profesorului se exprimă în special prin mesajele nonverbale transmise (contactul vizual, gestică, mimica, prezența tonică), dar și prin modalitățile de adresare. De aceea, trebuie evitate remarcile devastatoare, criticismul, etichetările, care pot genera nu numai disconfort psihic sau blocaje emoționale, ci și scăderea sentimentului eficienței personale și demotivarea [13, p. 204].

În modelul amintit mai sus sunt incluse și variabile referitoare la activitatea de instruire, acestea influențând, în mare măsură, motivația elevilor de a învăța: stimularea curiozității, prin folosirea metodei problematizării (antrenează nevoia de a înțelege și rezolva disonanțele cognitive), accesibilizarea cunoștințelor predate, prin utilizarea unor exemple familiare, analogii, participarea activă, creativă, învățarea prin descoperire.

După D. Ausubel și F. G. Robinson (1981), modalitățile de stimulare a motivației elevilor sunt:

- a. dezvoltarea **impulsului cognitiv**, prin folosirea unor procedee care să capteze atenția – elemente de **noutate, surpriza, aspecte dilematice, disonanța cognitivă**. Satisfacția avută după rezolvarea acestora din urmă are un puternic efect motivațional;
- b. promovarea unui **punct de vedere realist** privind motivația școlară. Învățarea este determinată de nevoia de afirmare, de afiliere, de interesele elevilor, dar și de **recompensele** primite;
- c. profesorul, prin **entuziasmul** său, poate transmite elevilor dorința de a se implica în activitatea de învățare;
- d. folosirea **competiției** pentru a-i stimula pe elevi să-și actualizeze la maxim propriul potențial (de adăugat că este necesară **îmbinarea competiției individuale cu cea grupală, pentru a preveni individualismul, egoismul, necooperarea**) [Ibidem 13, p. 205].

Lista factorilor și metodelor folosite în procesul de instruire, menite să eficientizeze structurile motivaționale, poate fi extinsă, avându-se în vedere: *precizarea scopurilor urmărite* (surprinderea legăturii dintre scopul activității propriu-zise și mobilul necesar pentru implicarea în aceasta); *individualizarea sarcinilor* (luarea în considerare a particularităților fiecărui elev, a intereselor și atitudinilor sale), *folosirea tehnicii Zeigarnik*, precum și a procedurii sarcinii îmbogățite (elevilor li se va oferi ocazia de a aduce informații suplimentare, legate de temele studiate – de exemplu, realizarea unor portofolii).

La modul general, profesorii care sunt buni „facilitatori” ai reglării autonome la elevi

sunt abili în: *a-i ajuta să înceapă o activitate academică, să o mențină și să interacționeze cât mai mult, util și relevant, pentru a profita din plin de timpul și energia investită; a-i încuraja atunci când aceștia sunt confuzați, frustrați, nesiguri sau întâmpină dificultăți în activitățile școlare.*

În acest context, enumerăm o listă a comportamentelor tipice pe care le manifestă „profesorii-facilitatori”:

- Ascultă cu răbdare și atenție: alocă suficient timp pentru a-i asculta pe elevi fără a-i întrerupe.
- Sunt interesați de ce vor sau de ce au nevoie elevii: îi întrebă frecvent care le sunt preferințele și necesitățile.
- Alocă timp suficient pentru lucrul independent: pentru ca elevii să poată lucra singuri și în ritmul lor.
- Încurajează exprimarea elevilor: îi ascultă și le solicită opiniile cu privire la desfășurarea orelor.
- Facilitează accesul la materialele de studiu: organizează astfel clasa și derularea orelor încât elevii să aibă acces direct la resursele și materialele necesare.
- Explică „De ce?” și „Cum?”: oferă în mod frecvent explicații cu referire la rațiunea din spatele unor activități, la anumite moduri de a acționa sau de a aborda problemele.
- Apreciază elevii, dându-le feedback informațional: oferă în mod frecvent aprecieri pozitive și oneste cu privire la progresul real sau reușita acestora.
- Încurajează permanent elevul, spunându-i: „Încearcă, poți să faci asta”.
- Oferă sugestii: atunci când elevii se blochează, vin cu idei care să-i ajute să meargă mai departe și să depășească dificultățile de moment.
- Sunt sensibili la intervențiile elevilor: sunt foarte atenți la întrebările, sugestiile, comentariile sau recomandările lor.
- Sunt interesați de perspectiva elevilor: intervin frecvent cu afirmații care denotă empatie și încercarea de a înțelege sincer cum au gândit, ce au simțit sau de ce au acționat într-un anumit fel [3, p. 129].

Unul din factorii majori ai motivației este implicarea elevilor în propriul proces de instruire. A citi sau a prezenta subiectul în fața clasei nu sunt metodele cele mai eficiente de predare. Este mult mai bine să implicați elevii în diverse activități: *situații-problemă, discuții în grup, studiu de caz* etc. O oră despre natură ar avea o mai mare eficiență dacă s-ar desfășura în parcul local. Mai mult decât atât, elevilor le place să se simtă utili (ca și adulților, de altfel!). Alegeți câțiva elevi care să vă ajute (selectarea bibliografiei, stabilirea subiectelor pentru examene, pregătirea sălii pentru organizarea unei discuții în plen, aranjarea posterelor etc.). Aceste activități vor spori considerabil stima de sine a elevilor și vor intensifica motivația acestora pentru studiul disciplinei re-

spectivă. Folosiți orice oportunitate de a le primi ajutorul și fiți recunoscători pentru aceasta. Astfel, creșterea motivației elevilor poate fi influențată pozitiv de: *înțelegerea nevoilor personale și a obiectivelor învățării; stilul didactic al profesorilor; participarea plenară în activitățile extrașcolare; accentul pus pe esențializarea, calitatea informațiilor în actul de predare; predare interesantă, atractivă și cu suport practic aplicativ; cultura organizațională a școlii și gradul de informare a părinților asupra fenomenului educațional* [1, p. 131].

Motivația poate să devină o pârghie cu ajutorul căreia profesorul să fie în stare să controleze, influențeze și dirijeze procesul formării și funcționării operațiilor cognitive, a atitudinilor afectiv-volitivă față de învățatură. Practica școlară și observațiile noastre arată că atunci când elevii simt că nu dispun de suficiente cunoștințe pentru a formula un răspuns la o întrebare, atunci când sistemul operațional este sărac pentru a rezolva cu succes o situație problematică, elevii trăiesc o stare de **nesiguranță cognitivă**, intră în panică, devin nervoși, neliniștiți și tensionați afectiv.

Concluzii

1. În context educațional, motivația este definită ca vectorul fundamental al personalității, care orientează conduita elevilor spre realizarea obiectivelor educaționale, este factorul stimulator al energiilor interne ale elevului în vederea realizării activităților de învățare și obținerii succesului în aceste activități.
2. Motivația facilitează procesul de învățare, având drept efect o mai bună concentrare a atenției elevului (îndeplinește un rol catalizator în atingerea stării de pregătire intelectuală), susține energetic și menține starea optimă de activare pentru o învățare eficientă.
3. Motivația reprezintă forța care dirijează, energizează comportamentul școlar al elevilor; reprezintă dorința acestora de a dobândi noi informații, de a-și dezvolta aptitudinile și de a stăpâni domeniul de cunoaștere.
4. Pentru a crește motivația și interesul elevilor la oră, trebuie să țină seama și de: **puterea vizuală** (menținerea contactului vizual îi permite profesorului să fie atent la manifestările elevilor, fața lipsită de expresivitate reducând comunicarea și motivația acestora); **gesturile ca mod de a amplifica explicațiile** (utilizând, spre exemplu, mișcările mâinilor, unele mesaje pot fi accentuate); **variațiile vocale** (de exemplu, atunci când informațiile furnizate sunt noi pentru elevi, este recomandat un ritm mai lent, vorbirea lentă însă poate să plictisească); **marja de timp** (după transmiterea principalelor idei ale lecției este bine să li se acorde elevilor timp pentru procesarea informațiilor – răbdarea arată interes față de activitatea lor, impactul asupra motivației și succesului școlar fiind unul pozitiv).

Referințe bibliografice:

1. Aniței M. Fundamentele psihologiei. București: Editura Universitară, 2010. 490 p.
2. Aprodu D. et al. Psihopedagogie – actualizări, conexiuni, perspective. Bacău: Editura Casei Corpului Didactic Bacău, 2015. 231 p.
3. Boncu Șt., Ceobanu C. Psihosociologie școlară. Iași: Polirom, 2013. 381 p.
4. Cury A. Părinți străluciți, profesori fascinanți. București: For You, 2018. 208 p.
5. Gherasim L.-R. Performanța școlară. Iași: Polirom, 2013. 278 p.
6. Ionescu M., Bocoș M. Tratat de didactică modernă. Pitești: Paralela 45, 2017. 455 p.
7. Jude I. Psihologie școlară și optim educațional. București: EDP, 2002. 363 p.
8. Neacșu I. Metode și tehnici de învățare eficientă. Fundamente și practici de succese. Iași: Polirom, 2015, 314 p.
9. Neacșu I. Neurodidactica învățării și psihologia cognitivă. Iași: Polirom, 2019, 191 p.
10. Papuc I., Bocoș M. Psihopedagogie. Suporturi pentru formarea inițială și continuă. București: Cartea Românească Educațional, 2017, 191 p.
11. Pânișoară G. Psihologia învățării. Cum învață copiii și adulții? Iași: Polirom, 2019, 294 p.
12. Pânișoară I.-O., Manolescu M. Pedagogia învățământului primar și preșcolar. Vol. I. Iași: Polirom, 2019. 686 p.
13. Sălăvăstru D. Psihologia educației. Iași: Polirom, 2004. 286 p.
14. Stănculescu E. Psihologia educației. De la teorie la practică. Ediția a II-a. București: Editura Universitară, 2013. 351 p.

Sindromul arderii profesionale la cadrele didactice: ce este și cum îl gestionăm

Daniela TERZI-BARBAROȘIE,
psihologă, Centrul psihologic Sinesis,
formatoare, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Abstract: *Just like other professionals working with people, teachers work in an environment that is highly demanding from an emotional, social, and intellectual point of view, and thus they may suffer from burnout, compassion fatigue, and secondary stress. This happens when they give more attention to students' well-being than to their own, more energy to their duties and responsibilities than to their health, families, and personal lives; another factor is poor working conditions and extremely demanding duties. The pandemic situation and its effects on education have aggravated teachers' stress and fatigue. The readers will find in this material an essential guide to striking an optimal balance between self-care and other-care.*

Keywords: *burnout, digital fatigue, wellbeing, strategy to overcome burnout, personal growth, professional achievements.*

Introducere

Pentru acei care lucrează în afara sistemului de educație, pare nepotrivit să se vorbească despre ardere profesională în raport cu profesorii. De ce ar putea suferi de burnout un profesor? Oare nu e acesta un sindrom rezervat corporatiștilor? Managerilor de top? Celor care lucrează pe bani mulți și cu bani mulți? Pentru cadrele didactice și managerii de instituții școlare este însă evident faptul că lucrurile nu stau așa. În primul rând, munca de profesor, desfășurată cu seriozitate și responsabilitate, cu dedicație și implicare, presupune un consum enorm de energie. Dincolo de cunoștințe, la fiecare lecție cadrele didactice fac mult mai multe: transmit atitudini și valori, deci dezvoltă caractere și formează personalități, consiliază și oferă suport emoțional atunci când e cazul etc., iar aceste supra-sarcini au fost realizate de profesori în mod special în ultimul an școlar, care s-a desfășurat cu precădere în mediul online, iar presiunea a crescut enorm, pe măsura provocărilor intelectuale și logistice, dar și a stresului general.

Consumul emoțional, intelectual și energetic este cu atât mai mare, cu cât această generație este diferită față de generațiile precedente și, deseori, în loc de respect față de profesor, vedem ironie, sfidare sau indiferență. Mai mult, uneori și părinții, în loc să facă alianță cu școala ori cu profesorii, devin intruzivi, presează profesorii pentru note/calificative etc. Să nu uităm și de faptul că această muncă zilnică de "doar" (sic!) 4-5 ore (așa

cum îi pare cuiva din afara sistemului) se completează cu multe ore petrecute elaborând proiecte și materiale didactice, evaluând lucrări și... gestionând uneori situații complicate (conflicte, frustrări, rivalitate etc.). În plus, birocrăția din sistem presupune multe formulare de completat, activități de trecut la dosarele de avansare etc.

Cum acest sindrom este unul al stresului cronic, el se poate instala acolo unde se adună ani de uzură la catedră, necompensați însă suficient prin salariu, statut și prestigiu social ori o calitate a vieții satisfăcătoare.

Toți oamenii au zile în care se simt copleșiți de responsabilități, fără motivație sau plicisiți, și, deseori, incapabili de a se ridica din pat. Dar atunci când această stare se cronicizează, devenind constantă, și când nu se identifică nicio șansă de a îmbunătăți situația, este foarte probabil să fie deja instalat **sindromul arderii/epuizării profesionale** (engl. **burnout**), numit și *sindromul muncii în exces*. În pofida faptului că persoanele cu sindrom burnout consideră că sunt la capătul puterilor sau că "nimic nu mai are rost", această problemă poate fi tratată, dacă o identificăm la timp și ne mobilizăm să o depășim; la fel de importantă este și profilaxia sindromului arderii profesionale.

Ce este sindromul burnout/arderii profesionale? delimitări conceptuale

Termenul *burnout* a fost folosit pentru prima dată în anul 1974 de către psihologul american Herbert Freudenberger, în cartea sa *Burnout: The High Cost of High Achievement (Arderea profesională: Costul înalt al realizărilor înalte)*, fiind definit ca „dispariția motivației sau a stimulării, mai ales atunci când devotamentul cuiva pentru o cauză sau o relație nu reușește să producă rezultatele dorite”. Sindromul burnout apare frecvent în profesiunile care presupun o implicare directă în viața celorlalți (servicii sociale, publice, administrative, asigurarea ordinii), motiv pentru care acest concept a fost examinat, tradițional, în contextul unor ocupații precum serviciile sanitare, munca socială, psihoterapia și medicina. În ultimii ani, termenul este tot mai des utilizat în raport cu meseriile solicitante din domeniul bancar-financiar, mediul corporațiilor mari, al companiilor multinaționale etc.

Sindromul burnout sau sindromul epuizării profesionale reprezintă o stare de epuizare, atât fizică, cât și emoțională, apărută în urma unei perioade prelungite de stres. De cele mai multe ori, acest fenomen apare fără ca persoana să-și dea seama, însă o seacă de energie, lăsând-o epuizată, bolnavă și demoralizată. Fiind o reacție la stresul prelungit sau cronic de la locul de muncă, acest sindrom se caracterizează prin trei particularități principale: epuizare; cinism/dețășare (mai puțină identificare cu locul de muncă); senzația de capacitate profesională redusă.

Altfel spus, dacă suntem extrem de obosiți mereu, dacă începem să ne urâm slujba și începem să ne simțim mai puțin capabili la locul de muncă, este posibil să avem deja instalat sindromul arderii profesionale.

Dorința oamenilor de a atinge performanțe la locul de muncă, precum și așteptările lor în ceea ce privește avansarea în carieră pot duce la un stres continuu finalizat cu apariția acestui sindrom, care, netratat în timp util, poate genera multe alte probleme.

În opinia psihologului american Christina Maslach, epuizarea profesională este un sindrom de epuizare fizică și emoțională, care implică dezvoltarea unui autorespect negativ și a unei atitudini profesionale depreciative, ducând la o pierdere a implicării și a sentimentelor pozitive. În același timp, epuizarea profesională este atât un rezultat al stresului cronic, cât și al trăirii la locul de muncă a sentimentului că există o disproporție între posibilitățile individuale și realitatea condițiilor de muncă. Cercetătoarea evidențiază trei dimensiuni ale epuizării profesionale [5]:

1. Extenuarea emoțională – irosirea energiei emoționale și perceperea inadecvării emoțiilor proprii la situația creată. Este dimensiunea de bază, care se manifestă printr-un tonus emoțional scăzut, indiferență sau suprasaturare emoțională.
2. Depersonalizarea – dereglarea relațiilor cu ceilalți. Se poate manifesta fie prin dependența de cei din jur, fie prin negativism și atitudine detașată.
3. Reducerea realizărilor personale. Se poate manifesta fie prin tendința de autoapreciere negativă a capacităților, realizărilor, succesului profesional, fie prin limitarea propriilor posibilități.

În lucrarea sa *The Future of Burnout (Viitorul sindromului arderii profesionale)*, Christina Maslach a definit trei tipuri de burnout [6]:

Epuizarea individuală este cauzată de standardele extrem de ridicate pe care individul și le impune/credința că nimic din ceea ce face nu este suficient de bun.

Epuizarea interpersonală este cauzată de relații dificile cu ceilalți, la locul de muncă sau acasă. De exemplu, un șef sau coleg de muncă agresiv sau neplăcut poate agrava stresul pe care o persoană deja îl are la locul de muncă, aducând-o la epuizare.

Epuizarea organizațională este cauzată de o organizare deficitară, de cereri extreme și de termene nerealiste, care determină persoana să simtă că a pierdut ritmul și că postul său de lucru este în pericol sau că munca sa nu este valorizată.

Arderea/epuizarea profesională nu se produce spontan, ci apare printr-o degradare treptată, evidențiindu-se trei stadii ale acestei degradări. În primul stadiu, individul simte că ceva nu e în regulă, este confuz, începe să se instaleze frustrarea. În stadiul al doilea, confuzia se transformă în frustrare intensă și nemulțumire. Stadiul al treilea se caracterizează prin apatie, renunțare și disperare.

Etapete prin care trece un individ până ajunge la burnout, pornind de la stresul profesional, sunt următoarele: a) etapa de stres, care se caracterizează printr-un decalaj dintre solicitările profesionale și resursele individului; b) etapa de epuizare, în care se constată preocupare, tensiune, anxietate și oboseală; c) etapa de epuizare defensivă, în care apar schimbări de atitudine și de comportament – de exemplu, robotizarea sau cinismul.

Factorii ce provoacă arderea profesională

“Vinovatul”, evident, îl reprezintă lucrul. În majoritatea cazurilor, vorbind despre epuizare, oamenii se referă la epuizare profesională. Cu toate acestea, există și alți factori care trebuie luați în considerare, precum oboseala din mediul personal și familial: unii psihologi constată că există și burnout parental, burnout conjugal și/sau familial. Prin urmare, sindromul burnout nu are la bază o singură cauză: de obicei, se află un cumul de cauze interne și externe.

Tabelul 1. *Factorii ce provoacă arderea profesională*

Factori externi	Factori interni
<ul style="list-style-type: none"> • Încordarea psihoemoțională cronică; • Activitatea solicitantă din punctul de vedere al comunicării intense; • Suprasolicitarea cognitivă, în special analiza și/sau memorizarea informației, soluționarea activă a problemelor etc.; • Dezorganizarea la locul de muncă; • Planificarea ineficientă (volumul mare de muncă, suprasolicitarea, prelungirea programului de lucru); • Solicitarea unor performanțe irealizabile; • Organizarea neadecvată a activităților curente; • Sarcinile multiple și/sau prea diverse; • Mediul de lucru stresant, cu presiune permanentă, termene nerezonabile de realizare a sarcinilor; • Climatul psihologic nefavorabil în colectivul de muncă; • Relaționarea cu un contingent dificil din punct de vedere psihologic; • Lipsa suportului familial și social; 	<ul style="list-style-type: none"> • Predispoziția spre rigiditate emoțională; • Responsabilitatea excesivă în îndeplinirea sarcinilor; • Impresionabilitatea și sensibilitatea ridicată; • Interiorizarea intensă (percepție și trăire) a circumstanțelor activității profesionale; • Resurse emoțional-energetice reduse din cauza altor segmente ale vieții; • Motivația exagerată sau redusă și dedicația emoțională prea mare sau insuficientă în activitatea profesională; • Perfecționismul, dorința exagerată de performanță (sau chiar anxietatea de performanță); • Rezistența scăzută la stres; • Toleranța scăzută la frustrare;

<ul style="list-style-type: none">• Lipsa comunicării și a suportului din partea managerilor;• Responsabilități, priorități și așteptări neclare;• Lipsa limitelor la locul de muncă;• Incapacitatea (imposibilitatea) de deconectare de la sarcinile de muncă.	<ul style="list-style-type: none">• Incapacitatea sau capacitatea redusă pentru relaxare și un timp insuficient alocat odihnei;• Lipsa încrederii în sine, stima de sine scăzută, incapacitatea de a refuza;• Dorința exagerată de a se afirma și de a fi remarcat.
--	---

Simptomele (și consecințele) epuizării profesionale

Simptomele (și consecințele) epuizării profesionale sunt următoarele:

- *Epuzarea, oboseala permanentă* (sentimentul constant de epuizare fizică, mentală, emoțională, lipsa de energie);
- *Lipsă de motivație și de energie* (dispare entuziasmul față de lucrurile care alteori îi făceau plăcere, dispare motivația la locul de muncă);
- *Frustrarea, detașarea și emoțiile negative* asociate cu locul de muncă;
- *Scăderea productivității la serviciu și probleme cognitive* (se reduce capacitatea de concentrare și memorare, de aici scade productivitatea, apar frecvent greșeli);
- *Problemele interpersonale acasă și la serviciu* (închidere în sine, izolare socială, uneori furie sau agresivitate, iar comunicarea devine tot mai dificilă);
- *Lipsa grijii față de propria persoană* (consum de alcool și/sau droguri, lipsa sportului, mâncare nesănătoasă, somn dezorganizat);
- *Imposibilitatea de a te detașa de job* (chiar și în timpul tău liber, îți verifici emailul, iar mintea ta este constant preocupată să găsească soluții la problemele de la serviciu);
- *Nemulțumirea, sensibilitatea* (te simți nefericit în legătură cu viața ta personală, cu cea profesională, ți se pare că totul merge pe dos, nu știi cum să îmbunătățești lucrurile și nici nu ai energie să o faci);
- *Probleme de sănătate* (crește riscul apariției tulburărilor de somn, pericolul depresiei, dar și al problemelor cu aparatul digestiv, cardio-respirator și al problemelor metabolice);
- *Stimă de sine scăzută, neîncredere în sine, pierderea sensului vieții.*

Potrivit raportului Companiei de cercetări Gallup [7], epuizarea angajaților are cinci cauze principale: presiunea de timp nerezonabilă; lipsa de comunicare și de sprijin din partea unui manager; lipsa clarității rolului profesional; sarcină de lucru greu de gestionat; tratament nedrept.

Profilaxia arderii profesionale

Profilaxia acestui fenomen la nivel organizațional presupune respectarea unui șir de reguli:

1. În timpul serviciului, lucrătorul trebuie să beneficieze de confort și socializare, după necesitate, care să-i asigure posibilitatea de a comunica cu alții, lucru necesar pentru reacția emoțională imediată, pentru discutarea problemelor (sunet dificil, sarcină problematică etc.).
2. Locul de lucru al angajatului trebuie să fie confortabil, izolat de persoane străine și de gălăgie.
3. Contează foarte mult atmosfera de prietenie, de susținere, de acceptare în colectiv, în relație cu superiorii și cu colegii (feedback constructiv, aprecierea muncii, gestionarea conflictelor etc.).
4. Echilibrarea vieții profesionale cu cea personală/de familie.

Concluzii și perspective

Deși derivă din stres, sindromul burnout este o afecțiune cu totul diferită. A fi stresat înseamnă a te confrunța cu prea mult: prea multă presiune, prea multe responsabilități, o solicitare permanentă care depășește puterile fizice și psihice ale individului și care duce la o senzație de oboseală fizică și la oboseală mentală, iar acestea pot deveni stres emoțional, stres cronic, stres psihic sau stres profesional. Cu toate acestea, o persoană stresată are în continuare convingerea că, dacă ar dispune de mai mult timp și de mai multă energie, ar putea face față situației. Epuizarea profesională însă se caracterizează prin oboseală cronică indiferent de ce face persoana, senzația că nimic nu este suficient de bun, că nu se mai poate face nimic, că orice gest este în zadar. Pe scurt, o persoană stresată caută soluții, pe când cineva ajuns la stadiul de burnout abandonează lupta, fiind total lipsit de motivație și deprimat.

Primul pas în combaterea epuizării este înțelegerea factorilor care contribuie la aceasta: oamenii, procesele și trăsăturile de personalitate care pot vulnerabiliza individul astfel încât acesta să ajungă "ars". Dincolo de anumiți factori interni, trebuie, de asemenea, să știm că epuizarea este rareori în întregime responsabilitatea individului. O concepție eronată legată de sindromul epuizării îi face pe oameni să simtă că el este cauzat exclusiv de volumul de muncă sau de incapacitatea de a face față stresului. Însă în multe cazuri, factorii care determină apariția sindromului de ardere profesională sunt în afara controlului individului. Cunoașterea acestor factori este primul pas important pentru profilaxia și depășirea sindromului burnout. Pentru a evita apariția acestuia, persoanele trebuie să întreprindă constant activități de echilibrare a vieții profesionale cu viața personală, acordând o atenție specială grijii de sine și ponderării responsabilităților profesionale. Deoarece unele consecințe ale arderii profesionale afectează starea de sănătate, pe lăn-

gă cea psihologică. Este recomandabil ca persoanele să se adreseze la timp specialiștilor (medici, psihologi).

Referințe bibliografice:

1. Fengler J. Burnout. Strategii pentru prevenirea epuizării profesionale. București: Trei, 2016. 152 p.
2. Herdea V., Brînză I.-L. Sindromul burnout. București: Almatea, 2018. 90 p.
4. Nagoski E., Nagoski A. Burnout: The Secret to Unlocking the Stress Cycle. New York: Ballantine Books, 2019. 277 p.
5. Skovholt T.M., Trotter-Mathison M. The Resilient Practitioner: Burnout Prevention and Self-Care Strategies for Counselors, Therapists, Teachers, and Health Professionals. 2nd Ed. New York: Routledge, 2010. 310 p.
6. Maslach Ch., Leiter M.P. The Truth About Burnout: How Organizations Cause Personal Stress and What to Do About It. Hoboken: Jossey-Bass, 2000. 200 p.
7. Maslach Ch. The Future of Burnout. New York: Routledge, 1993.
8. <https://www.gallup.com/workplace/237059/employee-burnout-part-main-causes.aspx>

ANEXE

Plan de acțiuni: Nouă strategii de reducere a burnoutului

1. Analizați și minimizați/eliminați factorii stresanți din viață.

Când vă simțiți suprasolicitat, faceți un pas înapoi și încercați să identificați cauzele profunde. Acestea ar putea fi:

- termenele nerealiste;
- conflictele sau întreruperile frecvente;
- programările imprevizibile, care nu vă permit să vă planificați o odihnă adecvată;
- oboseala digitală de la gadgeturi și platforme web (tehnostres);
- provocările interpersonale, cum ar fi relațiile cu persoane dificile sau tensiunea între dvs. și colegii de muncă.

Acordați o atenție deosebită factorilor care vă afectează starea emoțională și încercați să găsiți soluții pentru a-i atenua. De exemplu, dacă vă confrunțați cu termene nerealiste, trebuie să purtați o conversație sinceră cu managerul dvs. Explicați volumul de lucru curent și propuneți o modalitate de lucru pentru a respecta aceste termene (de exemplu, ceva va trebui delegat, prezentat cu întârziere sau eliminat).

2. Efectuați un "audit" al timpului.

Pe lângă factorii de stres, lipsa timpului este o altă sursă-cheie de epuizare. Un "audit" al timpului este un proces în trei pași, care vă ajută să înțelegeți unde vă pierdeți timpul și vă readuce la intenții (modul în care doriți să vă petreceți timpul) și la acțiuni (modul în care îl petreceți):

Pasul 1: *Notați-vă intențiile.* De exemplu, aș putea spune că într-o zi ideală îmi petrec cel puțin 50% din timp scriind.

Pasul 2: *Culegeți date pentru a descoperi unde pierdeți timpul.* Pentru aceasta, puteți folosi o aplicație de pe telefon, deoarece astfel se contabilizează automat modul în care vă petreceți timpul și vi se prezintă datele; sau faceți notițe timp de o săptămână, ca să depistați activitățile cronofage.

Pasul 3: *Creați un plan de acțiune.* De exemplu, stabilesc un obiectiv: 3 ore de scris pe zi. În acest fel, îmi pot urmări progresul și obține feedback în timp real cu privire la modul în care îmi petrec timpul.

3. Revizuiți în mod sistematic prioritățile, pentru a vă asigura că sunt realiste, valide și conectate la obiective mai mari.

Asigurați-vă că prioritățile dvs. sunt:

Realiste: Este ceva ce pot face? Am stabilit un termen realist, care ia în considerare orice dependență și resursele de care aș putea avea nevoie pentru realizarea priorității?

Valabile: Este o responsabilitate/sarcină/activitate necesară?

Conectate la obiectivele mai mari: Mă ajută realizarea acestei sarcini/activități să fac progrese vizibile către obiectivele mele pe termen lung?

4. Aduceți mai multă structură în ziua voastră.

Un program zilnic structurat ajută la evitarea oboselii și a stării de copleșire. Iată câteva modalități de a face acest lucru:

- Alocați timp neîntrerupt în fiecare zi pentru cea mai importantă activitate.
- Folosiți un soft/o aplicație (de exemplu, FocusTime, RescueTime) pentru a bloca automat distragerile și pierderile de timp pe rețelele sociale sau în Internet.
- Stabiliți așteptări legate de timpul de răspuns la solicitările parvenite de la cei din jur.

- Nu uitați să faceți pauze.

5. Creați un ritual de "încheiere", pentru a separa munca de orele în afara muncii.

Strategia protejării de epuizare ține nu doar de ceea ce faceți în timpul zilei de lucru (deși este și aceasta o parte importantă), dar și de acțiunile de după ziua de lucru. Un ritual de "încheiere" reprezintă modalitatea de a semnala faptul că părăsiți locul de muncă. Odată adoptat, acesta oprește factorii de stres, delimitând ziua și ajutând individul să se deconecteze, să se relaxeze, să se recupereze pentru următoarea zi de lucru.

Pentru a vă "deconecta" corect, trebuie să urmați câțiva pași:

- "Desprindeți-vă" de ziua de lucru, scoțând din priză dispozitivele de lucru și înlocuind munca pe care o faceți de obicei și peste programul de lucru cu ceva mai sănătos și mai plăcut.
- Relaxați-vă, petrecând puțin timp singur/ă, pentru a vă recupera și a vă detașa de cerințele sociale de la locul de muncă și de acasă.
- Petreceți timpul cu un hobby sau altă activitate plăcută.
- Creați un sentiment de control, urmând un ritual de încheiere a zilei, inclusiv scrierea listei de sarcini pentru a doua zi, închiderea dosarelor deschise/cărților/proiectelor didactice; reflectați în liniște câteva minute asupra zilei care a trecut (vezi punctul 6).

6. Concentrați-vă pe progres, nu doar pe scopul final.

Productivitatea și epuizarea au o relație directă: cu cât mai mult lucrezi, cu atât mai mult arzi și simți că trebuie să faci și mai mult, ca să recuperezi din productivitatea pierdută din cauza arderii. Pentru a rupe acest cerc vicios, trebuie să schimbăm modul în care ne măsurăm valoarea. În loc să vă concentrați exclusiv pe bifarea sarcinilor dintr-o listă, analizați progresul pe care îl faceți în fiecare zi – ca un ritual de încheiere a zilei (vezi punctul 5).

7. Construiți-vă conștiința de sine cu "recenzii" sistematice.

Cea mai grea parte a prevenirii sindromului burnout este că, de multe ori, nu vedem că vine până când nu este prea târziu. De aceea, este important să ne dezvoltăm conștiința de sine prin reflecție și "recenzii" periodice favorabile cu privire la munca noastră. Încercați să programați treceri în revistă/analize săptămânale, lunare și chiar anuale, pentru a face un bilanț al muncii realizate, al senzațiilor și sentimentelor dvs., al locului unde vă aflați la moment, unde vă vedeți muncind și cum vreți să vă fie viața.

8. Faceți-vă timp pentru îngrijirea de sine: somn, reflecție și hobby-uri.

Recuperarea după epuizare începe atunci când vă acordați prioritate dvs., dar nu muncii care vă arde sau relațiilor neplăcute. Iată câteva recomandări de care să țineți cont în timpul săptămânii de lucru, făcând activități zilnice pentru grija de sine:

- Folosiți tehnici de respirație. Acest lucru vă ajută să vă liniștiți și contribuie la reducerea sau gestionarea stresului.
- Luați pauze scurte și frecvente la serviciu. De preferință sunt pauzele de 5 minute pentru fiecare 20 de minute petrecute la birou sau după ce ați lucrat la o anumită sarcină. Folosiți pauzele pentru a vă reîncărca, deconectați-vă de la muncă și faceți exerciții pentru a vă proteja de epuizare fizică.
- Acceptați sau petreceți mai mult timp cu un hobby în afara muncii. Acest lucru vă permite să vă destindeți, aducându-vă o stare de bine.

9. Identificați o rețea de suport – oameni în care aveți încredere.

În cele din urmă, pentru o recuperare de lungă durată, Christina Maslach a conchis următoarele: conexiunea umană este esențială pentru a preveni epuizarea: "Ceea ce am constatat este că sănătatea, bunăstarea oamenilor, toate în viață sunt mult mai bune dacă sunteți conectat cu alte persoane. E vorba de acea rețea socială în care fiecare simte că altcineva îi poate oferi umărul pentru sprijin, că cineva este acolo pentru dvs. și că sunteți acolo pentru ei".

Parteneriatele educaționale

Daniela VACARCIUC,

gr. did. și manag. sup., director, Liceul Teoretic Vasile Alecsandri din Chișinău;
formatoare, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Abstract: *Partnerships are useful for the education because they develop involvement, create optimal conditions for assertion, offers solutions for certain problems, moreover they are based on attitude. A partnership works when people understand the expectations and agree on a respectful behavior. Promotion and development of these partnerships in the educational environment makes a real difference and raise the value of the education through the opportunities and additional services, which contributes to the learning quality more than that to the welfare of the children.*

Keywords: *effective communication, assertive behavior, social development, parenting, collaboration, attitude, respect, responsibility.*

Educația continuă a fi un model al „producerii cunoașterii” [3], dar și un modelator de valori, în colaborare cu diferiți parteneri comunitari. În era globalizării, umanitatea are stringentă nevoie de o mentalitate colectivă, axată pe lucrul în echipă, pentru a asigura mobilitatea socială într-o lume a schimbării. În această perioadă complicată a disciplinei pandemice, relațiile de parteneriat, pentru a fi eficiente, se cer a fi reconceptualizate, reorganizate. Profesorul este prin definiție o persoană eficientă. Implicarea, comunicarea empatică și cultura emoțională definesc colaborarea profesorului și a școlii cu diferiți agenți comunitari [4]. Parteneriatul în educație definește o realitate pedagogică dezvoltată la nivelul sistemelor postmoderne de învățământ, care angajează o structură de funcționare a școlii cu caracter deschis (Sorin Cristea).

Subiectul parteneriatului educațional este abordat frecvent în comunitatea școlară. Astăzi, procesul de luare a deciziilor, accesul la informațiile despre conținuturile curriculumului și strategia de evaluare folosită la nivel instituțional pot fi realizate doar prin colaborarea școlii cu părinții. Parteneriatul educațional este o formă de comunicare, de cooperare și de colaborare în sprijinul copilului la nivelul procesului educațional. El presupune o unitate de cerințe, opțiuni, decizii și acțiuni educative între factorii educaționali. Relațiile de parteneriat sunt parte a actului educațional propriu-zis.

Am analizat subiectul parteneriatului educațional într-o sesiune de formare organizată în cadrul Clubului PAIDEIA *altfel* și am stabilit dimensiunile acestuia realizat între:

- instituțiile educației: familie, școală și comunitate – o triadă necesară constituirii

- mentalității comunitare;
- agenții educaționali: bibliotecari, psihologi, consilieri psihopedagogi etc.;
 - membrii ai comunității cu influență asupra creșterii, educării și dezvoltării copilului – medici, factori de decizie, reprezentanți ai bisericii, poliției etc.;
 - ONG-uri, mass-media, instituții de profil, centre de agrement, agenți economici, oameni de afaceri etc.;
 - APL, instituții de învățământ superior, instituții de formare continuă a cadrelor didactice.

Împreună cu echipa participantă la formare, am abordat diverse aspecte ale *parteneriatului școală-familie*, întrucât părinții, copiii și comunitatea educațională se influențează puternic unii pe alții. Mediul în care trăiesc copiii poate determina multe dintre valorile pe care le împărtășesc. Familia poate fi o sursă de forță și siguranță sau un obstacol în calea dezvoltării. La rândul lor, părinții pot influența comunitatea deopotrivă ca indivizi sau ca membri ai unui grup. Ei pot contribui la dezvoltarea valorilor comunității și la fixarea priorităților sociale. Majoritatea părinților, inclusiv cei aparținând păturilor sociale defavorizate, se dovedesc a fi departe de a accepta ideea lipsei lor de competență și de a ceda integral prerogativele lor educative școlii. Părinții pot fi parteneri în educație pentru că dețin cele mai multe informații despre copiii lor. Ei pot oferi informații importante despre problemele, crizele de creștere, dorințele, așteptările, neîncrederile și pasiunile copiilor. Pentru realizarea unui parteneriat eficient cu părinții, este esențial ca familia să fie privită ca participant activ, care poate aduce o contribuție reală și valoroasă la educarea copilului. Părinții sunt parte la procesul de adoptare a deciziilor privitoare la acesta, recunosc și apreciază informațiile puse la dispoziție de profesori, le valorifică și le utilizează în completarea informațiilor profesionale. În același timp, este foarte important ca responsabilitatea să fie împărțită între părinți și profesori.

Legătura între școală și comunitate se bazează, în general, pe o combinație de dimensiuni pedagogice, economice și sociale, toate orientate spre asigurarea dreptului la educație de calitate pentru fiecare copil. Din această perspectivă, parteneriatul nu poate fi opțional: el devine un imperativ, căci construiește relațiile dintre educație și generațiile care făuresc lumea. Părinții și comunitatea au obligația să pledeze în fața autorităților statului pentru o educație de calitate. Această cerere se manifestă prin diferite revendicări: deschiderea instituțiilor, asigurarea cu personal calificat, dotarea cu echipamentele necesare, stimularea copiilor pentru învățare etc. Prin urmare, relațiile de parteneriat constituie suportul unei educații de calitate din toate punctele de vedere. Totodată, am stabilit cu echipa și faptul că, în ultimii ani, colaborarea școlii cu familia a obținut și un temei legal, prin Codul educației, dar și prin Cadrul de referință al Curriculumului Național, care prevede: „...în contextul Republicii Moldova, parteneriatele familie-școală sunt privite mai degrabă tradițional: școala este responsabilă de educația copiilor, familia – de

creșterea acestora. Constituirea și dezvoltarea unui parteneriat real între familie și școală este un proces dificil, prin care, treptat, se va schimba semnificativ atitudinea atât din partea profesorilor, a managerilor, cât și din partea părinților și a elevilor. Acest parteneriat, pe de o parte, presupune dorința ambelor părți de a dialoga deschis despre educație, cu respectarea deplină a rolurilor – de cadru didactic, de părinte, de elev, asumarea responsabilității și manifestarea unui efort și angajament conștient din partea școlii și a familiei, pe de altă parte. Cadrele didactice și părinții sunt parteneri egali în procesul educativ, însă fiecare are experiențe și aspecte specifice de activitate”.

Colaborarea instituției școlare cu diferiți actanți comunitari are drept scop diversificarea ofertei educaționale, dezvoltarea personalității copilului prin modele comunitare, implementarea proiectelor de orientare profesională, dar și sporirea bazei tehnico-materiale a instituției.

Sesiunea de formare s-a desfășurat în conformitate cu criteriile tradiționale. A durat 90 de minute și a avut la bază cadrul ERRE: etapa de **Evocare** (10-15 min.) ca un mijloc de a prezenta tema, forma și materialul activității. Participanții au fost pregătiți pentru activitate productivă. A urmat partea de bază (60 min.) – **Realizarea sensului** și **Reflecția** (15 min.). Componenta **Extindere** a presupus o activitate de sinteză a efectelor relațiilor de parteneriat, dar și diseminarea bunelor practici profesionale. Sesiunea de formare s-a bazat pe activități energizante, studii de caz și exemple de practici de succes utile pentru edificarea unor parteneriate eficiente.

La etapa **Evocare**, prin tehnica *Scaunul cu trei picioare al colaborării și încrederii*, am stabilit principiile cooperării. Grupul a fost destul de activ și am reușit să construim un clustering cu principiile cooperării comunității educaționale cu agenții comunitari. Am prioritarizat principiile în funcție de domenii și semnificație și le-am analizat prin tehnicile *Discuție dirijate*, *Interacțiunile dintre grupuri funcționează cel mai bine atunci când...* La finalul acestei etape am stabilit regulile cooperării. Pentru a realiza un parteneriat viabil, e nevoie ca școala să fie inițiatoarea unor programe educaționale comunitare, să promoveze așa valori precum: responsabilitatea, cooperarea, participarea, transparența, comunicarea, interacțiunea și colaborarea [2].

În cadrul etapei **Realizarea sensului**, participanții au analizat fișa *Motivarea formării*, stabilind câteva repere pentru dezvoltarea relațiilor de parteneriat: parteneriate pentru dezvoltare profesională/personală; parteneriate pentru afirmare, promovare, sporirea calității educației; parteneriate pentru obținerea unor finanțări. S-a insistat pe esența și eficiența parteneriatului, în temeiul următoarelor criterii: *interes comun, liant dintre părți, relaționare și colaborare, finalitate cu succes*.

Am explorat nevoile școlii și comunității prin identificarea legăturilor dintre *nevoi* și proiectele de parteneriat. Participanții la sesiune au menționat că *nevoile* reprezintă o situație/problemă ce necesită soluționare, dar și grija unei persoane sau grup pentru soluționarea acestei situații/probleme. Ulterior, în cadrul activității *Consens*, au fost stabilite 8 nevoi de interes pentru școală. Activitatea *Jaloane pentru viață* s-a soldat cu următoarea constatare: *valorile pozitive ajută oamenii să privească lumea și relațiile într-un mod semnificativ și satisfăcător*. Abordarea pozitivă, constructivă a școlii și a comunității în ansamblu ajută societatea să colaboreze în funcție de aptitudini și atitudini. Parteneriatele sunt eficientizate de anumite norme sau principii. Principiul conceperii și abordării permanente a unui cadru optim de reglementare a acțiunilor partenerilor educației presupune elaborarea unui contract și a unui program concret, în care se determină scopul, funcțiile, coordonatele, finalitățile, modalitățile de colaborare și de evaluare a parteneriatului, pentru a asigura responsabilitatea și instituționalizarea acțiunilor celor implicați. Partenerii sunt îndemnați să participe la elaborarea și realizarea unui proiect de parteneriat, a unui plan concret de acțiuni, a unui curriculum nonformal pentru formarea competențelor părinților și agenților din comunitate.

Unul dintre obiectivele sesiunii de formare a prevăzut stabilirea unor reguli pentru o colaborare de calitate, care sunt:

- COMUNICARE DE LA EGAL LA EGAL, întrucât partenerii unui proiect urmăresc același obiectiv;
- TRANSPARENȚA DECIZIILOR, căci încrederea este elementul central al unei colaborări;
- MONITORIZAREA RECIPROCĂ A ACȚIUNILOR, în scopul sporirii calității;
- APRECIEREA EFORTULUI.

La etapa **Reflecție** am urmărit CONSTRUIREA RESPECTULUI, pentru că impactul vorbelor și acțiunilor unei persoane este foarte mare în formarea unei conștiințe sociale. Succesul meu trebuie abordat ca fiind unul util societății în ansamblu și invers. Încurajarea reciprocă ar fi motiv pentru scrierea proiectelor de importanță comunitară, pentru afirmarea fiecărui copil, părinte sau profesor. Astfel, a fost dedusă următoarea constatare: *conștiința socială este fundația abilității individuale de a-i respecta pe ceilalți*. Participanții au avut de realizat un demers din 3 enunțuri prin care să aducă la cunoștința părinților această constatare. Instituțiile de învățământ afectează climatul emoțional al familiei, creând stări de satisfacție, dar și de insatisfacție, tensionare, incertitudine, frustrare sau siguranță, încredere. Activitatea copilului și raporturile cu profesorii plasează familia în fața unor bucurii, performanțe; oferă prilej și teme de discuție, conversații; modelează relațiile părinți-copii, dar și intensifică starea de nervozitate, stres, oboseală.

TERMEN: *conștiința socială* reprezintă viața spirituală a societății, care reflectă viața ei materială. Această reflectare se realizează în diferite forme ale conștiinței sociale (politică, juridică, filosofică, morală, artistică, științifică, religioasă) și la niveluri diferite (comun și teoretic, psihologic și ideologic). Unii membri ai echipei au menționat rolul important al proiectelor educaționale în evoluția instituției școlare. În instituția pe care o conduc, chiar și pe timp de pandemie s-au derulat o serie de proiecte, 10 la număr, inclusiv 4 transfrontaliere: *Salon literar-artistic, Teatru online, Trecând pe-alee...*

În cadrul sesiunii de formare am stabilit criteriile necesare dezvoltării unui proiect de parteneriat școlar (etapa de pre-proiect):

- crearea unor echipe instituționale din persoane creative și motivate de a desfășura activități cu părinții și agenții comunitari;
- determinarea grupurilor-țintă;
- stabilirea intereselor familiei în educația copiilor, în scopul determinării direcțiilor proiectului;
- identificarea hobby-urile membrilor familiei;
- evidențierea specificului individual al copilului, pentru implicarea lui în activități de interes comunitar;
- constatarea disponibilității de a fi parteneri.

Ca și orice alt exercițiu din activitatea umană, constituirea unui parteneriat se realizează în baza unui proces conceput, planificat și desfășurat corespunzător. Primul obiectiv în cadrul acestui proces este inițierea unui dialog deschis între părți, bazat pe transparență, înțelegere, angajament și spirit de generozitate. Dialogul se realizează între organizații ca entități, între echipele de conducere ale acestora și între membrii personalului organizațiilor implicate. Dialogul este necesar pentru stabilirea anticipată a unor reguli de colaborare și pentru evitarea acordării exclusive a dreptului de proprietate asupra unui întreg proces doar unui actant al parteneriatului.

La etapa **Extensie** am insistat pe aplicarea unor practici de succes din propria experiență a profesorilor participanți. Prin **Mesajele Ce, Când, De ce și Cum?** s-au prezentat exemple relevante despre conexiunea cu familia și comunitatea. Unele proiecte diseminate au devenit motive de colaborare ulterioară între participanți. Astfel, am construit *povestea noastră de succes*.

În concluzie, menționăm faptul că proiectul *Clubul de dezbateri educaționale PAIDEIA altfel: noi provocări în mediul de învățare online* ne-a oferit posibilitatea să înțelegem că *parteneriatul* este util, necesar și imperativ. El oferă noi oportunități, prin recunoașterea calităților și a competențelor fiecărui sector de a găsi modalități inedite de valorificare a

acestora în numele binelui comun. Familia și școala reprezintă principalele instanțe responsabile de educația copilului. Distribuirea responsabilităților între cele două instituții este posibilă în condițiile în care ambele sunt pregătite în egală măsură pentru a-și exercita funcția educativă.

Studiile actuale atestă rolul de factor determinant pe care îl deține familia în întregul parcurs al evoluției individului, prin valorile, credințele, normele, practicile existente în spațiul cotidian împărtășite. I.-O. Pânișoară afirmă: „Performanțele școlare ale unui copil sunt rezultatul unui plan de comunicare bine optimizat în cadrul triumphiului relațional profesor-părinte-elev, care dacă funcționează defectuos poate duce la deteriorarea motivației pentru școală, la note mici, la comportamente nepotrivite și multe altele. În consecință, nimic nu trebuie lăsat la întâmplare, iar un prim aspect care ar trebui analizat este biasul de autoindulgență” [4]. Părinții, din postura lor de persoane care asigură educația, pot deveni parteneri. Școala, cadrul didactic, echipa de manageri a instituției, în colaborare cu subiecții comunitari, pot și trebuie să fie responsabili de viitorul bun al lumii. Nicio situație complicată prin care a trecut umanitatea nu a reușit să stopeze afirmarea educației și a năzuinței de a face acest bine.

Referințe bibliografice:

1. Băran-Pescaru A. Parteneriat în educație. București: Aramis Print, 2004.
2. Cuznețov L. Parteneriatul și colaborarea școală-familie-comunitate. Educația de calitate a copiilor și părinților. Chișinău: UPSC I. Creangă, 2018.
3. Gardner H. Mentea disciplinată. București: Sigma, 2005.
4. Mândăcanu V. Bazele tehnologiei și măiestriei pedagogice. Chișinău: Lyceum, 1997.
5. Pânișoară I.-O. Părinți de succes. București: Polirom, 2015.
6. Sandu A. Cursul *Psihologia educației*. Iași: Lumen, 2012.
7. Stăiculescu C. Managementul parteneriatului școală-organizații neguvernamentale. În: *Schimbarea paradigmei în teoria și practica educațională: Materialele Conferinței Științifice Internaționale*, Vol. II. Chișinău: CEP USM, 2008.
8. Vrăsmaș E. Consilierea și educația părinților. București: Aramis, 2002.

Educația pentru integritate în instituțiile de învățământ

Pavel CERBUȘCĂ,
dr., gr. did. și manag. sup.,
director, Liceul Teoretic Republican *Aristotel*, Chișinău
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Abstract: *Corruption is recognized as one of the most serious and controversial issues in Moldova. This is one of the main barriers to the progress of society and creates serious difficulties for the evolution of the country and the establishment of a democratic and rule of law state. Students' education and involvement in the study of the problem and consequences of corruption should be organized by studying general topics, indirectly by describing different situations in everyday life and analyzing people's behavior, referring to examples of ethical conduct of an honest person. It follows that the most important moment in education for integrity is the consolidation of a set of values and the attitude towards the violation of the law and the norms of coexistence in society.*

Keywords: *education, integrity, corruption, democracy, value, attitude, involvement, freedom.*

Argument

Alături de identificarea de către organele competente și sancționarea persoanelor implicate în comiterea de fapte de corupție, educația pentru integritate este o strategie foarte eficientă în prevenirea acestui fenomen antisocial. De aceea, lupta împotriva fenomenului în cauză trebuie să se desfășoare în toate direcțiile: ajustarea legislației naționale la cea internațională, reformarea sectorului justiției, dar și educarea cetățenilor, care să demonstreze toleranță zero față de corupție. Totodată, educația pentru integritate trebuie să se bazeze pe înțelegerea semnificației valorilor și pe respectarea legilor, precum și a normelor morale unanim recunoscute în societate.

Pentru realizarea acestui demers, elevii ar trebui să fie familiarizați, încă din clasele mici, cu consecințele corupției și ale comportamentelor deviate, lucru important atât pentru fiecare persoană în parte, pentru colective și grupuri de interese, cât și pentru societate în general. Educația pentru integritate în școli are drept scop de a crește un cetățean onest, responsabil și integru. Elevilor ar trebui să li se formeze o viziune de ansamblu despre natura corupției ca fenomen antisocial (la diverse discipline – *Istorie, Educație pentru societate, Dezvoltare personală* etc.). Astfel va fi dezvoltată conștiința de sine la elevi în vederea prevenirii comportamentului deviant în diverse situații de viață.

În acest context, este necesară o schimbare de mentalitate a tuturor cetățenilor, o resetare a conștiinței și a gândirii cu referire la problemele cu care se confruntă societatea, printre care este și cea a corupției. De asemenea, schimbări radicale ar trebui să aibă loc și în organizarea metodologică a activităților desfășurate de cadrele didactice la clasă, în școală sau comunitate. Cu acest scop, în cadrul activităților educaționale vor fi utilizate strategii eficiente pentru educația care promovează integritatea. În procesul de formare a competențelor, cadrele didactice au menirea să învețe elevii cum să utilizeze cunoștințele și deprinderile dezvoltate în diverse situații cotidiene.

Modalități de eficientizare a educației pentru integritate în școală

Una din componentele *noilor educații* este **educația pentru integritate a elevilor**. Acest imperativ se explică prin următorul fapt: corupția creează dificultăți serioase pentru evoluția țării și constituirea unui stat democratic și de drept. Situația va fi îmbunătățită dacă se va realiza o conexiune interdisciplinară, adică elementele *educației pentru integritate* ar trebui să devină parte componentă a majorității disciplinelor școlare, având ca scop primordial formarea abilităților și dezvoltarea competențelor pentru viață, inclusiv în organizarea activităților extrașcolare.

Educația pentru integritate se bazează pe **valori fundamentale și principii**, printre cele mai importante fiind:

- **integritatea** – promovarea responsabilității morale, civice, sociale și profesionale a persoanelor implicate în sistemul educațional;
- **transparența** – asigurarea vizibilității și a accesibilității deciziilor, cu informarea și coparticiparea societății civile;
- **obiectivitatea** – asigurarea imparțialității și nediscriminării în întreaga activitate desfășurată la nivelul sistemului educațional;
- **prioritatea interesului public** – datoria responsabililor din cadrul sistemului educațional de a considera interesul public mai presus de orice alt interes.

În acest context, **sarcinile educației pentru integritate** sunt:

1. Descrierea cauzelor corupției și a consecințelor acestui fenomen negativ;
2. Perceperea corupției drept un fenomen antisocial;
3. Promovarea integrității și a intoleranței față de corupție în diverse contexte;
4. Promovarea unui mod de viață în baza valorilor, precum respectul pentru principiile democratice, echilibrul între bunul public și interesul personal, onestitatea, responsabilitatea etc.;
5. Demonstrarea posibilităților de prevenire a corupției prin diverse modalități;
6. Îmbunătățirea deprinderilor de viață, precum comunicarea eficientă, demonstrarea gândirii critice în soluționarea problemelor personale și comunitare;
7. Planificarea rațională și organizarea eficientă a activităților educaționale;

8. Gestionarea rațională a resurselor de timp, financiare și umane;
9. Acțiunea creativă și manifestarea inițiativei, asumarea responsabilității față de acțiunile proprii;
10. Participarea la viața socială a școlii, a comunității locale, a societății.

O acțiune comună a elevilor, cadrelor didactice, părinților, precum și a membrilor comunității poate fi elaborarea și implementarea unui program cu genericul *Suntem pentru o școală deschisă și transparentă*. Aceasta ar putea include o serie de activități, printre care:

- *În școala noastră deciziile sunt transparente* (cu excepția celor cu caracter personal și ce țin de securitate);
- *Împreună creștem gradul de educație pentru integritate*;
- *Prevenirea corupției în educație prin informare și responsabilizare*;
- *Școala – centru educațional comunitar*.

Aceste activități pot fi realizate doar prin crearea unui sistem de educație în școala modernă, bazat pe un sistem eficient de informare cu referire la conținutul legislației, analiza studiilor de caz, participarea în dezbateri, elaborarea și implementarea proiectelor în comunitate etc.

Recomandările metodologice elaborate cu referire la *educația pentru integritate* au drept scop dobândirea de către elevi a deprinderilor practice în analiza studiilor de caz și a strategiilor pentru integritate, acestea fiind destinate să contribuie la formarea și dezvoltarea unui comportament bazat pe respectarea legilor și a normelor morale. În cadrul activităților organizate în școală sunt puse în discuție cazuri practice, răspunderea pentru actele de corupție și cele conexe acestora prin prisma prevederilor legislației privind prevenirea și combaterea corupției, precum și consecințele săvârșirii actelor respective. De asemenea, sunt analizate efectele corupției în diverse domenii și sunt propuse măsuri de prevenire a acesteia în comunitate.

Înseși cadrele didactice ar trebui să demonstreze un stil de viață axat pe respectarea legilor și a normelor morale, așa cum *integritatea* este o valoare de bază a sistemului educațional. În Codul de etică al cadrului didactic din R. Moldova, art. 6 *Norme de conduită în relațiile cu elevii, copiii* (pct. 7), se menționează despre interzicerea oricăror activități care generează corupție sau acte conexe corupției, cum ar fi:

- a) primirea sau solicitarea de la elevi, părinți, asociațiile părintești (sau orice altă formă de organizare a părinților) a unor foloase materiale și alte avantaje necuvenite (sume de bani, cadouri sau servicii), indiferent de destinația declarată a acestora;
- b) inițierea sau organizarea proceselor de colectare de la elevi sau părinți a unor foloase materiale și alte avantaje necuvenite;
- d) impunerea de manuale care nu sunt incluse în schema de închiriere și/sau a ma-

- terialelor didactice auxiliare;
- e) impunerea unor activități extracurriculare contra plată, cadouri sau altor favoruri;
 - f) fraudarea evaluărilor de orice tip contra bani, alte foloase materiale sau avantaje necuvenite;
 - g) traficul de influență și favoritismul în procesele de instruire și de evaluare;
 - h) servicii educaționale cu plată oferite elevilor, copiilor cu care interacționează direct la clasă.

Cel mai eficient mod de instruire în domeniul *educației pentru integritate*, pe care cadrul didactic ar trebui să-l organizeze cu elevii de treapta gimnazială și liceală, constă în învățarea prin acțiune, atunci când participanții acționează prin jocuri de rol, simulări sau o altă activitate interactivă. În acest context, rolul cadrului didactic este de a pregăti activități cu conținut anticorupție și a asigura materiale despre aspectele analizate, dar și mediul prietenos de învățare.

Prin activitățile organizate și exemplul propriu profesorul promovează cunoașterea legislației în domeniu, egalitatea și dreptatea, transparența și vizibilitatea proiectelor comune. Astfel, pentru a asigura calitatea și eficiența demersului educațional, el va utiliza toate tipurile de relații. Pentru realizarea acestor imperative, cadrele didactice au nevoie de mai multă flexibilitate în organizarea demersului educațional, de receptivitate la ideile și experiențele noi, de autonomie în gândire și în acțiunea didactică, capacitatea de a-și asuma riscuri și dorința de a încerca noi practici.

Educația pentru integritate impune anumite **cerințe față de cadrele didactice**:

- să respecte legea, normele morale și codul de etică;
- să demonstreze tact pedagogic și rafinament psihologic în prezentarea subiectelor sensibile, inclusiv referitoare la corupție;
- să promoveze valori și să dezvolte competențele necesare pentru a forma o conștiință de integritate.

În acest context, cadrele didactice vor demonstra anumite abilități și competențe:

- **este un bun partener**, care poate modifica "scenariul" lecției, dacă o cer elevii și condițiile;
- **elaborează proiectul** activității, luând în considerație cerințele didactice;
- **este mediator**, implicându-se în soluționarea unor potențiale conflicte;
- **este animator**, propunând diverse strategii didactice și pregătind materialele necesare pentru realizarea scopurilor învățării;
- **este îndrumător**, ghidând copiii în rezolvarea problemelor și motivându-i să prezinte propriul punct de vedere.

În realizarea programului de integritate în școală se recomandă selectarea unui cadru didactic (numit *profesor-consilier în probleme de integritate*), desemnat pentru monitorizarea și sprijinirea activităților de prevenire a corupției, precum și pentru consiliere etică. Consilierul, o persoană integă și respectată în instituție:

- va organiza activități de informare și de educație pentru integritate;
- va oferi sprijin în monitorizarea/evaluarea/reevaluarea riscurilor de corupție;
- va monitoriza nivelul implementării măsurilor prevăzute de Codul de etică;
- va oferi consultanță și va disemina bunele practici din instituție în comunitate etc.

Scopul *educației pentru integritate* este modelarea conștiinței civice și juridice a cetățenilor. Prin urmare, aceasta poate fi organizată atât formal (elementele educației pentru integritate pot fi incluse în curriculumul de bază), cât și informal (promovarea activităților extracurriculare: dezbateri, acțiuni publice, flashmob-uri, ateliere de lucru, conferințe ale elevilor și alte evenimente). De asemenea, este necesară introducerea tematicii anticorupție (fiind luate în considerație particularitățile de vârstă ale elevilor) în programele școlare și în activitățile extracurriculare, stimularea organizării periodice și sistematice a unor programe extracurriculare și extrașcolare destinate creșterii nivelului educației pentru integritate a tinerei generații.

Cele mai potrivite tehnici de predare în cadrul demersurilor de educație pentru integritate sunt discuțiile în grupuri mici asupra unor studii de caz, interviurile și întâlnirile cu diferite persoane-resursă, dezbaterile și jocurile de rol etc. În toate aceste activități, profesorul ar trebui să fie facilitator, să stimuleze elevii și să-i ajute să înțeleagă subiectul abordat.

În proiectarea demersului, profesorii ar trebui să răspundă la mai multe întrebări:

1. *Ce dorim să învățăm prin analiza subiectelor cu referire la corupție și integritate?*
2. *De ce ar trebui să analizăm subiectul dat? Ce așteptări avem?*
3. *Cum anticipăm că vom ajunge la schimbările dorite? Etc.*

Pedeapsă versus educație pentru integritate

Multe persoane consideră că nu este nicio diferență între consolidarea disciplinei, orientată să asigure respectarea legilor și a normelor etice, pe de o parte, și pedeapsa, pe de altă parte. Totuși aceste două noțiuni sunt foarte diferite. Impunerea disciplinei constituie un sistem de educație bazat pe relații armonioase, laudă și instrucțiuni privind păstrarea autocontrolului. Cel mai important moment aici este educarea respectării legilor și a normelor etice, care constituie un proces continuu.

Totodată, pedeapsa poartă un caracter negativ, fiind consecința neplăcută a nerespectării unor condiții specificate de legi și reguli, dar, în unele cazuri, și a normelor mora-

le. Rușinea, dizgrațierea și necazul nu sunt elemente pozitive de impunere a disciplinei sau de asigurare a unui comportament integru și decent. Este important ca persoanele să fie orientate pozitiv și predispuse să-și modifice comportamentul, dacă se vor simți apreciate și încurajate.

Caracteristicile pedepsei	Consolidarea disciplinei
<ul style="list-style-type: none"> • face apel la prelegeri și explicații repetate; • folosește amenințări și avertismente (vei încălca – vei fi pedepsit grav...); • respectă doar drepturile unei părți; • este arbitrară, bazată pe furie; • de regulă, nu este rezonabilă, fiind dependentă de starea emotivă; • rezolvă probleme pe termen scurt; • scade stima de sine; • generează atitudine defensivă și de pedepsire a altor persoane, de rebeliune și resentimente. 	<ul style="list-style-type: none"> • face apel la respect și la soluția unei probleme; • se folosește un limbaj constructiv, bazat pe înțelegere și responsabilitate; • respectă drepturile ambelor părți; • este logică și relaționată cu comportamente neadecvate; • rezolvă probleme pe termen mediu și lung, soluția ajunge treptat în controlul persoanei; • menține stima de sine și respect față de reguli; • generează responsabilitate, autocontrol și autodisciplină.

Cu certitudine, câteva sute de specialiști în domeniu nu vor putea să schimbe mult situația, dacă nu se vor implica mai activ înșiși cetățenii, devenind promotorii, și nu spectatori, luptei anticorupție. În acest scop, în instituțiile de învățământ, se recomandă **aplicarea unui Cod de etică și de integritate al elevilor, care își va aduce contribuția la prevenirea actelor de corupție și la educația bazată pe formarea unor atitudini și valori.** Această activitate ar trebui să fie susținută de implementarea unei strategii anticorupție, care ar putea să cuprindă mai multe demersuri, cum ar fi:

- încurajarea apariției publicațiilor pe această temă;
- organizarea de ateliere de lucru, conferințe cu tematică în domeniu;
- realizarea de campanii regulate în școli și de impact în comunitate;
- sondarea opiniei publice prin interviuri, chestionare, observații sistematice;
- reglementarea unor mecanisme adecvate de monitorizare a conduitei personalului din sistem;
- regândirea sistemului de recrutare și de pregătire pentru a scădea vulnerabilitatea la corupție;
- derularea de programe de formare a cadrelor în domeniul eticii profesionale;
- creșterea transparenței în activitatea cadrelor didactice și de conducere etc.

Astfel, prevenirea și combaterea corupției constituie una dintre prioritățile actuale ale reformelor economice, politice și sociale din Republica Moldova. De asemenea, având

În vedere obiectivele strategice pe care și le-a propus, rezolvarea acestei probleme este apreciată ca una dintre preocupările esențiale ale societății. Educația populației și, în special, a noilor generații poate fi pilonul de rezistență pe care să se construiască o viziune corectă asupra corupției și care să creeze o opinie publică fermă și intransigentă. În momentul în care în spatele câtorva sute de procurori se vor afla mii de cetățeni care nu vor mai accepta corupția ca mod de viață, care vor înțelege că tolerarea acestor practici înseamnă atât frustrări personale, cât și un nivel de trai nesatisfăcător, atunci eficiența acțiunilor anticorupție și de educație pentru integritate va fi maximizată.

Concluzii

Corupția reprezintă una dintre cele mai grave probleme ale societății noastre. Aceasta afectează statul, societatea, interesele legale ale cetățeanului, subminează eforturile orientate spre dezvoltarea structurilor democratice. Creșterea conștientizării de către publicul larg a chestiunilor ce țin de prevenirea corupției sub orice formă este esențială pentru buna funcționare a instituțiilor democratice.

Integritatea este o cerință pentru toți cetățenii, inclusiv pentru cadrele didactice, care au un rol aparte în educația tinerei generații. Corupția din societate constituie un motiv de îngrijorare, devenind un subiect amplu dezbătut, deoarece este receptat drept principalul obstacol în impunerea și respectarea regulilor statului de drept, principiu pe care se fundamentează orice democrație. În acest context, este nevoie de o schimbare de mentalitate a cetățenilor prin educarea și reeducarea lor, ceea ce ar conduce la dispariția treptată a unor obiceiuri și practici pro-corupție, create pe parcursul mai multor decenii. În acest fel, cadrele didactice și elevii vor deveni promotorii acțiunilor de prevenire și combatere a corupției.

Dezvoltarea și punerea în aplicare a unor măsuri complexe de îmbunătățire a culturii și de consolidare a moralei persoanei, mai ales a copiilor și tinerilor, educarea generației în creștere în vederea respingerii corupției ca fenomen antisocial este compatibilă cu valorile statului constituțional modern. Formarea unei proceduri speciale, nefavorabile pentru sistemul corupt, crearea unui mediu psihologic sănătos în societate ar trebui incluse în lista celor mai importante domenii ale activității școlare.

Educația pentru integritate are multe aspecte în comun cu educația în oricare alt domeniu: civică, juridică sau de orientare profesională. Grație acesteia, elevii vor primi informații despre aspecte legale și condițiile specifice ale comiterii unei infracțiuni, își vor forma un set de atitudini și valori. Lupta anticorupție prin educație se va solda, cu siguranță, cu mai multe rezultate benefice dacă educația pentru integritate va fi organizată eficient, elevii având ocazia să analizeze situații și cazuri concrete de manifestare a corupției, în baza cărora să ia decizii orientate spre acțiuni cotidiene concrete.

Punerea în practică a implicațiilor cu referire la *educația pentru integritate* a elevilor trebuie tratată ca o prioritate pe termen lung. De aceea, este necesară elaborarea unei programei școlare pentru integritate, adaptată ciclurilor de învățământ și particularităților de vârstă a elevilor. Totodată este nevoie și de organizarea cursurilor de instruire a cadrelor didactice care vor preda aceste subiecte, avându-se în vedere alocarea resurselor financiare necesare. În acest fel, implementarea Strategiei Naționale de prevenire a corupției poate fi un pas spre realitate.

Astfel, e nevoie de o schimbare de proporții a mentalității cetățenilor în societate prin educarea copiilor și a tinerilor și prin reeducarea populației, ceea ce ar duce la dispariția treptată a unor practici de corupție, create pe parcursul mai multor decenii și chiar secole. Important este de început cu identificarea și prevenirea sursei problemei prin abordarea unui nou mod de a gândi și a acționa.

Referințe bibliografice:

1. Analiza mediului comunitar din perspectiva integrității. Documentarea și cercetarea problemei. Proiectul *Educație online*. Chișinău, 2021. Pe: <https://www.youtube.com/watch?v=0C5XWC23ZkE>
2. Cerbușcă P. Managementul formării la elevi a competențelor cu caracter de integrare în comunitate, în culegerea tematică *Paradigma managementul educațional din perspectiva democratizării și integrării europene*. Chișinău: I.S.F.E., Tipografia centrală, 2006.
3. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 72-74 (195) din 14.04.2009.
4. Constituția R. Moldova, 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al RM, 12.08.1994, nr. 1.
5. Corupția versus integritatea. Proiectul *Educație online*. Chișinău, 2021. Pe: <https://www.youtube.com/watch?v=1xqEYptz780&t=24s>
6. Curriculum *Educație pentru societate*. Clasele V-IX. Chișinău, 2018. Pe: www.edu.gov.md
7. Curriculum *Educație pentru societate*. Clasele X-XII. Chișinău, 2018. Pe: www.edu.gov.md
8. Elaborarea codului de integritate al cetățeanului. Proiectul *Educație online*. Chișinău, 2021. Pe: <https://www.youtube.com/watch?v=OwGsECNULcM>
9. Eșanu R., Goraș-Postică V., Sclifos L., Solovei R. Integrare europeană pentru tine. Ghid metodologic. Chișinău: CE PRO DIDACTICA, 2009.
10. Strategia Națională Anticorupție, art. 12. Pe: <http://lex.justice.md/md/340429/>
<http://www.transparency.md/ro/>

Notițe
